

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1945:45
ECKLESIASTIKDEPARTEMENTET

1940 ÅRS SKOLUTREDNINGS BETÄNKANDEN
OCH UTREDNINGAR

—

V

SKOLANS
BETYGSSÄTTNING

S T O C K H O L M

1 9 4 5

Statens offentliga utredningar 1945

Kronologisk förteckning

1. Betänkande med förslag till utlänningslag och lag angående omhändertagande av utlänning i anstalt eller förläggning. Norstedt. 169 s. **Ju.**
2. Betänkande med förslag till organisation av en luftfartsstyrelse m. m. Norstedt. 68 s. **K.**
3. Betänkande rörande särskilda åtgärder vid återförandet till civil verksamhet av till beredskaps-tjänstgöring inkallad personal. Hæggström. 74 s. **Fö.**
4. Betänkande angående den husliga utbildningen. Beckman. 167 s. **S.**
5. Betänkande med utredning och förslag angående yrkesutbildning av sjöfolk av manskapgrad samt åtgärder till höjande av sjöfolkets allmänna och medborgerliga bildning. Idun. 370 s. **E.**
6. Utredning rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande. 7. Förslag till åtgärder för livsmedelsforskningens ordnande. Hæggström. 150 s. **H.**
7. Betänkande rörande Sveriges smalspåriga järnvägar. Del 1. Allmänna synpunkter. Idun. 109 s. **K.**
8. Betänkande rörande Sveriges smalspåriga järnvägar. Del 2. Blekingenäts järnvägar. Idun. 124 s. 1 pl. **K.**
9. Promemoria med förslag till arrendebestämmelser för kommunal jord. Marcus. 56 s. **Jo.**
10. Betänkande och förslag rörande effektivisering av skyddshemsevernans eftervärd m. m. Marcus. 158 s. **S.**
11. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 8. Framställningar och utlåtanden från kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering. 2. Betänkande med förslag till vissa åtgärder i syfte att under depression stimulera avsättningen av varaktiga konsumtionsvaror m. m. Marcus. 153 s. **Fi.**
12. Investeringsutredningens betänkande med förslag till investeringsreserv för budgetåret 1945/46 av statliga, kommunala och statsunderstödda anläggningsarbeten. Marcus. viij. 350 s. **Fi.**
13. Bilagor till investeringsutredningens betänkande med förslag till investeringsreserv för budgetåret 1945/46 av statliga, kommunala och statsunderstödda anläggningsarbeten. Marcus. 83 s. **Fi.**
14. Socialpolitikens ekonomiska verkningar. Av C. Wexler. Beckman. 113 s. **S.**
15. Stadsplaneutredningen 1942. 3. Förslag till byggnadslag m. m. V. Pettersson. 646 s. **Ju.**
16. Betänkande med förslag till nyorganisation av kyrkomusikerbefattningarna m. m. Del 1. Hæggström. 208 s. **E.**
17. Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormarkskriget 1939 inträdda krisen. Del 5. Tiden juli 1943—juni 1944. Idun. 484 s. **Fö.**
18. Normalbrandordning för städer, köpingar och municipalsambällen. Norstedt. 21 s. **K.**
19. Normalbrandordning för landskommuner. Alternativ 1. För kommuner med bygdebrandförsvaret och skogsbrandförsvaret samordnade. Norstedt. 21 s. **K.**
20. Normalbrandordning för landskommuner. Alternativ 2. För kommuner, i vilka skogsbrandförsvaret ordnats för sig. Norstedt. 22 s. **K.**
21. Betänkande och förslag rörande upplysningsverksamhet om och inom försvaret. Katalog- o. Tidskriftstryck. 142 s. **Fö.**
22. Ungdomen och nöjeslivet. Ungdomsvårdskommitténs betänkande del 3. Hæggström. 371 s. **Ju.**
23. Socialvårdskommitténs betänkande. 10. Statistisk undersökning angående folkpensionärernas bostadsförhållanden m. m. Beckman. 108 s. **S.**
24. Betänkande angående grundpenningväsendet. Marcus. 64 s. **H.**
25. Betänkande och förslag angående statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet. Hæggström. 83 s. **E.**
26. Kommitténs för partiellt arbetslösa betänkanden. Bilaga nr 1. Riktlinjer för skapande av socialväsendets forskningsorganisation. Av Hj. Cederström. Idun. xx, 295 s. 4 pl. **S.**
27. 1944 års uppborädsberednings betänkande med förslag till omvägning av uppborädsförärandet. Marcus. 589 s. **Fi.**
28. Straffrättskommitténs betänkande med förslag till ändringar av strafflagen för krigsmakten i vad den berör brott mot staten och allmänheten. Norstedt. 86 s. **Ju.**
29. Straffrättskommitténs betänkande med förslag till ändrad lagstiftning om ämbetsbrott av präst. Norstedt. 26 s. **Ju.**
30. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 9. Framställningar och utlåtanden från kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering. 3. Betänkande angående den svenska handelspolitiken efter kriget m. m. Marcus. 124 s. **Fi.**
31. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 10. Sysselsättningsundersökningar. Marcus. 224 s. **Fi.**
32. Betänkande angående dyrtorsgruppering. Hæggström. 400 s. **Fi.**
33. Betänkande angående yrkesutbildningen i Norrland. Sv. Tryckeri AB. 304 s. **Jo.**
34. Betänkande med förslag angående kommissionärsväsendet vid statens förvaltningsmyndigheter m. m. V. Pettersson. 160 s. **S.**
35. 1944 års skattesakkunniga. 1. Betänkande med förslag angående vissa spörsmål på den allmänna kommunalbeskattningens område. V. Pettersson. 231 s. **Fi.**
36. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 11. Framställningar och utlåtanden från kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering. 4. Betänkande angående vissa arbetsmarknadsfrågor m. m. Marcus. 91 s. **Fi.**
37. Betänkande angående revision av kommunala fondbildningslagen m. m. Hæggström. 80 s. **Fi.**
38. Kommunindelingskommittén. 2. Betänkande med förslag till riktlinjer för en revision av rikets indelning i borgerliga primärkommuner. Hæggström. 346 s. **S.**
39. Kommunindelingskommittén. 3. Bilagor till kommunindelingskommitténs betänkande med förslag till riktlinjer för en revision av rikets indelning i borgerliga primärkommuner. Hæggström. 124 s. **S.**
40. Utredning rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande. 8. Slutbetänkande med utredning om silikatkemisk forskning och läderforskning m. m. Hæggström. 94 s. **H.**
41. 1941 års reumatikervärdssakkunnigas betänkande. Del 3. Utredning om reumatikervärdens utbyggande och vidtagande i övrigt av åtgärder för de reumatiska sjukdomarnas bekämpande. Idun. 194 s. **S.**
42. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 12. Framställningar och utlåtanden från kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering. 5. Betänkande angående övervakning av konkurrensbegränsande företeelser inom näringslivet. Marcus. 175 s. **Fi.**
43. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. Bilaga 5. Skolungdomens vägledning till utbildning och yrke. Av E. Neymark. Idun. 277 s. **E.**
44. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. Bilaga 4. Lärjungurvalet till studielinjer med den nuvarande realskolans mål. Av E. Dahr. Idun. 123 s. **E.**
45. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. 5. Skolans betygssättning. Idun. 89 s. **E.**

Anm. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E.** = ecklesiastikdepartementet, **Jo.** = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1945:45
ECKLESIASTIKDEPARTEMENTET

1940 ÅRS SKOLUTREDNINGS BETÄNKANDEN
OCH UTREDNINGAR

V

SKOLANS BETYGS-
SÄTTNING

STOCKHOLM 1945
IDUNS TRYCKERIAKTIEBOLAG, ESSELTE AB

518089

INNEHÅLL

	Sid.
Skrivelse till Konungen	3
A. Historisk återblick samt översikt över nuvarande betygssättningsförhållanden	5
1. Betygens art och formerna för deras utfärdande	5
a. Läroverken	5
b. Folkskolan	7
c. Övriga skolformer	9
2. Betygsskalan	10
3. Grunder för betygsgivningen	13
4. Betygens giltighet och kompetensvärde	15
B. Principiella synpunkter på betygssättningsfrågan	18
1. Betygens ändamål och kritiken mot betygssystemet	18
C. Erfarenheter av nuvarande betygssättningssystem	29
1. Betygens prognostiska värde	30
2. Betygens likvärdighet	43
D. Betygssättningen i framtiden	49
1. Betygens form	49
2. Betygsskalan	61
a. Ämnesbetyg	61
b. Sammanfattningsbetyg samt betyg i uppförande och ordning	79
E. Sammanfattning och förslag	85

Till KONUNGEN.

Genom nådigt beslut den 22 november 1940 uppdrog Eders Kungl. Maj:t åt en kommitté att verkställa utredning rörande skolväsendets organisation m. m. och framlägga därav föranledda förslag. Angående kommitténs sam-

tidigt förordnade ledamöter samt hos kommittén tjänstgörande sekreterare m. m. har uppgift lämnats i den skrivelse, med vilken kommittén, som antagit namnet 1940 års skolutredning, den 14 april 1944 till Eders Kungl. Maj:t överlämnat sitt betänkande I. Skolan i samhällets tjänst.

Bland de många spörsmål, som skolutredningen för fullgörande av sitt uppdrag haft att upptaga till närmare behandling, är frågan om betygssättning inom olika skolformer. Denna fråga har visat sig vara av sådan betydelse, att den krävde en tämligen utförlig behandling. Det betänkande, som utarbetats i frågan, har alltså fått den omfattning, att det enligt skolutredningens mening borde överlämnas såsom särskild del av skolutredningens betänkanden och utredningar.

Skolutredningen får således härmed till Eders Kungl. Maj:t överlämna sitt betänkande VI. Skolans betygssättning.

Stockholm den 23 oktober 1945.

Underdånigst

GÖSTA BAGGE

TOR ANDRÆ	KARIN CARDELL	ELISABETH DAHR
VIKTOR FREDRIKSSON	URBAN HJÄRNE	GUSTAV IVERUS
SIGRID JONSSON	BROR JONZON	BERTIL KARNELL
MARTIN KOLMODIN	KARL KÄRRE	NILS PERSSON
FR. SANDBERG		ERIK WELLANDER

/ Henning Bruce.

A. Historisk återblick samt översikt över nuvarande betygsättningsförhållanden.

1. Betygens art och formerna för deras utfärdande.

a. Läroverken.

Det i vårt land tillämpade systemet för betygssättning har utvecklats inom äldre tiders högre undervisningsväsen och i föga förändrade former övertagits av yngre skolformer.

Fram till 1800-talets början försiggick denna utveckling i stort sett obunden av närmare föreskrifter i stadgor och skolordningar. I 1571 års skolordning finnas sålunda inga bestämmelser om examina, flyttning och betyg.

De tidigaste uppgifterna rörande förekomsten av betyg i svenska skolor avse *avgångsbetyg*, närmast för lärjungar, som skulle övergå till andra skolor. Sålunda stadgades i 1611 års skolordning, att ingen lärjunge fick mottagas i någon skola, som icke var försedd med testimonium från rektor vid den skola, där lärjungen förut undervisats, samt att i detta testimonium skulle meddelas, huru långt han hunnit i studierna och från vilken klass han avgått. I 1649 års skolordning föreskrevs skyldighet för rektor att ge dem, som avgingo från skolan och som därom anhöllo, ett tillförlitligt och samvetsgrant testimonium över uppförande och kunskaper. De följande skolordningarna ägnade främst sin uppmärksamhet åt de betyg, som av rektor skulle utfärdas för ynglingar, vilka skulle dimitteras till akademien. Vid gymnasierna skulle enligt 1724 års skolordning dessa testimonier uppläsas i konsistorium, innan de gävos gymnasisterna i handen. Från trivialskolorna kunde enligt samma skolordning lärjungar sändas till akademien efter inhämtat bifall av biskop och konsistorium; efter 1807 berättigade dessa skolors avgångsbetyg utom i undantagsfall blott till inträde vid katedralskolor och gymnasier.

Avfattningen av testimonierna berodde på rektor. Under 1700-talet synas dessa vanligen ha haft formen av rekommendationsskrivelser från rektor, ställda till rector magnificus vid det universitet, där ynglingen ämnade fortsätta studierna. Som exempel kan nämnas det testimonium, som från Växjö gymnasium utfärdades för Carl v. Linné, och som, hämtat ur en år 1881 upptäckt biografi, meddelades i Växjö h. a. läroverks redogörelse för år 1882.¹ Det är en ordrik och retoriskt utsmyckad latinsk skrivelse, vari dock om ynglingens person endast utsäges, att han är »synnerligen utmärkt», »av

¹ Enligt H. Sjövall, Skolljus och strykpojkar, Lund 1943.

aktad familj» samt »välartad» och att han »ådagalagt ett gudfruktigt, gott och hedrande uppförande, på sina studier använt oförtröttad flit och avhållit sig från allt dåligt umgänge». Någon specifikation av kunskaper lämnas icke, testimoniet i och för sig synes ha betraktats som intyg om godkännande. Det bör dock nämnas, att Linné själv under senare år ansett detta intyg otillfredsställande.

Först i 1807 års skolordning lämnas närmare föreskrift om testimoniernas eller vittnesbördens innehåll. Dessa fingo endast utfärdas av rektor och skulle granskas och påtecknas av eforus. Däruti borde noga utsättas, vad snillegåvor innehavaren ägde, med vilken flit han dem odlat, om han ännu valt något visst yrke eller levnadssätt, vilka vetenskaper han med avseende därpå särskilt idkat och vilka framsteg han däruti gjort, samt hurudant hans uppförande varit under lärotiden. Även de ynglingar, som utgingo till näringsarna, skulle vara förbundna att mottaga intyg av denna art.

Först i och med 1820 års skolordning kan en verklig reglering av betygssättningsförhållandena sägas ha blivit påbörjad. De anvisningar, som i fråga om betygsgivning lämnas i denna skolordning, ha varit synnerligen betydelsefulla för utvecklingen på området inom alla skolformer.

I 1820 års skolordning har benämningen testimonium helt ersatts med ordet betyg. Här föreskrives, att avgångsbetygen skola vara författade noggrant efter ett till skolordningen fogat formulär. Detta upptager jämte personliga data och uppgift om tillämnad levnadsbana även specificerade kunskapsbetyg, graderade efter en särskild skala.

I senare läroverksstadgor meddelas ävenledes formulär till avgångsbetyg, olika avfattade allt efter betygets syfte. Formulär till betyg över undergången studentexamen meddelades intill 1905 i särskild stadga; efter detta år äro till läroverksstadgan fogade formulär för betyg såväl över studentexamen som över real(skol)examen. Numera fastställas formulär till examens- och avgångsbetyg av skolöverstyrelsen, senast har detta skett i samband med utfärdandet av 1933 års förnyade läroverksstadga. Enligt dessa formulär upptaga betygen lärjungens fullständiga namn, uppgift om födelsedatum och födelseort, om dag för intagning i läroverket och lärotid i den sista klass han tillhört, vitsord i samtliga läro- och övningsämnen samt i uppförande och ordning; examensbetygen angiva även, att lärjungen deltagit i skriftlig prövning samt att examen anordnats enligt gällande föreskrifter.

Förekomsten av *terminsbetyg* i äldre tider är mera oviss. I vad mån de kataloger, som enligt 1649 års skolordning skulle företes för skolans inspektors vid de tidpunkter, då lärjungarna hemförlovades, innefattade någon kunskapsredovisning, framgår icke av föreskriften. I 1724 års skolordning stadgades dock beträffande gymnasier, att vid den årliga examen jämväl gymnasiernas framsteg samt förhållande i levernet »särskilt, dock korteligen» skulle antecknas samt att anteckningarna skulle läggas ad acta vid gymnasiet. I 1807 års skolordning lämnades för alla skolor föreskriften, att

vid årsexamen i särskilt därtill upprättade kataloger över lärjungarna och över de vetenskaper och språk, vari undervisning blivit given, vars och ens framsteg skulle antecknas, samt att det offentligen skulle kungöras, vilket företräde i framsteg, som vars och ens flit förtjänt, tillika med förhållandet i seder och uppförande. Vidare stadgades, att även de terminer, då årsexamen icke förekom, examina skulle anställas och däröver förda kataloger och anteckningar »till nödig efterrättelse» överlämnas till eforus för att förvaras hos konsistorium.

I 1820 års skolordning föreskrevs, att katalogen vid årsexamen skulle författas enligt särskilt till skolordningen fogat formulär, varvid varje lärare skulle avge vitsord i sina ämnen men rektor över flit, uppförande och övriga omständigheter efter inhämtande av de andra lärarnas omdöme. Vid årsavslutningen skulle eforus eller hans ställföreträdare inför öppna dörrar kungöra de omdömen, som enligt katalogen blivit fällda om lärjungarna. Vid slutet av höstterminen skulle vid gymnasierna kataloger upprättas och kungöras efter lärarnas under terminens lopp erhållna kännedom om lärjungarnas kunskaper, flit och sedlighet, vid övriga skolor torde ha förutsatts, att även höstterminsbetygen skulle avgivas efter anställd examen.

I 1856 års läroverksstadga lämnades föreskrift om utfärdande av skriftliga, av klasslärare eller rektor undertecknade terminsbetyg över uppförande, flit och insikter i varje ämne. Betyget skulle, påtecknat av målsman, uppvisas av lärjungen vid hans återkomst till skolan påföljande termin. Formulär till terminsbetygen meddelades icke i denna eller närmast följande stadgor; till 1905 års läroverksstadga är emellertid fogat ett sådant formulär.

Enligt nu gällande föreskrifter vitsordas vid slutet av varje termin lärjungarnas uppförande av kollegiet efter förslag av vederbörande klasskonferens, deras ordning av klasskonferensen och deras insikter och färdigheter i varje läro- och övningsämne av vederbörande lärare. Vitsorden skola införas i betygs katalog enligt av skolöverstyrelsen fastställt formulär; ett exemplar av katalogen skall av rektor insändas till skolöverstyrelsen. Varje lärjunge erhåller ett av klassföreståndaren undertecknat terminsbetyg, likaledes enligt av skolöverstyrelsen fastställt formulär. Vid början av nästföljande termin skall betyget, påtecknat av målsman, uppvisas för klassföreståndaren. Det upptager utom vitsord i läro- och övningsämnerna samt i uppförande och ordning uppgifter om det antal terminer lärjungen tillbragt i klassen och om frånvaro under terminen; där lämnas även en jämförande statistik över i klassavdelningen givna betyg. Formulär till såväl betygs katalog som terminsbetyg ha senast fastställts av skolöverstyrelsen år 1933.

b. Folkskolan.

1842 års folkskolestadga innehöll inga föreskrifter om utfärdande av betyg. Där stadgades blott, att offentliga förhör skulle hållas med lärjungarna

på tider, som av skolstyrelsen bestämdes, samt att därvid lämpliga belöningar för flit, skicklighet och uppförande kunde tilldelas lärjungarna. I 1882 års folkskolestadga föreskrevs emellertid, att *avgångsbetyg*, innehållande vitsord såväl över insikter och färdighet som över flit och uppförande, skulle utfärdas för lärjungar, som efter att hava genomgått folkskolans lärokurs ville från skolan avgå och som vid i särskild ordning anställd prövning blivit godkända. Bestämmelsen återfinnes även i folkskolestadgorna av år 1897 och år 1921. Formulär för avgångsbetygen blevo från början icke meddelade, icke heller föreskrevs något om avgångsbetyg av fastställd form för lärjungar, vilka avgå utan att ha kunnat tillägna sig den fastställda folkskolekursen. Formulär till examens katalog, avseende även vanliga årsexamina, skall emellertid enligt 1921 års folkskolestadga fastställas av skolöverstyrelsen.

I 1882 års folkskolestadga föreskrevs, att läraren vid de årliga offentliga förhör, som skulle anställas med lärjungarna, skulle förete en av honom efter av skolrådet fastställt formulär upprättad examens katalog, innehållande dels vitsord om såväl lärjungarnas kunskaper och färdigheter som deras flit och uppförande, dels uppgifter om deras skolgång. Stadgandet upprepas i följande folkskolestadgor. Någon bestämd föreskrift om utfärdande av skriftliga *terminsbetyg* åt lärjungarna finnas icke. Det har dock sedan gammalt varit brukligt att sådana betyg utfärdats. I många skoldistrikt erhålla lärjungarna betygsböcker, i vilka betygen successivt införas. Härvid lämnas under första terminen vanligen blott ett ospecificerat omdöme om framsteg, sedermera vitsord om kunskaper och färdigheter i de särskilda ämnena samt i uppförande och ordning. Betygsstatistik förekommer i allmänhet icke.

I samband med skolreformen år 1927 har stadgats, att för lärjungar, som anmäla sig vilja övergå till högre skolor, terminsbetyg skall utskrivas enligt särskilt, av skolöverstyrelsen fastställt formulär, vilket även upptager betygsstatistik. Sedan prövningsfri intagning försöksvis införts i vissa skolor, skall för inträdessökande till allmänna läroverk och därmed jämförliga läroanstalter vid sidan av dylikt utförligare terminsbetyg utfärdas kompletterande intyg enligt ett särskilt formulär, vilket upptager även uppgift om lärjungens rangplats i klassen och ett graderat omdöme om hans studielämplighet.

Efter införandet av obligatorisk fortsättningsskola år 1918 lades avgångsbetyg från sådan skola, utfärdat efter avgångsexamen enligt av skolöverstyrelsen fastställt formulär, såsom komplement till folkskolans avgångsbetyg. För lärjunge, som avgått från folkskolans högre avdelning, skall enligt 1921 års förnyade folkskolestadga intyg utfärdas över tiden för vistelsen i avdelningen och över flit och uppförande, ävensom vitsord över kunskaper och färdigheter, därest lärjungarna genomgått den för avdelningen föreskrivna lärokursen.

c. Övriga skolformer.

Vid *högre folkskola* skall enligt 1918 års stadga för högre folkskolor avgångsexamen, omfattande muntliga och skriftliga uppgifter samt, där så lämpligen kan ske, praktiska arbetsuppgifter, anställas med de lärjungar, som genomgått skolans lärokurs, och avgångsbetyg utfärdas för de lärjungar, som i examen blivit godkända. Vid varje termins slut skall vederbörande lärare enligt av skolöverstyrelsen fastställda formulär upprätta betygskatalog och utfärda terminsbetyg till lärjungarna. Betygen skola innehålla uppgift om den tid lärjunge deltagit i undervisningen samt vitsord om kunskaper, flit och uppförande. För lärjunge, som lämnar skolan i annan ordning än i samband med avgångsprövning, må utfärdas *utskrivningsbetyg* enligt av skolöverstyrelsen fastställt formulär. För de efter år 1909 inrättade *kommunala mellanskolorna* samt de *praktiska mellanskolor*, som efter år 1933 kommit till stånd, ha beträffande betygsgivning bestämmelser utfärdats, som i allt väsentligt överensstämmer med dem, som gälla vid de allmänna läroverkens realskolor.

De *privata högre skolorna*, bland vilka flertalet är flickskolor, ha i allmänhet från början utfärdat betyg efter i huvudsak samma principer som de vid läroverken gällande; för närvarande torde detta vara fallet vid samtliga skolor. Vid vissa enskilda skolor synas tidvis höstterminsbetyg icke ha utfärdats, då skolledarna ställt sig betänksamma till alltför täta offentlighöranden av vitsorden inför elever och målsmän; på några håll synes det också ha förekommit, att skolor lämnat hemmen erforderliga meddelanden om eleverna i mer diskretionär form än genom betyg. Statistik över avgivna vitsord förekom tidigare också i mindre omfattning på de enskilda skolornas betygsformulär.

Vid några privata skolor, som erhållit rätt att anställa student- eller realexamen, utfärdas examensbetyg av samma art som vid de allmänna läroverken. Formulär för dylika examensbetyg fastställas för varje skola särskilt av skolöverstyrelsen efter förslag av skolans styrelse. Vid de privata flickskolorna, som mestadels varit examensfria, utfärdades från början avgångsbetyg utan annan offentlig kontroll än den skolorna själva funno lämpligt att söka försäkra sig om. Detta förhållande kvarstod, även sedan skolorna, icke minst i samband med det statsunderstöd, som med tiden beviljades dem, fått sin undervisning ställd under mer reguljär kontroll av skolmyndigheterna. År 1910 erhöles flickskolorna möjlighet att tillförsäkra elever, vilka lämna skolan med godkänt avgångsbetyg, samma rättigheter och förmåner, som gälla för elever med sådant betyg från statens normalskola för flickor. För de skolor, som förskaffat sig rätt att utfärda betyg med sådan kompetens, gäller, att formulär för avgångsbetyget skall fastställas av skolöverstyrelsen. De formulär, som numera användas, överensstämmer nära med dem, som gälla för kommunala flickskolor.

I stadgan för de år 1928 inrättade *kommunala flickskolorna* föreskrevs, att avgångsbetyg från dessa skolor skall utfärdas enligt till stadgan fogat formulär. Detta upptager uppgifter om lärjungens ålder, födelseort, dag för intagning i skolan, intyg om inhämtad lärokurs på viss linje, erhållna vitsord i skolans ämnen samt uppförande, flit och ordning; därtill kommer meddelande om den vid skolan rådande språkföljden samt om de rättigheter och förmåner avgångsbetyget medför. Terminsbetyg skola utfärdas och betygs kataloger upprättas i huvudsakligen samma ordning som vid de allmänna läroverken och de kommunala mellanskolorna enligt av skolöverstyrelsen fastställda formulär; för lärjungar, som lämna skolan utan att i vanlig ordning erhålla avgångsbetyg, skall utskrivningsbetyg utfärdas. Från och med vårterminen 1945 skall betyg i flit icke vidare avges.

2. Betygsskalan.

En undersökning av betygsbenämningarnas utveckling i svenska skolor under gångna tider, utförd av seminarielärarinnan Carita Hassler-Göransson, har publicerats som bilaga till det av särskilda sakkunniga år 1942 avgivna betänkandet rörande betygssättningen i folkskolan (St. off. utr. 1942: 11). Av denna undersökning samt av andra upplysningar, som kunnat inhämtas i författningar och betygs kataloger, framgår beträffande *läroverken*, att före 1800-talets början avfattningen av vitsorden över lärjungarnas prestationer var överlämnad åt lärarens personliga gottfinnande eller skedde i enlighet med betygssystem, som utbildats vid de särskilda läroanstalterna. Härvid betygssattes från början mera sällan prestationerna i de särskilda läroämnena. Det ansågs tillräckligt, att uppgift förelåg om den inhämtade lärokursens omfattning. De utdelade vitsorden avsågo lärjungens allmänna begåvning (ingenium, snillegåvor) och framsteg i studierna, hans flit samt hans seder och uppförande, emellanåt även hans hälsa och förmögenhetsvillkor. Vitsorden hade i en del fall formen av korta karakteristiker av lärjungarna. Såsom exempel på sådana karakteristiker kunna nämnas: flitig men trögminter (Hudiksvall 1746); har lätt fattningsgåva, är flitig och sedig (Lund 1810); förtjänar i intet avseende undervisningsmödan (Lund 1814, som komplement till betyget). De givna vitsorden tyda, såsom i undersökningen framhålles, på att lärarna i våra svenska skolor verkligen vinnlagt sig om studiet av lärjungarna och med omsorg sökt utröna deras individuella läggning. Även regelmässigt graderade vitsord voro emellertid brukliga, uttryckta genom först latinska, senare svenska standardfraser. I början av 1800-talet börja vid enstaka skolor dessa fraser i betygslistora representeras av bokstäver eller siffror.

Ytterst betydelsefull för betygsskalans stabilisering blev 1820 års skolordning. I till denna fogade formulär för avgångsbetyg och examenskatalog vid terminssluten angavs, vilken betygsskala som skulle användas. Det senare

formuläret upptog vissa »märken» för vitsordande av seder och uppförande, kunskapsgrader och flit samt »bärgning», nämligen bokstäverna A, B, C och D. Dessa hade följande betydelse:

- A — stadgade seder och berömligt uppförande, berömlig insikt, berömlig flit,
 B — jämnt och stadgat uppförande, godkänd insikt, godkänd flit,
 C — oklanderligt uppförande, försvarlig insikt, försvarlig flit,
 D — lättsinnigt och ostadigt uppförande, otillräcklig insikt, ringa flit.

I fråga om bärgning betydde A förmögen, B behållen, C behövande och D fattig.

Anmärkningsvärt är, att vitsord för flit skulle ges dels i varje särskilt ämne, dels såsom allmänt vitsord.

Läroverksstadgan av år 1856 upptog samma betygsskala och betygsbenämningar i fråga om kunskapsgrader och flit. Vitsorden för seder och uppförande hade emellertid ändrats på följande sätt:

- A — Mycket god
 B — God
 C — Oklanderlig
 D — Mindre stadgad

Omdöme om bärgning skulle enligt denna stadga icke vidare avges. I 1859 och 1878 års läroverksstadgor återfinnas samma betygsbeteckningar, dock har i fråga om insikter och flit mellan A och B inskjutits en betygsgrad AB med betydelsen Med beröm godkänd.

Den ovan angivna betygsskalan synes i första hand ha betraktats som bindande vid utfärdande av avgångsbetyg. Vid utfärdande av terminsbetyg ansågo sig skolorna tydligen äga större frihet i fråga om betygsuttrycken. Således ändrades icke sällan den anbefallda betygsskalans verba formalia, och vissa mellanbetyg inskötos, betecknade med kombinationer av betygsbokstäverna eller med små bokstäver, ibland även med kombination av stora och små bokstäver eller med tilläggstecken till betygsbokstäverna. Betydelsen av dessa mellanbetyg angavs genom tillägg till stadgans betygsuttryck av förstärkande eller försvagande karaktär, vanligen i anslutning till den vid universiteten vanliga betygsgraderingen.

I 1905 års läroverksstadga fastställdes följande betygsgrader och beteckningar för

Uppförande	Flit	Handstil
A — Mycket gott	Mycket god	Väl vårdad
B — Gott	God	Vårdad
C — Mindre gott	Mindre god	Mindre vårdad
D — Klandervärt ¹		

¹ Betyget förekommer endast på terminsbetyg, icke på examensbetyg.

samt för insikter och färdigheter:

- A — Berömlig,
- a — Med utmärkt beröm godkänd,
- AB — Med beröm godkänd,
- Ba — Icke utan beröm godkänd,
- B — Godkänd,
- BC — Icke fullt godkänd,
- C — Otillräcklig.²

Nya läroverksstadgan av år 1928 föreskrev, att flit skulle vitsordas enligt en tvågradig skala, varjämte lärjungarnas *ordning* skulle vitsordas på samma sätt: B betecknade, att lärjungen iakttagit flit, respektive ordning, C att han brustit i något av dessa hänseenden. Vidare infördes för de särskilda betygsgraderna sifferbeteckningar, avsedda att användas vid sammanräkning av betygspoäng: A = 3, a = 2^{1/2}, AB = 2, Ba = 1^{1/2}, B = 1, BC och C = 0. Vitsorden för handstil ändrades så, att A skulle betyda Mycket väl vårdad, AB Väl vårdad, B Vårdad och C Mindre vårdad handstil.

Enligt 1933 års förnyade läroverksstadga i dess nu gällande lydelse skall vitsord för flit icke vidare avgivas. Vitsord för ordning skall ges enligt skalan A — Mycket god, B — God och C — Mindre god. I övrigt har betygsskalan förblivit oförändrad.

Inom den egentliga *folkundervisningen* förekomma väl redan tidigt vissa försök att gradera förmågan att läsa i bok samt kristendoms-kunskaperna. Sådan gradering kan iakttagas i anteckningar från husförhör, från städernas barnskolor och från de få sockenskolor, som funnos. Betygssättning i egentlig mening började införas i folkundervisningen först på 1800-talet, troligen under inflytande av 1820 års läroverksstadga. De tidigaste folkskoleförfattningarna lämna dock inga föreskrifter härom. Betygsgrader och betygsuttryck anslötos i allmänhet till de vid läroverken brukliga. I 1897 års folkskolestadga fastställdes emellertid följande betygsskala:

Kunskaper och färdigheter	Flit	Uppförande
Berömlig	Mycket god	Mycket gott
Med utmärkt beröm godkänd	God	Gott
Med beröm godkänd	Mindre god	Mindre gott
Med nöje godkänd	Dålig.	Dåligt.
Godkänd		
Icke fullt godkänd		
Underkänd.		

Samma betygsskala gäller alltså för kunskaper och färdigheter. Betyget för flit har sedermera borttagits, och sedan 1936 ges betyg i ordning med graderna Mycket god, God, Mindre god. Lägsta betyget i uppförande anges

² I examensbetyget förekommer ingen motsvarighet till betyget BC; bristande insikt eller färdighet anges med uttrycket Icke godkänd.

numera med ordet Klandervärt; i övrigt äro betygsbenämningarna för uppförande desamma som förut.

Betygsgraderna betecknas med bokstäver, varvid för kunskaper och färdigheter användes serien A, a, AB, Ba, B, BC, C, för ordning A, B och C samt för uppförande A, B, C, D. Tidvis ha de i många skoldistrikt betecknats med siffror: 3, 2½, 2, 1½, 1, ½, 0 för kunskaper samt 3, 2, 1 och 0 för flit och uppförande.

3. Grunder för betygsgivningen.

Betygsgivningen var från början starkt bunden till anordnade förhör och examina. Förhör i närvaro av inspektör och eforus samt andra examensvittnen föregingo vid *läroverken* bestämmandet av såväl avgångs- som terminsbetygen. I 1820 års skolordning angavs uttryckligen, att kollegiet efter slutad årsexamen skulle meddela särskilt omdöme över varje ynglings kunskaper »i följd av de vid examen avlagda prov samt lärarnas enskilda kännedom». Vid höstterminens slut verkställdes enligt samma skolordning på gymnasium ingen examen utan betygen avgåvos »endast efter lärarnas under terminens lopp inhämtade kännedom om lärjungarnas kunskaper, flit och sedlighet». I de lägre läroverken samt de högre läroverkens fem lägsta klasser förekom offentlig examen även vid höstterminens slut ännu enligt 1878 års läroverksstadga; uttrycklig föreskrift, att terminsbetygen skulle bestämmas med ledning av examensresultatet gavs dock icke. Höstterminsexamen avskaffades år 1895; årsexamen bibehölls ännu i 1928 års stadga för de klasser, i vilka avgångsexamen icke anställdes, under formen av »på lämpligt sätt anordnade förhör och uppvisningar» i samband med den offentliga årsavslutningen. Att dessa förhör skulle kunna påverka betygssättningen räknade denna stadga dock icke med, även förhören hade fått karaktären av uppvisningar. I 1933 års förnyade läroverksstadga betonas ytterligare betygsgivningens lösgörande från offentliga examinationer genom att ordet examina utbyts mot uttrycket »lektioner och uppvisningar, som äro ägnade att giva allmänheten inblick i skolarbetet». Endast avgångsexamina bibehålla formellt sin karaktär av examen rigorosum, så tillvida som betygen sättas först efter förhören. Men även vid dessa slutamina ha engångsproven alltmer fått träda tillbaka såsom bestämmande faktor vid betygssättningen. Vitsorden i realexamen skola således avse företrädesvis lärjungens under det sista läsåret ådagalagda kunskaper, vitsorden i studentexamen hans kunskaper under de båda sista läsåren, i båda fallen ges i modersmålet ett sammanfattande vitsord för svensk skrivning icke blott på grund av examensprovet utan även på grund av under läsåret utförda skriftliga arbeten och i övriga ämnen vitsord under hänsynstagande till såväl muntligt som skriftligt ådagalagda kunskaper samt till de skriftliga examensproven.

I *folkskolorna* är betygsgivningen ännu i viss mån knuten till en offentlig examen; även 1921 års förnyade folkskolestadga gör avgångsbetyget beroende av godkännande vid särskild prövning, vid vilken skolrådets ordförande eller annan dess ledamot skall närvara. Examen vid de föreskrivna årliga förhören torde däremot redan från början ha haft en mer formell karaktär. De examenscataloger, som vid dessa förhör skulle företes, ha avsetts innehålla av läraren på grundval av det dagliga skolarbetet avgivna vitsord. Numera kan av skolöverstyrelsen på ansökan från skoldistriktet befrielse medges från skyldigheten att anordna förhör vid årsavslutningen, dock icke i fråga om avgångsklass. De terminsbetyg, som utfärdas för lärjungar, vilka övergå till högre skolor, byggas helt på lärarens under det dagliga skolarbetet vunna kännedom om lärjungarna.

Beträffande betygsgivningen i folkskolan ha under de senaste åren vissa nya för framtiden betydelsefulla principer börjat tillämpas. I samband med det förslag angående intagning av elever i första klassen av de allmänna läroverken och med dem jämförliga skolor, som år 1938 avgivits av lektorn F. Wigforss såsom särskilt tillkallad sakkunnig (St. off. utr. 1938: 29), hade frågan om en mer likformig betygssättning i folkskolan blivit aktuell, och den 28 augusti 1939 tillkallades särskilda sakkunniga för att biträda med utredning och avgiva förslag beträffande folkskolans betygssättningsprinciper. Dessa sakkunniga avlämnade den 27 december 1939 ett förslag till provisoriska betygsanvisningar för folkskolan i överensstämmelse med de uttalanden i frågan, som gjorts av Wigforss i hans ovannämnda betänkande. Efter Kungl. Maj:ts bemyndigande utfärdade sedermera skolöverstyrelsen den 23 april 1940 i anslutning till förslaget sådana anvisningar att gälla tillsvärdare från och med höstterminen 1940.

Genom dessa anvisningar anslutes folkskolans betygsgivning till den fördelning av lärjungeprestationerna, som framträder inom ett stort, ogallrat elevmaterial. Lärarna skola utgå från en betygsgrad, som kan karakteriseras såsom normalbetyget; som normalbetyg bör användas »Med nöje godkänd» eller »Ba». Skalan bör i princip tillämpas lika i alla klasser, och den »glidning» mot högre medelbetyg och starkare representation av de högre betygsgraderna, som kunnat konstateras i de högre folkskoleklasserna, bör undvikas.

Genom dessa åtgärder söker man vinna större stabilitet och likformighet i folkskolans betygsgivning än den, som kunnat vinnas genom tidigare föreskrifter om offentliga prov. Bestämmelserna om avgångsprov ha dock förblivit oförändrade. I verkligheten förutsätta de nya anvisningarna för att bli verkligt effektiva, att den särskilda klassavdelningens standard jämföres med den allmänna prestationsnivån hos ett stort ogallrat lärjungematerial, vilket kan ske genom att eleverna föreläggas särskilda för en sådan jämförelse utarbetade »standardiserade prov». Sådana prov ha av de sakkunniga färdigställts i ämnena modersmålet och matematik för vissa klasser

och tillhandahållas lärarna för frivilligt bruk. Närmare utredning och förslag angående betygssättningen i folkskolan föreligga i det betänkande, som av de sakkunniga avgavs den 7 februari 1942 (St. off. utr. 1942: 11) och som i ett följande kapitel skall närmare behandlas.

Med undantag för ovan angivna provisoriska betygsanvisningar gälla för *fortsättnings skolans* betyg liksom för den *högre folkskolans* såväl termins- som avgångsbetyg motsvarande bestämmelser som för folkskolans. Grunderna för de *kommunala* och *praktiska mellanskolornas* betygsgivning ha från början varit desamma som för de allmänna läroverkens.

Inom *flickskolorna* ha avgångsbetygen icke varit beroende av någon slutexamen, och även förhör vid årsavslutningarna ha där länge varit ur bruk; betygen sätts helt efter de erfarenheter, som under skolarbetet göras rörande lärjungarnas kunskaper och förmåga. Stadgan för *kommunala flickskolor* har icke infört någon ändring i dessa förhållanden.

4. Betygens giltighet och kompetensvärde.

Ehuru kursinnehållet i de olika klasserna vid *läroverken* i äldre skolordningar ganska noggrant bestämdes, räknade dessa stadgor icke med allmän giltighet för utfärdade betyg vid övergång från en skola till en annan. Utom granskning av medförda testimonier ålåg det rektor att pröva inträdesökandes kunskaper, innan de intogos i viss klass och fingo sitt »rum» i klassen bestämt. Ännu 1820 års skolordning lägger ansvaret för bristande kunskaper vid intagandet i högre avdelning eller läroverk på det verk, som mottager ynglingen. Uttrycklig bestämmelse, att lärjunge, som flyttats från lägre till högre klass inom ett läroverk, äger vinna inträde i motsvarande klass av ett annat läroverk, finnes först i 1878 års läroverksstadga. Vid flyttning från högsta klassen av ett lägre läroverk till ett högre skulle det ännu enligt 1859 års läroverksstadga bero av lärare och rektor vid det högre läroverket, om och i vad mån inträdesexamen skulle anställas med en sökande, försedd med vederbörligt avgångsbetyg från det lägre läroverket. Enligt 1878 års stadga skulle emellertid ett avgångsbetyg, upptagande de två sista läseterminernas vitsord samt betyg från särskilt anställd avgångsprövning i dylika fall utfärdas, vilket betyg skulle gälla som inträdesvillkor vid det högre läroverket. Enligt 1905 års *läroverksstadga* ägde lärjunge utan förnyad prövning åtnjuta den rätt att tillhöra viss klass eller ring, som tillkom honom vid allmänt läroverk, vid varje annat allmänt läroverk, till vilket han i vederbörlig ordning övergick, dock gällde denna rätt icke gymnasiets fjärde ring. Vid begränsat platsantal skulle emellertid läroverkets egna lärjungar komma i första hand, lärjungar från det s. k. lärjungområdet för vederbörande läroverk i andra och lärjungar från andra läroverks lärjungområden i tredje. Den senare bestämmelsen har i 1928 års stadga upphävts beträffande gymnasiets första ring, där inträdessökande,

oavsett från vilket läroverk de kommit, skola intagas efter genom betygen ådagalagda kunskaper; i övrigt gälla alltså samma bestämmelser som tidigare. Nuvarande stadgor ange även, för vilka klasser i realskola av 4-årig typ betyg från klasser i realskola av 5-årig typ skola gälla och vice versa.

Lärjungar i *kommunal mellanskola* få enligt 1933 års förnyade läroverksstadga i dess nu gällande lydelse vid övergång till allmänt läroverk tillgodoräkna sig betyg, erhållna i mellanskolan. För övergång från *kommunal flickskola* till allmänt läroverk gälla särskilda bestämmelser. Sålunda få betyg från flickskolans klass 5⁷—4⁶ vid övergång till realskolans högsta klass eller fyraårigt gymnasiums första ring gälla till fulla värdet utom i biologi, där minst godkänt betyg jämställes med godkänt betyg i ämnet biologi nedhälsolära, samt i matematik och kemi, där inträdesprövning skall anställas. Vid inträde från flickskolans näst högsta eller högsta klass i treårigt gymnasiums första ring gälla liknande bestämmelser med vissa modifikationer på grund av det i dessa klasser av flickskolan tillämpade tillvalssystemet för läroämnena. *Enskilda flickskolor* kunna av skolöverstyrelsen tillerkännas rätt att få givna vitsord tillgodoräknade efter samma grunder.

Enligt nu gällande läroverksstadga få lärjungar från praktisk mellanskola liksom praktisk linje av realskola tillgodoräkna vissa ämnesbetyg vid inträde i gymnasium.

Ehuru första klassen av de allmänna läroverken redan 1894 anslöt till folkskolan på det sätt, att dess lärokurs byggdes på den i första klassen av fast folkskola av A-typ inhämtade kursen, var inträdet i läroverken ända fram till år 1928 beroende av resultatet av en inträdesprövning, som omfattade samtliga ämnen. Enligt nya läroverksstadgan av år 1928 skulle inträdesprövning till realskolans första klass anställas blott i modersmålet, omfattande prov i läsning, rättskrivning och vid 4-årig realskola uppsatsskrivning och språklära, samt i matematik, omfattande såväl muntligt som skriftligt prov; i övriga ämnen skulle godkänt betyg från vederbörande arkiytningssklass eller högre klass i folkskola av A- eller B-typ gälla som villkor för inträde. Samma bestämmelser blevo gällande för med realskolan jämförbara kommunala och enskilda skolor. För flertalet skolor ha bestämmelserna alltså giltighet. Vid vissa läroverk samt kommunala mellan- och flickskolor pågå emellertid sedan år 1940 försök med intagning enbart på grund av i folkskolan givna betyg, vilka därvid skola vara på olika sätt kvalificerade.

Inom *folkskoleväsendet* var det väl från början brukligt, att lärjungar, som flyttade från en skolort till en annan, prövades för uttrönande av huru de lämpligen borde få fullfölja sin skolkurs. Om sådana lärjungar kunde uppvisa betyg från tidigare besökt skola, torde dessa betyg emellertid vidare ha godtagits; numera föras överflyttade lärjungar utan prövning till den klass, som de enligt medförda betyg eller andra uppgifter närmast fört

tillhört, och få fortsätta där, såvida icke de erfarenheter, som vinnas under det dagliga arbetet i klassen, motivera överflyttning till hjälpklass eller dylikt; eventuella brister i kunskaphänseende repareras eljest under det vanliga skolarbetet.

Vid *övergång i övrigt* från en skolform till en annan föreligger ingen skyldighet för den mottagande skolan att godtaga den avlämnade skolans betyg; det ankommer på den mottagande skolan att kontrollera, att lärjungen inhämtat de kunskapsmoment, som erfordras för inträde i den klass, som avses.

Kompetensvärdet av utfärdade betyg över undergången *student- och real-examen* är i vissa avseenden författningsmässigt fixerat. På andra områden ha betygen i fråga genom hävd vunnit ett visst kompetensvärde. Stark konkurrens vid ansökan om inträde vid vissa högre utbildningsanstalter har medfört, att dessa i realiteten endast godtaga kvalificerade studentbetyg; härvid tillgodoräknas de särskilda ämnesbetygen enligt speciella, av vederbörande läroanstalter upprättade poängskalor. Även beträffande realexamensbetygen kommer i vissa fall poängberäkning till användning, till exempel vid konkurrens om platser vid treårigt gymnasium.

Betyg över avlagd *praktisk realexamen* liksom de *avgångsbetyg, som utfärdas av kommunala och enskilda flickskolor*, medföra ävenledes i vissa avseenden författningsmässigt reglerad kompetens. Flickskolebetygen ha sedan gammalt därutöver i praktiken ett tämligen stadgat värde. Examensbetygen från den ganska nyligen inrättade praktiska realskoleformen synas å sin sida i alltmer ökad grad förvärva allmänhetens förtroende.

Även *folkskolans avgångsbetyg* gäller formellt som grundvillkor för antagande till vissa tjänster och befattningar. Sin främsta betydelse har detta betyg såsom bevis på inhämtad grundläggande medborgerlig bildning.

De *avgångs- och utskrivningsbetyg*, som utfärdas vid avgång i annan ordning än efter avslutad godkänd lärokurs från olika högre skolformer, ha givetvis i allmänhet intet erkänt kompetensvärde och få i praktiken den giltighet, som enskilda arbetsgivare eller fortbildningsanstalter anse sig kunna tillmäta dem. Rimligtvis borde det skapas full klarhet i frågan om hur dylika betyg böra få tillgodoräknas såsom likvärdiga med avgångsbetyg från folkskola jämte kompletterande betyg över genomgången fortsättnings-skolekurs. Sedan nya kursplaner uppgjorts såväl för folkskolan som för realskolestadiets skolformer, ämna vi framlägga närmare förslag i detta hänseende.

B. Principiella synpunkter på betygssättningsfrågan.

1. Betygens ändamål och kritiken mot betygssystemet.

Betygens främsta uppgift är otvivelaktigt att sammanfatta skolans omdöme om lärjungarna till ledning såväl för skolan vid dess bedömande av deras möjligheter i det fortsatta skolarbetet som för lärjungarna och icke minst för deras målsmän, vilka tid efter annan böra få en överblick över den samlade skolprestationen såsom vägledning vid planerandet av de ungas framtid. Uppgiften kan också innefatta klassificering av lärjungarna efter anlag och fallenhet och upprättande av en rangordning mellan dem för att avgöra, vilka som skola tilldelas platser vid begränsat platsantal eller premier och studieunderstöd — detta sistnämnda en alltmer betydelsefull specialuppgift, ju mer ett system för studiehjälp utvecklas. För avgångsbetygen vidgas uppgiften till att innefatta en värdesättning av lärjungens kapacitet i det hela och i olika avseenden och därmed också en prognos över hans förmåga att i framtiden fullgöra olika samhällsuppgifter.

Knappast mindre viktig är betygens andra uppgift, att tjäna såsom eggelse i det dagliga skolarbetet. De uttrycka kort och lättfattligt vad lärjungen i vissa avseenden bör eftersträva och vad han bör undvika, och de visa, hur hans arbetsresultat förhåller sig till kamraternas.

Äro betygen i båda dessa hänseenden nödvändiga och fylla de på ett tillfredsställande sätt sitt ändamål? Detta är frågor, vilka i princip böra diskuteras, innan betygsproblemen angripas i sin mer konkreta form.

Först torde emellertid ytterligare ett spørsmål beträffande betygens användning böra i korthet beröras. Betygen få utan tvivel såväl inför högre skolmyndigheter som bland allmänheten i viss utsträckning gälla såsom indicier på skolans och lärarens effektivitet. Detta leder till vissa olägenheter, främst beroende på att betygen i nämnda hänseende ingalunda äro entydiga. Betyg, som utfärdats från en osäkert och oskickligt ledd skola eller av en vårdslös och likgiltig lärare, måste väl vid jämförelse med andra skolor eller lärares i längden visa sig opålitliga och illa avvägda, men vid första påseendet skilja de sig på intet sätt från de i realiteten mera vederhäftiga betygen från goda skolor och lärare. Det är också riktigt, att en okunnig och omdömeslös lärare icke kan nå ett gott undervisningsresultat, men det är därför icke säkert, att en god och kunnig lärare alltid kan ge de högre betygen, även om hans resultat i grunden är mera gediget. I verkligheten fordras en omfattande och noggrann jämförande granskning med hänsynstagande till alla inverkan omständigheter, för att en riktig upp-

skattning av en lärares eller skolas kvalitet skall kunna vinnas med ledning av de betyg, som avgivits.

Möjligheter för en sådan granskning stå väl de centrala skolmyndigheterna till buds men däremot icke allmänheten, som frestas att generalisera ur enskilda fall och att döma förhastat och ensidigt. Icke heller de enskilda lärarna eller skolorna ha lätt att bedöma, vilket utslag en kontroll över deras betygsresultat kan komma att ge; alldeles särskilt illa ställda äro här små och isolerade skolor, som ha ringa möjlighet att jämföra sina resultat med andras, och klasslärare, som under flera år i följd måste arbeta med en och samma begränsade lärjungegrupp. Osäkerhet och ängslan inför vad betygskontrollen kan avslöja om undervisningsresultatet kan härvid driva skolor och lärare att ställa mycket höga krav och att hålla sin betygsskala låg, för att lärjungarna vid ett slutprov eller inför andra fordringar, som kunna ställas på dem, skola kunna redovisa goda och säkra kunskaper och nå ett gott betygsresultat. I den mån kontrollen över betygen icke framstår såsom särskilt hotande eller effektiv, frestas betygsgivaren däremot att alltför starkt rätta betygsskalan efter klassens standard och tillmötesgå lärjungarnas och hemmens naturliga önskemål om goda eller åtminstone nöjaktiga betyg, även om kunskapsfordringarna härvid måste prutas ned. Skärpt kontroll över betygen väcker i båda fallen gärna olust hos lärarna och uppfattas väl icke sällan som bevis på misstroende mot deras duglighet. Även hemmen och lärjungarna själva känna ökad betygskontroll såsom en belastning, i den mån den bidrager att skärpa fordringarna och sänka betygsskalan.

Det kan under sådana omständigheter väl förklaras, att invändningar rests både mot förslag om starkare kontroll över betygsgivningen och mot själva metoden att använda de av läraren givna betygen såsom mätare på skolans och hans egen effektivitet. Ofta framhålles det, att arbetsron i skolan och lärarens möjligheter att ägna sig åt uppfostringsuppgifter av det slag, som icke sätter bestämda spår i betygen, allvarligt skadas, om läraren måste vara betänkt på att upprätthålla sin prestige såsom leverantör av höga och pålitliga kunskapsbetyg. Särskilt i examensfria skolformer, där kurser och skolarbete kunna gestaltas friare, uppfattas gärna sådana förslag, som innebära en ökad möjlighet att pröva och värdera lärarnas kapacitet med ledning av det betygsresultat de uppnå, såsom ett hot mot skolans i djupare mening fostrande verksamhet.

I ett offentligt skolväsen är emellertid kontroll över undervisningens effektivitet under alla omständigheter nödvändig. De i vanlig ordning avgivna terminsbetygen äro dock på grund av sin bristande entydighet icke lämpade att utgöra den enda grunden för denna kontroll. Visserligen kan ett systematiskt och under en följd av år bedrivet jämförande studium av olika lärares och skolors medelbetyg för vissa klasser antagas ge någon vägledning i fråga om det sätt, varpå den vedertagna betygsskalan användes, men

någon säker uppfattning om huruvida värderingsnormerna äro riktiga och undervisningen effektiv kan på denna väg icke vinnas; härför erfordras en på lärjungeprestationernas halt grundad verklig prövning av betygens värde och giltighet. En sådan prövning kan ske genom likformiga examina eller andra prövningsuppgifter, vilka sedan underkastas en jämförande granskning genom någon central myndighet. I den mån skolornas lärare själva dessförinnan bedömt och betygsatt lärjungarnas examensprestationer, kan denna myndighet bilda sig en uppfattning om dels huruvida dessa lärares betygssättning varit lämpligt avvägd och följt godtagbara normer, dels huruvida deras undervisning i verkligheten lett till ett tillräckligt säkert och gediget kunskapsresultat.

Kontroll av undervisningsresultat och betygssättning av detta slag utövas i vårt land genom censorsinstitutionen vid studentexamen och genom den av skolöverstyrelsen anordnade eftergranskningen av de skriftliga proven i realexamen. I den mån sådan kontroll kan finnas lämplig, är det givetvis möjligt att ytterligare utvidga den genom föreskrift om likformiga skriftliga prov, vilka efter att ha betygsatts av läraren granskas av centrala skolmyndigheter, även inom andra skolformer och i samtliga förekommande skolämnen. Säkerligen skulle en sådan utbyggd kontroll ha en gynnsam inverkan på effektiviteten i kunskapsmedlandet. Dess inverkan på skolans möjligheter att i andra avseenden fylla sin fostrande uppgift skulle emellertid vara diskutabel. Mycket skulle här bero på hur proven bleve utformade och verkställda. Att dessa prov måste tjäna även andra syften än kontrollen över lärarens undervisningsskicklighet, torde vara uppenbart.

En annan möjlighet till kontroll synes en ingående inspektionsverksamhet kunna erbjuda. Om denna verksamhet anförtros åt erkänt sakkunniga, pedagogiskt högt kvalificerade krafter, bör den till synes icke blott kunna ge en mer samlad och allsidig bild av den enskilde lärarens duglighet som undervisare och fostrare än betyg och prövningsresultat, utan den bör även möjliggöra rådgivning åt läraren och i många fall omedelbar rättelse av brister. Icke minst ur sistnämnda synpunkt är personlig inspektion säkerligen under alla förhållanden nödvändig och av största värde. Men den kontroll, som kan utövas vid sådan inspektion, berör mera skolans arbetsliv och de personliga relationerna mellan lärare och elever än undervisningsresultaten. Det kan heller icke undvikas att den bedömning, som sker genom en inspektor, blir subjektiv, färgad av vederbörandes personliga uppfattning om hur läraren bör förhålla sig till eleverna. Trots de vanskligheter, som följa med en bedömning, grundad på betyg eller prövningsresultat, torde en dylik i längden visa sig mer objektiv och rättvis; även om den icke kan bli allsidig. Båda de berörda kontrollmedlen ha sina särskilda funktioner att fylla, och de böra utnyttjas som varandras komplement och korrektiv. Men samtidigt bör ihågkommas, att de endast i andra hand äro att betrakta som kontrollmedel; framför allt äro de hjälpmedel för skolan

och läraren att nå utöver sina begränsade erfarenheter och vinna största möjliga effektivitet i arbetet.

Kontroll i någon form är som nämnts nödvändig. Man kan till och med våga påståendet, att en regelbunden och systematiskt ordnad kontroll ligger mer i lärarens intresse än en stickprovsartad och ytlig. Först genom grundliga studier av undervisningsresultatet kan en skolledning få klar överblick över faktorer, som påverka detta resultat: lärjungematerialets beskaffenhet, skolvägarnas längd, kursernas avvägning, tillgång till undervisningsmateriel och dylikt. Därvid kan också en riktigare värdering ske av lärarens insats, och det kan klart framgå, vilket avsevärt mått av möda och skicklighet som kan ligga bakom även ett betygsmässigt sett mycket blygsamt undervisningsresultat.

Om läraren kan hänvisa till att principerna för hans bedömning av eleverna äro kända och godtagna av skolmyndigheterna, blir också hans ställning inför allmänheten starkare. Osakkunnig kritik kan bemötas, och hemmen och lärjungarna kunna å sin sida känna sig säkrare på att skolans fordringar äro riktigt avvägda och dess omdöme tillförlitligt. Givetvis borde också läraren från början vara klart medveten om vilka huvudprinciper som böra följas vid bedömning och betygssättning av lärjungarnas arbete. Den nuvarande lärarutbildningen torde knappast i detta hänseende lämna en sådan ingående och god vägledning som vore önskvärd.

Varje form av kontroll, grundad på provningsresultat, innebär en viss risk för överbetoning av de moment i skolarbetet, som komma till bedömmande vid proven; ständig vaksamhet gentemot en utveckling i sådan riktning är därför av nöden. Beaktas detta och skötes kontrollen i övrigt omdömesgillt från skolmyndigheternas sida, torde dock knappast några berättigade anmärkningar kunna göras mot att de betyg läraren avgivit få ingå såsom ett led i den av ansvariga myndigheter företagna bedömningen av hans undervisningsskicklighet; i första hand gäller detta de betyg, som avse examens- och provningsuppgifter.

Som en av betygens mest väsentliga uppgifter har betecknats, att de skola tjäna som eggelse för lärjungarna i skolarbetet. Mot denna uppgift har ofta riktats en mycket stark kritik. Det har framhållits, att betygssättningen ger en felaktig inriktning åt elevernas arbete, att betygsresultatet för dem och för hemmen blir huvudsaken, och att det, som ligger bakom det formella vitsordet av verkligt kunnande och personlig utveckling, blir av mindre vikt. Lärjungarna måste också emellanåt frestas att skaffa sig dessa vitsord på andra vägar än genom eget arbete, fusk och »bluffande» uppmuntras. Ju mer de unga bli medvetna om betydelsen av att förvärva goda betyg, dess mer måste de känna sig hetsade och pressade av kravet att för egen del uppnå ett sådant resultat. Denna press kan bli ett hinder för personlighetens sunda och naturliga utveckling och för skapandet av ett gott och för den

sociala fostran värdefullt gemenskapsliv i skolan. Det goda kamratskapet får vika för konkurrens och osund tävlan; övermod från den duktige lärjungens sida besvaras med avund och bitterhet hos den, som trots flitigt och för hans egen utveckling ytterst värdefullt arbete icke lyckas nå ett godtagbart betygsresultat. Betygen bli straff eller belöningar, som utdelas utan klart samband med den verkliga förtjänsten, och lärarens värdesättning blir falsk, då han icke kan ta hänsyn till andra egenskaper eller prestationer än dem, som kunna värdesättas enligt skolans vanliga betygsnormer.

Invändningar av detta slag komma i främsta rummet från förespråkare för en friare gestaltning av skolarbetet, vilka se det som skolans främsta uppgift att bereda individen en gynnsam miljö för hans naturliga utveckling och inväxande i det sociala sammanhanget och vilka av de vanliga betygssättningskraven känt sig hämmade i sin strävan att värdera varje lärjunge efter hans personliga egenart. Att kritiken också i många fall bygger på iakttagelser av verkliga med betygsgivningen sammanhängande svårigheter för lärjungarna är otvivelaktigt. Emellertid torde det knappast kunna bestridas, att den snarare drabbar ett visst missbruk av betygssystemet än detta såsom sådant. I varje skola behöva lärjungarna spurras till arbete genom någon form av uppmuntran eller kritik; i och för sig äro betygen intet annat än korta uttryck för sådan värdering. Att deras syfte kan missuppfattas, så att de få gälla som substitut för ett djupare fattat och värdefullare studiemål, är väl möjligt, men detta kan ske även med andra former för skolans omdöme; försök att med falska medel tillvinna sig lärarens gillande, tillskansa sig fördelar eller undandraga sig svårigheter och obehag utrotas icke i och med att just betygen bortfalla såsom uttryck för skolans bedömande. Det kan icke heller i och för sig betecknas som olämpligt, att lärjungarna inbördes tävla om betyg. Alla slags prestationer påverkas gynnsamt av tävlan, och att denna kan bli ett positivt element i de ungas fostran, även med hänsyn till dess etiska och sociala sida, visar icke minst vår tids idrottsliv. Att den enskildes personlighetsutveckling kan främjas genom den viljeanspanning, ambition och målmedvetenhet, som växer fram genom tävlan med en grupp kamrater, är uppenbart. Lika tydligt torde vara, att kamratandan och uppskattningen av andras förtjänster och ansträngningar icke nödvändigtvis behöva lida härav; i själva tävlan kan inläggas ett moment av samarbete och samling kring gemensamma uppgifter. I den mån betygsgivning i traditionell form lättare ger anledning till olämplig konkurrens än andra hjälpmedel, som avse att stimulera lärjungarnas arbetsvilja, bör den dock givetvis få träda tillbaka för dessa andra metoder, naturligtvis under förutsättning, att de även i övriga hänseenden kunna göra samma tjänst som betygen.

Som betygens huvuduppgift har betecknats, att de skola ställa en riktig prognos för lärjungarnas framtid och placera dem i riktig ordning med hän-

syn till deras förmåga att fylla samhällets krav i olika avseenden. Icke minst torde föräldrar och målsmän hysa denna uppfattning; deras benägenhet att låta sig ledas av betygen vid planläggningen av de ungas framtid är anmärkningsvärt stor. Ju mer den uppfattningen vinner terräng, att urvalet för högre undervisning liksom överhuvud medborgarnas fördelning på olika yrkes- och verksamhetsområden bör ske mer med hänsyn till anlag och fallenhet än med hänsyn till ekonomiska och sociala förutsättningar hos den enskilde, dess mer betydelsefull och grannlaga blir urvalsfrågan, icke minst för skolan, som i mycket stor utsträckning måste tilldelas uppgiften att ge råd och vägledning vid urvalet. Dess mer angeläget blir det därvid att överväga, om betygen, såsom de traditionella uttrycken för skolans värdesättning, verkligen alltjämt på ett tillfredsställande sätt fylla sitt ändamål. Även i detta hänseende ha betygen utsatts för allvarlig kritik.

Denna kritik sättes in på trenne huvudpunkter. Dels förklaras betygen icke ge en riktig bild av lärjungarnas verkliga kapacitet, då de endast ofullständigt redovisa deras egenskaper. Dels göres det gällande, att betygen icke lämna besked om just de egenskaper, som för de ungas framtida levnadsbana äro av mest väsentlig betydelse. Dels slutligen anses det, att betygen icke avgivas efter så likartade normer, att den enskilde lärjungen ställs i en riktig och rättvist avvägd position till andra, som med samma skolutbildning söka sig in på samma arbetsområde. Med hänsyn till dessa brister drar man i tvivelsmål, om betygen verkligen ha det värde, som sedan gammalt tillerkänts dem.

Eftersom det offentliga skolväsendet dock icke kan undandraga sig uppgiften att medverka vid det urval, som måste ske, för att en riktig fördelning av samhällsarbetarna på skilda verksamhetsområden skall komma till stånd, måste de, som sålunda förkasta betygssystemet, vara beredda att ge anvisning på andra hjälpmedel för urvalet. De kunna härvid peka på de metoder för anlags- och begåvningsprövning, som modern psykologisk vetenskap erbjuder, och på nya metoder för kunskapsprövning, grundade på liknande principer. Att dessa metoder äro värda all uppmärksamhet, synes också obestridligt. De grunda sig på ett allvarligt studium av för lärjungebedömningen väsentliga problem: vilka egenskaper som ha avgörande betydelse för den framtida dugligheten, hur bedömningen skall anordnas för att avse just dessa egenskaper, hur den skall kunna göras objektiv, välgrundad och likformig. Men dessa problem ha ännu ingalunda funnit sin lösning. Icke heller ha de nya metoderna ännu fått en sådan utformning, att de lämpa sig för allmänt praktiskt bruk och kunna handhavas av varje lärare, som behöver avge ett omdöme om sina elever. Det kan under sådana omständigheter icke för närvarande bli tal om att helt ersätta hittills använda bedömningsmetoder med dessa nya hjälpmedel, ehuru de väl så långt möjligt böra komma till användning såsom komplement till lärarens vitsord över elevernas prestationer i det dagliga arbetet. Betyg i hävdvunnen mening

torde således trots de brister, som vidlåda betygssystemet och som nedan närmare skola beröras, alltjämt få betraktas som outhärliga i vårt skolliv. Det gäller blott att så långt möjligt undanröja eller minska dessa brister, naturligtvis med omsorgsfullt tillvaratagande av den hjälp, som de nya metoderna i skilda hänseenden kunna erbjuda.

Betygsställningsproblemet kan härvid icke behandlas isolerat från frågorna om skolans allmänna målsättning och förhållande till samhällslivets krav. Skolan måste begränsa sitt omdöme om lärjungarna till de egenskaper, som komma till uttryck i skollivet. Är skolarbetet ensidigt inriktat, blir omdömet också ensidigt. Saknar skolans liv naturlig relation till livet utanför skolväggarna, blir omdömet om skolprestationen av ringa prognostiskt värde för den blivande livsgärningen. Det kan säkerligen icke förnekas, att skolan ständigt är underkastad en viss risk att förfalla till ensidighet och att isolera sig från samhälls- och familjeliv, icke minst när det gäller att svara för vissa kunskaper hos eleverna. Alltför stora lärokurser i förhållande till den tid, som står till buds för inlärandet, bundenhet vid kursernas detaljer och de använda läroböckernas framställning, bristande tid och tillfälle att lära känna lärjungeindividualiteterna, allt sådant bidrar till att göra skolans bedömningsnormer snäva och bestämda av interna skolsynpunkter. Varje reform, som främjar ett personligt förhållande mellan lärare och elever, som gör läraren bättre skickad att bedöma den enskilde lärjungen, som närmar undervisningsmetoderna till livet utanför skolan, bör också kunna verka befrämjande på skolbetygens tillförlitlighet och prognostiska värde.

En i undervisningsfrågor föga initierad kritik, som därtill grundar sig på erfarenhet blott av enskilda fall, kan emellertid just beträffande betygens tillförlitlighet och prognostiska värde lätt komma att fordra det orimliga. Enbart den omständigheten, att lärjungarna i barn- och ungdomsskolor befinna sig i en utveckling, som kan uppvisa stora oregelbundenheter och förlöpa helt oberäkneligt, gör en pålitlig prognos i vissa fall omöjlig.

Ofrånkomligt är också, att betygen såsom personliga omdömen få en viss prägel av subjektivitet. Lärarens förhållande till sina elever och hans omdöme om dem kunna aldrig göras helt oberoende av hans individualitet; medvetet eller omedvetet mäter han lärjungarna efter sitt eget mått. Subjektiviteten i hans inställning till lärjungarna iakttages kanske lättare av dessa än av honom själv. Många påståenden om »medhåll» eller »mothåll», som indignerat och med bästa samvete bestridas av läraren, kunna ha sin grund i ett sådant omedvetet personligt ställningstagande. Detta får ingalunda tolkas så, som om lärarens personliga omdöme alltid skulle vara av tveklaktigt värde. Tvärtom är det i regel säkerligen väl grundat. Det kan i många fall ge en utomordentligt upplysande, livfull, åskådlig och på det väsentliga koncentrerad helhetsbild av en lärjunge person, en bild, vars

tillförlitlighet eleven själv mestadels torde vara fullt beredd att intyga. Ur denna synpunkt kan det till och med synas beklagligt, att de personliga karakteristiker, som i äldre tider innefattades i skolans testimonier, numera helt bortfallit. Den företagna undersökningen av gångna tiders betygssättning har också visat, att lärarna för testimoniets avgivande verkligen beflitat sig om studiet av lärjungarnas personliga egenart; att detta varit till gagn även för skolans allmänt fostrande verksamhet synes troligt.

Skälet till att de mer personligt färgade lärjungomdömena avskaffats torde dock ligga i öppen dag. Ju noggrannare lärjungarnas förtjänster måste avvägas mot varandra, för att aspiranter på platser och anställningar skola kunna placeras i riktig rangordning, desto viktigare är det, att deras meriter grundas på likformig bedömning. Fria personliga karakteristiker tillåta ingen exakt jämförelse. Skall en sådan ske, måste personligheten analyseras och varje särskild egenskap för sig mätas och uppskattas i dess förhållande till andra individers egenskaper. Denna uppskattning måste också så långt möjligt ske efter objektiva normer. Därför bör helst individen själv genom prestationer i olika hänseenden redovisa sina egenskaper, och vid dessas bedömande bör en så objektiv måttstock som möjligt användas.

Det är en sådan analys, som anlags- och intelligensforskningen eftersträvar genom de bedömningsmetoder den utarbetar. Att i alla avseenden genomföra en individ kan det härvid knappast bli fråga om. Analysen måste begränsas till sådana egenskaper, som kunna kallas väsentliga i ett eller annat avseende och som därtill låta sig bedömas med ledning av utförda prestationer. Någon helhetsbild kan således icke vinnas; endast en förteckning på egenskaper, objektivt konstaterade och graderade på grundval av fullgjorda prestationer.

Även betygssättning i nu bruklig form söker ge en analys efter liknande linjer. Vad den icke kan nå fram till är visserligen en alltigenom objektiv bedömningsgrund. Den vilar ytterst alltid på lärarens personliga värdesättning av lärjungeprestationerna och är därför behäftad med all den osäkerhet, som följer av hans begränsade erfarenhet, av hans oförmåga att i detalj registrera och värdera differenserna i lärjungarnas reaktioner och av fluktuationerna i hans egen iakttagelse- och omdömesförmåga. Men skolan söker så långt möjligt begränsa verkningarna av denna konstitutiva osäkerhet. Den har skapat en formellt enhetlig betygsskala för sin värdesättning. Den undviker så långt ske kan att uttala sig om det, som uppenbarligen måste bedömas efter subjektiva grunder. Icke minst gäller detta om elevernas moraliska egenskaper. Den rest av en sådan bedömning, som kvarstår i de s. k. karaktärsbetygen, behandlas mer och mer summariskt. Betygsskalan har här blivit torftigare, medan skalan för ämnesbetygen gjorts fylligare. Flitbetyget, som ännu efter 1820 ansågs så väsentligt, att fliten värdesattes i varje särskilt ämne vid sidan av det sammanfattande flitbetyg, som gavs, har helt bortfallit. I fråga om uppförande och ordning är högsta betyget

i regel normalbetyg, vilket innebär, att endast fel, icke förtjänster, kunna komma till uttryck i betyget; att betygssättningen här gärna följer strängt formella, delvis rent mekaniska regler, torde vara allmänt känt.

Så långt möjligt undvikas även sådana sammanfattande vitsord, som kräva, att skolan bildar sig en helhetsuppfattning om lärjungarnas egenart eller kapacitet. Det s. k. mogenhetsbetyget i studentexamen har sålunda bortfallit. Ett sammanfattande intryck av kapaciteten får den, som tar del av betyget, själv skaffa sig genom sammanräkning av betygspoäng; även skolan använder denna formella metod för att bestämma elevernas inbördes rangordning.

Överhuvud yttrar sig skolan icke om lärjungarnas allmänna egenskaper; den begränsar sitt omdöme att gälla deras prestationer inom de särskilda facken. Även här baseras betygen ofta, där så ske kan, på delbetyg, erhållna under terminen i samband med skriftliga prov, vilka i sin tur såvitt möjligt bedömts efter likformiga principer. Införandet av de över hela landet lika skriftliga proven vid läroverkens slutexamina ha utan tvivel stärkt denna tendens.

Det kan icke förbises, att en sådan formellt rättvis och till påtagliga fakta begränsad bedömningsmetod besparar läraren mycken kritik och kanske också mycken samvetsnöd. Denne kan väl med tiden knappast undgå att lägga märke till vilket otal av svåröverskådliga faktorer som kan påverka en lärjunges skolprestation. Skola alla dessa spela en roll vid bedömningen, blir situationen alltför invecklad och förvirrad för att kunna behärskas även av den mest omdömesgille. En utväg ur svårigheterna är då att begränsa bedömningen till mera mät- och vägbara fakta — naturligtvis fakta av den art, att de betyda något för framgången i studierna — och att avväga dessa med iakttagande av strikt rättvisa. En sådan metod har också alla utsikter att vinna förståelse och gillande både från elevernas och från målsmännens sida. Läraren kan inför dem framlägga tydliga bevis för objektiviteten i sitt omdöme i form av klart och lika markerade fel och förtjänster. Han behöver icke söka motivera sin betygssättning genom att hänvisa till omständigheter, som kanske icke lämpa sig för diskussion eller som äro svåra för den mindre initierade att rätt förstå. Vad särskilt lärjungarna beträffar, visa sig dessa just under de år, då de börja intressera sig för betyg, i allmänhet benägna att själva lägga formalistiska synpunkter på bedömningen av egna och andras prestationer, och de resa gärna i rättvisans namn krav på uppställande och strikt tillämpning av summariska bedömningsnormer.

Bedömning av detta slag innebär dock vissa uppenbara risker. Om de anställda proven icke utformas så, att de ge besked om lärjungarnas kapacitet på väsentliga punkter, och om vid den slutgiltiga betygssättningen större hänsyn tas till provens resultat än till observationer rörande väsentliga ting, som läraren eljest gjort, blir betyget såsom indicium på lärjungens verkliga förmåga mindre värdefullt. Trots all strävan till likformighet och

rättvisa vid bedömningen av examensprov och skolskrivningar kan läraren icke frigöra sig från sitt »subjektiva fel», de fluktuationer i bedömningen, som följa av växlingarna i hans eget sinnestillstånd och hans reaktionsförmåga, och han kan aldrig nå utöver sin personliga begränsning. Åtskilliga undersökningar på utländsk botten ha till fullo bevisat, att stora olikheter kunna framträda vid bedömningen av skriftliga engångsprov, icke blott mellan olika bedömare utan även hos samma bedömare vid olika tillfällen. Trots all yttre likformighet kan bedömningen således innefatta allvarliga orättvisor, så mycket ödesdigrare som de äro helt förstuckna. Dylika risker lära i allmänhet stå klara för lärarna och ha även beaktats av skolmyndigheterna. I modern pedagogik betonas de skarpt; de utgöra i verkligheten en huvudinvändning mot betygssystemet i dess helhet.

Här föreligger en principell svårighet. Å ena sidan måste kravet på likformighet i betygssättningen betecknas som ofrånkomligt i en tid, då sökande såväl vid urval till högre skolor och vid fördelning av studieunderstöd som vid tjänstetillsättningar så ofta måste placeras i noggrann rangordning efter betygsmeriter. Om betygsgraderna därvid ha olika reellt värde, blir all gradering efter denna grund vilseledande, och de mest upprörande orättvisor kunna i enskilda fall begås vid urvalet. Å andra sidan kunna även vid den mest fulländade likformighet i betygssättningen lika stora orättvisor uppstå, om betygen endast avse prestationer och specialegenskaper, som ha ringa samband med den i verkligheten erforderliga kapaciteten. Utan att ingå i samarbete med den psykologiska forskningen, som från sina utgångspunkter söker komma till rätta med samma svårigheter, torde skolan knappast kunna nå fram till en acceptabel lösning av detta problem. På en snabb och effektiv lösning kan man dock säkerligen icke hoppas.

Emellertid framträder betygssättningsproblemet med olika styrka och i viss mån under olika aspekt i de särskilda skolformerna. Under barnens tidigare skolår spelar det i allmänhet en ganska underordnad roll. De elementära färdigheter och kunskaper, som här skola inhämtas, kunna eleverna i det stora flertalet fall på ett tillfredsställande sätt tillägna sig. Begåvningsdifferenser framträda visserligen, liksom olikheter i lärjungarnas allmänna uppträdande och inställning till skoluppgifterna. Men en noggrann uppskattning och avvägning av elevernas individuella kapacitet är icke erforderlig. Varken barnen, som ännu icke förmå bedöma värdet av sina prestationer och som betrakta detta såsom beroende på lärarens gottfinnande, eller föräldrarna, som ännu icke ha anledning att lägga konkurrenssynpunkter på barnens skolarbete, ställa på allvar dylika krav.

I viss mån ha liknande förhållanden varit rådande även under de senare åren av lärotiden i folkskolan. Den obligatoriska barndomsskolans kurs är i det stora hela utformad så, att den skall kunna nöjaktigt behärskas av det stora flertalet barn. De allra flesta kunna således räkna med att i normal

ordning flyttas till högre klass och att vid avgången från skolan erhålla ett godkänt avgångsbetyg. Ängslan för underbetyg liksom konkurrens i betygs-hänseende behöver under sådana förhållanden knappt spela någon roll i skollivet, även om ambitiösa elever i många fall säkerligen ivrigt beflita sig om goda betyg. För framgången i arbetslivet har det hittills icke heller framstått som ett ofrånkomligt krav att kunna uppvisa ett högt avgångsbetyg från folkskola; skarp konkurrens med poängberäkning i fråga om sådana betyg är säkerligen ytterst ovanlig. Mer bestämda fordringar på likformighet och högt prognostiskt värde hos folkskolans avgångsbetyg ha därför icke rests av arbetslivets representanter, och de ofullkomligheter, som i dessa hänseenden kunna vidlåda betygen, ha icke tilldragit sig större uppmärksamhet; hemmens uppskattning av skolan har säkerligen påverkats gynnsamt av dessa förhållanden. Däremot ha mycket bestämda invändningar rests mot folkskolebetygens användning som huvudsaklig grundval för urvalet av lärjungar till högre skolor just med hänsyn till betygens bristande likvärdighet, och vissa åtgärder, som i det föregående i korthet berörts, ha redan vidtagits för att utjämna föreliggande olikheter i betygsgivningen. I den mån folkskolans betyg i framtiden skola tillmätas mer avgörande betydelse än nu för övergång till högre skolformer, och i den mån folkskolan utvecklas till en konkurrenskraftig och med övriga skolformer på mellanstadiet parallell ungdomsskola, kommer dess betygsgivning otvivelaktigt att i långt högre grad än nu konfronteras med svårigheter av ovannämnd art.

De högre skolornas lärokurser äro tillrättalagda med hänsyn till vissa krav på kompetens och ett fixerat värde hos skolans slutbetyg. Lärjungar, som icke förmå tillgodogöra sig undervisningen, söka skolorna från början avvisa, och lyckas sådana lärjungar likväl bereda sig tillträde, utmönstras de under skoltidens lopp. Vid alla dessa urvalsförfaranden ha betygen avgörande betydelse som gallringsinstrument och mätare på lärjungarnas kapacitet. Deras vikt för de ungas framtid markeras starkt både inför målsmännen och inför eleverna själva, som nu äro mogna nog att förstå sambandet mellan betygen och skolprestationens halt. Likaså blir kvaliteten hos de erhållna slutbetygen allt viktigare, ju starkare konkurrensen är om de tjänster och utbildningsvägar, vartill dessa betyg öppna tillträde. Vid stark begränsning av antalet tillgängliga platser kan en detaljerad jämförelse av betygs-poäng fälla utslaget. Att dessa konkurrensförhållanden i sin mån öka intresset för betygen, att hets och tävlan lätt uppstå vid dessas förvärvande, och att brister och ofullkomligheter i betygsgivningen uppmärksammas och påtalas, är därför naturligt. Ett intresse av denna art skulle under liknande förhållanden alltid komma att riktas mot urvalsinstrumentet, vilken form som än gäves åt detta.

C. Erfarenheter av nuvarande betygssystem.

De principiella synpunkter, som ovan anförts, ge visserligen vid handen, att skolan har att kämpa med stora svårigheter vid sina försök att genom betyg i vanlig form fälla i varje särskilt fall tillförlitliga och rättvist avvägda omdömen beträffande lärjungarnas framtidsutsikter. Men det har icke kunnat visas, att skolan ännu kan undvara det hävdvunna betygssystemet. Och trots de brister, som vidlåda detta, kan det icke sägas ha framstått såsom troligt, att skolan skulle vara alldeles oförmögen att i flertalet fall avge riktiga omdömen och således i det stora hela lämna någorlunda tillfredsställande vägledning i fråga om lärjungarnas möjligheter. I verkligheten utgår också allmänheten vid sitt praktiska bedömande av skolbetygens innebörd från en sådan uppfattning. Den motsatta åsikt, man emellanåt ser framförd i mer eller mindre tillspetsad form, att de bästa i skolan icke skulle motsvara de förhoppningar de ingivit, medan de av skolan ogynnsamt bedömda skulle prestera mer än väntat, en åsikt, som väl mestadels grundas på generalisationer ur enstaka fall inom bedömarens erfarenhet, torde icke nämnvärt inverka på den praktiska värdesättningen av våra vanliga betygsmärker.

Skulle det verkligen vara regel, att skolans omdöme vore direkt missvisande och att således en negativ korrelation bestode mellan detta omdöme och den reella dugligheten, måste detta i verkligheten innebära ett fullständigt underkännande av icke blott betygssystemet utan av det nuvarande skolväsendet överhuvud. Om fallen av felaktigt bedömande vore lika vanliga som de riktigt bedömda fallen, skulle detta visa, att intet verkligt samband förelåge och att skolbetygen såsom ur prognostisk synpunkt värdelösa helt kunde undvaras. För så klena resultat av sin bedömning kunde skolan icke anses ursäktad genom hänvisning till de ovannämnda principiella svårigheterna; en grundlig omläggning av dess arbete och bedömningsmetoder vore av nöden. Med hänsyn härtill synes det nödvändigt att försöka skapa klarhet i frågan om något positivt samband finnes mellan skolans omdöme och livets och huru stort detta i så fall är. Innan sådan klarhet vunnits, kunna knappast arten och omfattningen av de åtgärder, som böra vidtagas för förbättring av nuvarande betygssystemförhållanden, diskuteras. Undersökningarna synas böra avse såväl betygens prognostiska värde för den enskilde lärjungen som likformigheten eller snarare likvärdigheten i fråga om bedömningsnormer.

1. Betygens prognostiska värde.

Anklagelserna för felaktighet i värderingen av lärjungarnas reella duglighet ha hittills riktats främst mot gymnasiets slutomdöme, studentbetyget. Man har gjort gällande, såväl att gymnasiets »skolljus» slockna som att de klenaste gymnasisterna i det praktiska livet mestadels göra de bästa insatserna. Men vad som sålunda lagts gymnasiet till last har ofta nog betraktats som giltigt för skolväsendet i dess helhet.

Nyare undersökningar över sambandet mellan skolbetyg och senare levnadsbana ha emellertid ganska grundligt vederlagt dylika teorier. Mindre signifikativa torde här sådana utredningar vara, som gjorts beträffande geniala begåvningar såsom Newton, Linné, Berzelius och Darwin; de leda också till mycket olika resultat. En extraordinär begåvning kan väl tänkas ha genomlöpt en extraordinär utvecklingsbana, och det är i och för sig knappast ägnat att förvåna, om ett eller annat sådant geni icke funnit sig till rätta i en efter genomsnittselevernas behov tillrättalagd skolmiljö. Här beror allt på om de lärarpersonligheter, med vilka det uppväxande snillet träder i beröring, själva ha tillräcklig andlig resning för att kunna visa den rätta förståelsen för en ovanlig och kanske ömtålig lärjungeindividualitet. Statistiska beräkningar över sambandet mellan skolbetyg och duglighet inom ett tillräckligt stort elevmaterial ge bättre vägledning för bedömandet av förhållandena i stort sett. Undersökningar av detta slag, som gjorts på utländsk botten, kunna här förbigås; de visa i allmänhet på ett avsevärt positivt samband mellan skolans omdöme och livets. I Sverige framlades år 1934 av fil. lic. S. Dahlgren en statistik, som visade, att bland universitetsstuderande studietiden blev längre och avbrottsfrekvensen större, ju lägre studentbetygen voro. År 1923 meddelade sedermera rektor H. Sjövall i en uppsats, ingående i »Minnesskrift vid Lunds privata elementarskolas minnesfest», delvis på grundval av en samma år utförd undersökning av professor H. H. Hildebrandsson, uppgifter om de levnadsbanor, som valts av ett antal studenter med goda betyg, nämligen dels 20 elever från Stockholms gymnasium höstterminen år 1857, vilka utgjort de fem bästa i respektive gymnasialklasser, dels 47 laudaturstudenter från 9 olika läroverk under tiden 1875—1885 och dels 7 studenter med samma betyg från Lunds privata elementarskola. I den förstnämnda gruppen hade en avlidit ung, de 19 övriga hade med ett par undantag valt levnadsbanor, som kräva teoretiska studier, och på dessa lyckats väl. Som verkligt framstående kunde åtta av dem betecknas: av dessa voro två riksantikvarier, två statsråd, därav en statsminister, en livmedikus, en överdirektör, en kammarråd och en professor. I den närmast följande gruppen hade 36 blivit dugande samhällsmedlemmar så gott som uteslutande på områden, som förutsätta ett avsevärt mått av teoretiska kunskaper och förmåga av fördomsfritt, självständigt tänkande, medan de återstående 11

antingen avlidit unga eller icke vidare kunnat spåras. Bland de 36 befunno sig en generaldirektör, en överdirektör, en universitetskansler, fem professorer, en biskop, en direktör och medlem av ingenjörsvetenskapsakademien, två kyrkoherdar, som tidigare innehaft docentur, samt en skriftställare, fil. hedersdoktor och medlem av Nobelinstitutet. Listan ter sig, som författaren anmärker, imponerande. Av de sju laudaturstudenterna från Lunds privata elementarskola hade två blivit professorer, en envoyé, en överste, en bibliotekarie, en vattenrättsdomare och en kammarskrivare.

I 1936 års studentexamenssakkunnigas betänkande (St. off. utr. 1937: 45), där dessa undersökningar i korthet refereras, nämnes även en av docenten C. E. Gyllenswärd såsom lärare vid krigsskolan år 1931 publicerad utredning över sambandet mellan kadetternas studentbetyg och deras betyg i olika militära utbildningsgrenar. Här befanns, att de elever, som haft bästa genomsnittliga studentbetyg, också avgått med de bästa vitsorden såväl i läroämnena som i praktiska tillämpningsövningar och att de därtill även visat sig förvärva största färdigheten i de rent fysiska idrotterna. De sakkunniga själva ha givit det hittills största bidraget till belysningen av frågan genom en undersökning av icke mindre än 1 295 studenter, utexaminerade från Göteborgs latinläroverk åren 1865—1909. Avlidna och långvarigt sjuka ingå icke i materialet. Av de 946 studenterna från tiden intill sekelskiftet hade 64 erhållit A i mogenhetsbetyg. Av dessa hade 48 eller 75 % utmärkt sig genom att intaga en särdeles framstående ställning i samhället eller genom vetenskapligt författarskap eller annan produktiv författarverksamhet. Endast 3 av de 64 eller 5 % hade icke motsvarat förväntningarna. Bland dem kunde dock blott en i egentlig mening sägas ha misslyckats i livet. De båda övriga, liksom även de återstående 13, hade på mer blygsamma poster enligt tillgängliga matrikeluppgifter utfört en gagnande gärning i samhället.

Av de 332 AB-studenterna under samma period hade 101 eller 30 % utmärkt sig på något särskilt sätt, endast 17 kunde sägas ha stannat i en blygsammare ställning, som icke kunde anses ha motsvarat skolans förhoppningar; 4 hade icke blivit något bestämt.

Av de 550 B-studenterna hade 54 eller 9·8 % utmärkt sig, 14 hade icke blivit något bestämt. En specialundersökning av dessa 54 B-studenter hade visat, att deras studentbetyg dock givit en viss grund att bygga på. I allmänhet hade dessa betyg innefattat goda vitsord i sådana ämnen, som kunnat bli av betydelse för den verksamhet vederbörande valt.

De 349 studenterna från tiden efter sekelskiftet hade vid tiden för undersökningen ännu icke fått sin plats i samhället fixerad, och deras siffror blevo därför mera osäkra. De visade emellertid i det hela samma bild som den äldre gruppen. Såsom slutresultat framhålla de sakkunniga, att framgången i livet visat sig vara en entydig funktion av studentbetygets valör enligt regeln, att ju högre detta betyg är, desto större är sannolikheten för

framstående duglighet inom det valda yrket. På yrkesområden med stora differenser och många avancemangsmöjligheter hade ett positivt samband visat sig bestå mellan höga studentbetyg och uppnåendet av poster med större ekonomisk ersättning eller högre socialt anseende.

I sin år 1943 publicerade skrift »Skolljus och strykpojkar» har Sjövall sedermera kompletterat sina tidigare undersökningar med uppgifter om A-studenter från ytterligare ett par läroverk. Materialet från dessa lämnar ett analogt resultat med föregående undersökningars.

Till de undersökningsresultat, som ovan refererats, kan läggas resultatet av en till utredningens förfogande ställd undersökning av samtliga de lärjungar, som under tiden 1872—1892 avlagt studentexamen vid de högre allmänna läroverken i Jönköping, Lund och Malmö. Tillsammans utgöra dessa 1 756 personer, vilket är ett större material än någon av de förutnämnda undersökningarna haft att tillgå.

Studenterna ha fördelats på 7 klasser efter erhållna medelbetyg per ämne, varvid i varje särskilt fall betygssumman dividerats med antalet ämnen. Fördelningen på olika verksamhetsområden inom varje betygsklass har undersökts. De som ägnat sig åt vetenskaplig verksamhet ha särskilt beaktats, men personer, som innehåft docentur eller professur och sedermera övergått till annan verksamhet, ha räknats till det senare yrkesområdet. Såsom framstående vetenskapsidkare ha betraktats akademiska lärare. Innehavare av poster inom kyrka, undervisningsväsen, jurisdiktion och administration liksom tjänstemän hos kommuner och enskilda företag ha sammanförts under benämningen ämbets- och tjänstemän; såsom framstående ha här räknats de, som avancerat till chefsposter av högre art: biskopar, justitieråd, hovrättspresidenter, generaldirektörer samt ledande och allmänt kända skolmän, läkare och advokater. Till tekniska och praktiska yrkesmän ha räknats ingenjörer — även ämbetsmän på poster, som kräva ingenjörsutbildning — militärer, industriidkare och affärsmän. Som kriterium på framstående duglighet har här godtagits uppnåendet av chefsposter inom stora företag samt bedrivandet av självständig industri- eller affärsverksamhet i stor skala; bland militärerna ha generalspersoner förts till elitgruppen. Givetvis ha många tveksamma fall förekommit, icke minst vid särskiljandet av dem, som förts till de båda senast nämnda grupperna; därvid har den principen följts, att tjänster, som kunnat antagas kräva teknisk kunnighet eller affärsbegåvning, förts till de tekniska och praktiska yrkena — dock icke i fall, där akademisk examen utgör formellt kompetensvillkor för verksamheten. Framstående politiker ha fått bibehålla tillhörigheten till den grupp, där de ur yrkessynpunkt ansetts höra hemma.

Nedanstående tabell visar antal och procentisk fördelning av såväl framstående som misslyckade personer inom materialet, de förra uppdelade efter verksamhetsområden.

Studenter vid h. a. läroverken i Jönköping, Lund och Malmö 1872—1892	Medelbetyg i studentexamen (3 = A, 2 = AB, 1 = B)							S:a
	3.0—2.7	2.6—2.4	2.3—2.1	2.0—1.8	1.7—1.5	1.4—1.2	1.1—0.9	
Totalantal lärjungar.....	21	53	130	260	389	587	325	1765
Tidigt döda.....	1	1		6	10	11	8	37
Framstående:								
vetenskapsidkare.....	8	15	22	16	18	14	3	96
ämbets- och tjänstemän.....	7	15	19	18	29	24	4	116
praktiska och tekniska yrkes- män.....	1	3	10	16	13	27	7	77
litteratörer och konstnärer....		1	1	1	4	2		9
summa framstående	16	34	52	51	64	67	14	298
Notoriskt misslyckade.....	1	—	8	10	17	42	27	104
% av totalantalet per betygsklass:								
vetenskapsidkare.....	38.1	28.3	16.9	6.2	4.6	2.4	0.9	5.4
ämbets- och tjänstemän.....	33.3	28.3	14.6	6.9	7.5	4.1	1.2	6.6
prakt. och tekniska yrkesmän..	4.8	5.7	7.7	6.1	3.3	4.6	2.2	4.4
litteratörer och konstnärer....		1.9	0.8	0.4	1.0	0.3		0.5
Tillsammans % framstående	76.2	64.3	40.0	19.6	16.4	11.4	4.3	17.0
% misslyckade	4.8	—	6.1	3.8	4.4	7.1	8.3	5.9
% tidigt döda	4.8	1.9		2.3	2.6	1.9	2.5	2.0

Siffrorna visa tydligt, att de bättre i skolan i procentuellt långt flera fall än de sämre fullgjort en märkligare prestation ute i livet. I de mellersta betygsklasserna måste sådana lärjungar återfinnas, vilkas betyg till följd av specialintressen eller särskilda anlag äro ojämnna; i den mån dessa ha ägnat sin verksamhet åt områden, som stå i samband med deras höga specialbetyg, torde även de få anses ha infriat skolans förväntningar; antalet sådana fall har dock icke registrerats. Av de verkliga skolljusen, lärjungar med nära nog genomgående A i betyget, ha tre fjärdedelar infriat förväntningarna till fullo. Dessa ha lika ofta valt ämbetsmannens som vetenskapsmannens bana. Ämbeten av här ifrågavarande art kräva visserligen ofta hög teoretisk utbildning, och åtskilliga i denna grupp ha också någon tid verkat som akademiska lärare vid olika fakulteter. Emellertid tyda siffrorna knappast på att skolljusen skulle vara predestinerade blott till teoretiska verksamhetsfält, såsom det ofta antages. Notoriska misslyckanden förekomma över hela betygsskalan i procentuellt nästan samma omfattning; antagandet, att skolljusen särskilt skulle vara utsatta för dylika misslyckanden vinner således intet stöd av här föreliggande siffror. I det hela har skolans omdöme, mycket väl hävdad sig.

Emellertid synes det också sannolikt, att vissa lärjungar blivit felbedömda i gymnasiet. Av 298 erkänt dugande män ha blott 153 hört till de 4 högre betygsklasserna, vilka omfatta 464 elever, och endast 50 ha varit verkliga skolljus, medan 24 andra lärjungar, som i skolan premierats på detta sätt, i sin framtida livsgärning icke höjt sig över medelmåttan. Bland 976 lärjungar, som i studentexamen fått medelbetyg tydligt under AB men över B — lärjungar i

den näst lägsta och den närmast högre betygsklassen — ha 131 blivit framstående män. Här kan dock med fog invändas, att medelbetygen icke ge möjlighet att från de jämna medelmåttorna särskilja specialbegåvningar, vilkas egenart skolan kanske upptäckt och honorerat genom höga betyg i vissa ämnen. Att skolans omdöme, karakteriserat genom medelbetygs-siffran, synes något mindre tillförlitligt beträffande lärjungar, som sedermera utmärkt sig såsom utövare av tekniska och praktiska yrken, skulle därför kunna bero på att denna elevgrupp oftare än de blivande vetenskapsmännens kunde innefatta mer ensidigt begåvade och mer specialintresserade ungdomar. Den av 1936 års studentexamenssakkunniga företagna specialundersökningen av en grupp studenter med B i mogenhetsbetyg stöder ett sådant antagande. Av 325 studenter med medelbetyget B ha blott 14 sedermera utmärkt sig genom framstående duglighet.

I det hela visa de gjorda undersökningarna med påfallande samstämmighet, att ett omisskännligt samband råder mellan skolans omdöme och den duglighet, dess lärjungar sedermera ådagalägga i livet. De visa också, att det icke blott är de rent teoretiskt inriktade yrkena, som locka de bättre lärjungarna, och att skolan rätt väl förmår uppskatta värdet hos de praktiskt betonade och de självständigt tänkande naturerna. Med hänsyn till de många svårigheter, som skolans betygssättning rent principiellt har att kämpa emot, synes resultatet vara anmärkningsvärt gott. I varje fall vad gymnasiet beträffar torde vårt betygssättningssystem ha bevisat sin användbarhet i prognostiskt syfte. Det synes vara väl värt att nedlägga omsorg på ytterligare förfinande och förbättrande därav.

Det är emellertid icke utan vidare klart, att de resultat, som en undersökning av studentbetygens prognostiska värde företer, äro tillämpliga på andra skolformers betyg. Gymnasiets slutomdöme avser personer, vilka i sin psykiska utveckling redan ha nått fram till den vuxna människans grundtyp och vilkas skolprestation således i sin mån bör kunna vara signifikativ för deras framtida duglighet. Skolor, som arbeta med ett yngre elevmaterial, måste här ha en svårare uppgift än gymnasiet. Lärjungarnas verkliga kapacitet är mindre klart skönjbar, och de prov och arbetsuppgifter, som skola läggas till grund för bedömningen, måste också vara av enklare art och mindre jämförliga med de uppgifter, som vänta de unga ute i livet. Betygen från sådana skolformer borde därför särskilt undersökas. Det har emellertid icke varit möjligt att genomföra en allsidig sådan undersökning. Endast på en punkt ha realskolans och folkskolans betyg kunnat prövas, nämligen då det gäller deras värde som grund för intagning i en högre skolform. I och för sig är detta en ytterst viktig sida av problemet, särskilt som utvecklingen lett därhän, att den underliggande skolformens betyg mer och mer bli utslagsgivande för intagning i högre skolformer. Men en annan sida av frågan vore säkerligen av minst lika stort intresse, nämligen

att undersöka, om något samband föreligger mellan betyg från dessa elementärare skolformer och duglighet för de praktiska levnadsbanor, på vilka flertalet av deras elever hamna. En undersökning i detta hänseende skulle icke minst bidra att belysa de viktiga och livligt omdebatterade frågorna om de praktiska anlagens rätta uppskattning i skolan och deras förhållande till vanlig skolduglighet.

Beträffande realskolebetygens värde som instrument för intagning i gymnasium kunna vissa slutsatser dragas ur en undersökning, som för vår räkning utförts av f. d. undervisningsrådet H. Wallin och som närmast avsett att utröna, hur hög betygsstandard som i genomsnitt borde erfordras vid inträdet i gymnasiet, om en någorlunda säker garanti skulle kunna vinnas för att detta kunde genomgå på normal tid. Undersökningen omfattar 2 888 elever, som höstterminen 1935 intogs i ring I⁴ med betyg från realskolans näst högsta klass och höstterminen 1936 i ring I³ med realexamen. Den är för här ifrågavarande syfte så till vida mindre signifikativ, som den lämnar föga vägledning beträffande den betydelsefulla lärjungekategorien avvisade-lämpliga. Följande medeltal erhöles i realskolebetygen dels för gymnaster, som genomgått gymnasiet utan kvarsittning och således visat sig kunna fylla dess krav, dels för övriga i materialet.

	4-årigt gymnasium				3-årigt gymnasium			
	latinlinje		reallinje		latinlinje		reallinje	
	stud. ex. eft. 4 år	övriga	stud. ex. eft. 4 år	övriga	stud. ex. eft. 3 år	övriga	stud. ex. eft. 3 år	övriga
Medelbetygssumma (C och BC = 0; B = 2; Ba = 3; AB = 4; a = 5; A = 6) från realskolans anknätningsklass.....	34.34	27.63	34.95	29.24	38.70	30.12	38.69	30.89
Skillnaden motsvarar i betyg....	7 Ba		6 Ba		8 Ba		8 Ba	

Medeltalen visa således en markant överlägsenhet i betyg hos dem, som sedermera visat sig kunna fylla gymnasiets krav. Ett studium av de enskilda fallen ger dock vid handen, att icke så få lärjungar med ganska låga betyg från realskolan kunnat fylla dessa krav och delvis till och med nått goda resultat i studentexamen. Om vid 4-årigt gymnasium en minimisumma av 26 betygsenheter skulle stipuleras för intagning — motsvarande 4 Ba och 7 B i realskolans näst högsta klass — skulle dock blott 57 av 800 dugande lärjungar eller 7.1 % ha avvisats. Om vid 3-årigt gymnasium minimivillkoret bestämts till 28 enheter i realexamensbetyget — motsvarande 6 Ba och 5 B — skulle endast 43 av 902 lärjungar eller 4.8 % på samma sätt ha utestängts. Höga betyg i speciella ämnen syntes på detta stadium icke spela en alltför betydande roll för fortsatt framgång. Icke

mindre än 147 av de 800 undersökta lärjungarna på 4-årigt gymnasium, eller 18·4 %, hade i sitt betyg från realskolan intet högre betyg än Ba. På 3-årigt gymnasium var denna siffra lägre; 56 av 902 eller 6·2 % saknade AB eller högre vitsord i sitt realexamensbetyg. Med hänsyn till den större generositet, som vanligen visas vid avgivande av skolans slutbetyg, kunna härur knappast några slutsatser dragas om att mer utvecklade specialanlag skulle föreligga hos den genomsnittligt äldre elevkontingent, som söker inträde i 3-årigt gymnasium.

I det hela visar undersökningen, att realskolans betyg visserligen ge ganska god vägledning vid urvalet till gymnasiet men att de ingalunda äro avgörande för dugligheten i enskilda fall. Så länge inträdesfordringarna på grundval av dessa betyg icke sättas alltför högt, behöver det knappast befaras, att många lämpliga sökande med orätt avvisas. Om villkoren avsevärt skärpas, uppstår emellertid säkerligen en sådan risk. Då med nuvarande intagningsvillkor icke mindre än omkring 20 % försenas eller avgå i förtid, torde dock gymnasiet, även efter en lindrig skärpning, alltfort få att räkna med ett icke oväsentligt procenttal elever, som har svårt att i vanlig ordning fylla dess fordringar. Det blir en avvägningsfråga, vilken olägenhet som mest bör undvikas, att gymnasiets arbete nedtynges av ett antal mindre väl lämpade elever eller att ett antal sökande utestänges, som väl kunde ha förtjänat att få gymnasieutbildning.

Något säkert mått på sambandet mellan realskolans omdöme och framgången i gymnasiet kan den här refererade undersökningen icke ge. Den ger dock icke skäl att förmoda, att detta samband skulle vara så svagt, att realskolebetygen borde utdömas såsom vägledande för intagning på gymnasium. Utvägar att ytterligare förbättra deras prognostiska värde borde givetvis försökas.

Folkskolebetygens prognostiska värde vid intagning i högre skolor har mer ingående undersökts. Vissa mindre omfattande undersökningar ha meddelats av lektorn F. Wigforss i det tidigare här omnämnda betänkande, han såsom sakkunnig avlåtitt, angående intagning av elever i första klassen av de allmänna läroverken och med dem jämförliga läroanstalter. Samtliga dessa undersökningar avse förhållandet mellan folkskolebetyg och prestation i den högre skolan, i de flesta fall blott i dess första klass. De lärjungar, som underkänts i denna klass, ha avskilts i en svaggrupp, och en motsvarande svaggrupp har bildats med ledning av de betyg klassens lärjungar erhållit i den klass av folkskolan, från vilken de övergått till läroverk. På detta sätt har det kunnat utrönas i vilken mån de båda svaggrupperna omfatta samma elever. Dessutom meddelas i vissa fall bl. a. korrelationskoefficienten r för folkskolebetyg—läroverksbetyg, i ett par fall även medelbetyg för den undersökta gruppen i såväl folkskolans anknytningsklass som läroverkets första klass. Följande siffror ha erhållits från lärjungegrupper vid Kalmar läroverk.

K l a s s		Ämne	Elev- antal	Svaggruppen			Ö v r i g a			Korr. koeff. (r)	Medelbetyg	
fsk	lärov.			antal	därav i fsk		antal	därav i fsk			fsk.	lärov.
					svaga	bättre		svaga	bättre			
4	1 ⁵	mod.	359	76	35	41	283	41	242	0·51	1·75	1·15
4	1 ⁵	mat.	359	96	51	45	263	45	218	0·46	1·81	0·99
4—5	1 ⁵	samtl.	465	96	47	49	369	49	320	0·52		

Wigforss' undersökning är närmast avsedd att utröna folkskolebetygens värde jämfört med värdet av läroverkens inträdesprövningar. För här föreliggande syfte synes en annan sammanställning av siffrorna mera belysande. Om de 76, respektive 96 svagaste enligt folkskolans bedömande tänkas utmönstrade, skulle resultatet av ett sådant urval bli följande:

	I Mod. (359)	II Mat. (359)	III Samtl. (465)	Procenttal av totala lärj.ant.		
				I	II	III
Summa intagna.....	283	263	369	78·8	73·2	79·4
Därav godkända i 1 ⁵	242	218	320	67·4	60·7	68·8
» underkända i 1 ⁵ ...	41	45	49	11·4	12·5	10·5
Avvisade						
Därav lämpade för 1 ⁵	41	45	49	11·4	12·5	10·5
» olämpliga för 1 ⁵ ...	35	51	47	9·8	14·2	10·1
Summa riktigt bedömda...	277	269	367	77·2	74·9	78·9
» felaktigt bedömda.	82	90	98	22·8	25·0	21·0

Närmare en fjärdedel av lärjungarna skulle således ha blivit felaktigt bedömda med hänsyn till sin förmåga att fylla den högre skolans krav det första året. Huruvida detta procenttal skulle ha kunnat minskas genom en annan avvägning av minimikravet för intagning kan icke av de tillgängliga siffrorna utrönas; att det kunde ha blivit mindre med en bättre korrelation än omkring 0·50 är uppenbart.

Beträffande korrelationen mellan folkskolebetyg och betyg i läroverkens första klass meddelar Wigforss ytterligare följande r-värden, avseende betygen i samtliga läroämnen:

Borås h. a. läroverk 1 ⁵	546 lärj.	0·45
Hudiksvalls » 2 ⁵	114 »	0·46
Kalmar » 1 ⁴	127 »	0·39
Arboga realskola 1 ⁴	130 »	0·62
Stockholms södra komm. mellanskola 1 ⁴	870 »	0·51

Wigforss har även beräknat det antal lärjungar, som med en urvalsmetod av ovan nämnd art skulle ha felaktigt utgallrats bland sökande till läroverk, och jämfört detta antal med det, som skulle ha framgått, om urvalet skett slumpvis genom lottdragning. Följande siffror ha erhållits, då samtliga läroämnen beaktats:

S k o l a	Klass	Antal under-sökta	Svaggrupp i läroverk	Procent felaktigt utgallrade, om ett mot svaggruppen svarande antal avvisats med ledning av	
				folkskolebetyg	lottdragning
Djursholms samskola.....	1 ⁵	153	55	42	64
Hudiksvalls h. a. l.....	2 ⁵	114	47	37	59
Kalmar h. a. l.....	1 ⁵	465	96	51	79
» »	1 ⁵ —5 ⁵	128	65	40	49
» »	1 ⁴	127	15	64	89
» »	1 ⁴ —4 ⁴	62	15	64	76
Borås »	1 ⁵	546	112	57	79
» »	1 ⁴	141	40	50	72
Arboga realskola.....	1 ⁴	130	35	44	73
Kristinehamns realskola	1 ⁵	61	13	35	79
» »	1 ⁵ —5 ⁵	57	29	20	49
Stockholms s. komm. msk.....	1 ⁴	870	100	61	89
» »	1 ⁴ —4 ⁴	343	97	50	72

Tydligen medför ett urval med ledning av folkskolans betyg avsevärt bättre resultat än ett slumpmässigt urval. Men omkring halva antalet av de svaga i läroverken skulle alltjämt vinna inträde där, medan en lika stor grupp skulle utestängas med orätt, om man ville bygga urvalsförfarandet på folkskolebetygen enligt principen, att en så stor del av de svagare sökandena skulle uteslutas, att den motsvarade det antal, som för närvarande underkännes i läroverken. Härvid är att märka, att även de svagaste bland de undersökta varit lärjungar, som intagits i läroverk; utgallringen i fråga skulle således uteslutande gälla de svagaste bland dem, som dock kunnat fylla det vid inträdesprövning i vanlig ordning gällande minimikravet för godkännande till intagning.

De anförda undersökningarna ge ingen närmare upplysning om beskaftenheten av de folkskolebetyg, som legat till grund för urvalsberäkningarna. Om antalet avvisade bestämdes med hänsyn till antalet underkända vid läroverket, kunde givetvis den för intagande erforderliga betygssumman komma att bli ganska olika på olika platser. En mer direkt jämförelse mellan folkskolebetygets kvalitet och prestationerna i läroverket är därför önskvärd. Att utföra en sådan undersökning har blivit möjligt, i och med att skolöverstyrelsen infordrat och statistiskt bearbetat ett lärjungematerial från ett antal skolor, vid vilka från och med våren 1940 försök pågått med intagning av lärjungar i första klassen enbart på grundval av de betyg och omdömen, som givits i folkskolan. Detta material omfattar bl. a. 2 698 lärjungar, som intagits utan prövning i 5-årig realskolas första klass från fjärde klassen av folkskola och 2 980 lärjungar, som intagits i 4-årig realskolas första klass från sjätte klassen av folkskola. Materialet är icke enhetligt med hänsyn till intagningsprincipen utan fördelar sig på följande sätt mellan tre skolgrupper, för vilka olika högt kvalificerade folkskolebetyg gällt som inträdesvillkor:

	Intagna i 1 ⁵	Intagna i 1 ⁴	Summa
Grupp A minst 11 betygsenheter i 9 ämnen, därav minst 4 i mod. och mat.	595	281	876
Grupp B minst 10 enheter därav minst 4 i mod. och mat....	1 180	1 720	2 900
Grupp C minst 9·5 enheter därav minst 3·5 i mod. och mat.	923	979	1 902

Dessutom har i vissa av skolorna antalet platser varit begränsat, så att även lärjungar, som fyllt minimivillkoren för inträde, måst avvisas. Då det här gäller blott några få procent av de inträdesberättigade, torde emellertid detta senare förhållande knappast avsevärt påverka undersökningsresultatet.

Korrelationen mellan folkskolebetyg och betyg i realskolan har uträknats för varje skola och årsklass samt för var och en av grupperna A, B och C. Då korrelationen så gott som genomgående visat sig högre, när i folkskolebetygen samtliga ämnen tagits i betraktande än när blott betygen i modersmålet och matematik beaktats, anges här endast korrelationskoefficienter (r) av det förstnämnda slaget. Dessa ha mycket olika storlek vid olika skolor. För läroverkens första klass är lägsta observerade värdet 0·10. Denna låga siffra betecknar dock ett undantagsfall; närmast högre värde är 0·26. Högsta observerade värdet är 0·85. De oftast förekommande värdena ligga mellan 0·60 och 0·69. Medeltalet av de olika koefficienterna är för klass 1⁵ 0·61 och för klass 1⁴ 0·62. Ju högre klass eleverna uppnå i realskolan, dess mer sjunker värdet på korrelationskoefficienten. Detta är förklarligt, då lärjungar avgå och även realskolan med tiden både justerar sitt omdöme och ställer eleven inför nya krav; sålunda är korrelationskoefficienten r mellan betygssummorna i 1⁵ och 2⁵ 0·84 men mellan 1⁵ och 3⁵ 0·73, mellan 1⁴ och 2⁴ 0·85 men mellan 1⁴ och 3⁴ 0·76.

Om lärjungarna i samtliga tre skolgrupper sammanslås, framträder mellan folkskolebetyg och betyg i de olika läroverksklasserna för de tre årgångarna den korrelation, som anges i nedanstående tabell. Här ha också medelbetygen per ämne i folkskola och läroverk angivits.

Å r g å n g	Korr.			Medelbetyg			Korr.			Medelbetyg		
	fsk. 4—1 ⁵	fsk. 4	1 ⁵	fsk. 4—2 ⁵	fsk. 4	2 ⁵	fsk. 4—3 ⁵	fsk. 4	3 ⁵			
5-årig realsk.												
1940.....	0·55	1·69	1·22	0·46	1·73	1·30	0·42	1·75	1·28			
1941.....	0·54	1·77	1·22	0·48	1·80	1·30	—	—	—			
1942.....	0·51	1·81	1·22	—	—	—	—	—	—			
4-årig realsk.....												
1940.....	0·64	1·87	1·27	0·56	1·91	1·30	0·51	1·95	1·36			
1941.....	0·58	1·87	1·26	0·56	1·92	1·30	—	—	—			
1942.....	0·63	1·92	1·25	—	—	—	—	—	—			

Medelbetyget per ämne är i den 5-åriga realskolan detsamma för de olika årgångarna, vilket tyder på att lärjungematerialets beskaffenhet hela tiden varit densamma. I den 4-åriga realskolans första klass har medelbetyget under de tre åren sjunkit något, vilket kan tyda på en försämring av lärjungematerialet. Folkskolans medelbetyg har under samma tid icke oväsentligt höjts. Då detta icke gärna kan bero på lärjungarna, vilka ju sedan icke presterat mer i den högre skolan, torde det få anses vara en följd av de nya betygsbestämmelser, som började tillämpas i folkskolan höstterminen 1940. Att folkskolans medelbetyg blir högre för lärjungar i högre klass av realskolan, visar, att lärjungar, som vid intagningen haft låga folkskolebetyg, avgått i större utsträckning än andra.

Korrelationen mellan folkskolebetygen och betygen i realskolans första klass är givetvis föga användbar såsom mått på de förra betygens prognostiska värde för framgången i realskolan i det hela. Det hade varit önskvärt, att hela prestationen i denna skola hade kunnat ingå i jämförelsen. I föreliggande undersökning kan jämförelsen, vad 1940 års lärjungegrupp beträffar, åtminstone utsträckas till de tre första åren i realskolan. Härvid är det en ogynnsam omständighet, att de principer för betygssättningen i folkskolan, som gällde för denna årgång, numera ändrats. De resultat, som en undersökning av årgången kan ge, äro därför icke direkt användbara för en framtida värdesättning av folkskolebetygen, men de torde dock kunna vara i viss mån belysande för dessas användbarhet i prognostiskt syfte.

Årgången omfattar 885 lärjungar, som intagits i klass 1⁵, och 937, som intagits i klass 1⁴. Trots de olika kvalifikationsvillkor, som gällt för skolorna, ha endast 20 av de 885 och 10 av de 937 intagits med lägre betygssumma än 11 betygsenheter. Dessa 30 ha utmönstrats, dock vinner materialet härigenom icke full enhetlighet, då lärjungar med denna minimisumma mottagits vid vissa skolor men vid andra avvisats på grund av platsbrist. Möjligen har också en och annan blivit avvisad vid en del av skolorna, då han kunnat uppvisa blott ett överbetyg, och detta icke högre än Ba, i ämnena modersmålet och matematik. I det hela torde den föreliggande bristen på enhetlighet dock icke alltför allvarligt inverka på undersökningsresultatet.

Lärjungarna i ifrågavarande årgång hade, om de fullföljt skolgången i normal ordning, vid uppgifternas avlämnande hunnit flyttas till realskolans fjärde klass. En skolprestation av detta slag torde få betraktas som ett ganska tillfredsställande kriterium på förmåga att fylla realskolans krav; såsom våra i annat sammanhang utförda undersökningar visat, är såväl kvarsittning som för tidig avgång i de högsta realskoleklasserna mindre vanlig. Däremot är det icke säkert, att de lärjungar, som avgått ur de lägre klasserna, verkligen lämnat skolan på grund av oförmåga; att en kvalitetsgranskning av dessa lärjungar icke kunnat genomföras, är en beklaglig men ofrånkomlig ofullständighet vid undersökningen.

Det har nu undersökts, hur stor felbedömningsprocenten skulle ha blivit, om urvalet till realskolan skett med ledning av olika hög betygssumma i folkskolan. Härvid har det utrönt, vilken minimisumma som med den rådande korrelationen ger minsta sammanlagda antal intagna-olämpliga och avvisade-lämpliga sökande. I nedanstående tabell, sid. 42, har angivits, dels huru många lärjungar som skulle ha intagits och huru många som skulle ha avvisats, om den för inträde erforderliga minimisumman betygsheter satts olika högt, dels hur många av de intagna och av de avvisade som fullgjort eller kunnat fullgöra villkoret att i normal ordning flyttas till fjärde realskoleklassen. Procenttal för dessa lärjungekategorier ha uträknats, likaså för antalet med hänsyn till intagningen rätt och fel bedömda. Slutligen har angivits, hur stor procent av den samlade lärjungekontingenten som skulle ha kommit i tillfälle att bedriva realskolestudier med dessa olika intagningsvillkor, och hur stor procent av de intagna som i varje fall skulle ha kunnat dra avsedd nytta av det erbjudna tillfället. Det bör betonas, att hela materialet på förhand är gallrat genom att alla sökande med lägre betygssumma än 11 enheter avvisats. Vilka procenttal som skulle ha gällt för ett från början ogallrat material är ovisst; mer avsevärda förskjutningar i resultaten torde dock knappast vara sannolika.

I båda realskoleformerna misslyckas nära nog hälften av lärjungarna, om de intagas med så låg minimisumma som 11 betygsheter (4 Ba, 5 B). Dessa misslyckade utgöra också hela antalet felbedömda. Om intagningsvillkoren skärptes, så att minst 20 betygsheter bleve erforderliga (4 a, 5 AB) så skulle i 5-årig realskola blott 2 % av kontingenten tagas in; i 4-årig realskola skulle 12 % godtagas. Men även med så rigorösa villkor skulle ingen säker garanti vinnas för att alla kunde fylla realskolans krav: av de 111 lärjungar, som intagits i 4-årig realskola, har ett 20-tal icke med godkända betyg nått fram till fjärde klassen. Av de med detta villkor avvisade hade emellertid i 5-årig realskola 492 av de 849, i 4-årig realskola 421 av de 816 avvisade kunnat komma fram till ett sådant resultat. Faran av att uppställa rigorösa inträdeskrav på grundval av ett osäkert verkande urvalsinstrument belyses synnerligen klart av dessa siffror. Minst blir antalet felbedömda vid intagning i 5-årig realskola, om en minimisumma av 14—15 betygsheter stipuleras som villkor; det stannar då vid 33·3 %. Av dessa felbedömda äro vid 14 enheter 94 eller 10·9 % avvisade med orätt, medan 194 eller 22·4 % intagits felaktigt. Vid 15 betygsheter ha redan de båda kategorierna av felbedömda andra proportioner; de äro lika stora med omkring 16 % i vardera. Vid intagning i 4-årig realskola erfordras högre betygssumma för att nå ett liknande procentantal felbedömda. Här nås minimumtalet 31·3 %, om intagningsvillkoret fixeras vid en summa av minst 16 betygsheter; 9·7 % avvisas då med orätt, medan 21·6 % intagas felaktigt. Parallelliteten mellan procenttalens storlek för båda skolformerna är för övrigt anmärkningsvärd.

Intagna i realskola höstterminen 1940. Flyttade till 4⁵ respektive 4⁴ vårterminen 1943

Betygssumma	Intagna		Avvisade		Summa		S:a in- tag- na	S:a god- kän- da	P r o c e n t t a l						s:a int.	% av int. s:a godk.	
	godk.	und.	godk.	und.	rätt be- döm- da	fel be- döm- da			Intagna		Avvisade		Summa				
									godk.	und.	godk.	und.	rätt be- döm- da	fel be- döm- da			
5-årigrealsk.																	
Minst 11..	506	359	—	—	506	359	865	506	58.5	41.5	—	—	58.5	41.5	100.0	58.5	58.5
» 12..	494	318	12	41	535	330	812	494	57.1	36.8	1.4	4.7	61.8	38.2	93.9	60.8	60.8
» 13..	468	276	38	83	551	314	744	468	54.1	31.9	4.4	9.6	63.7	36.3	86.0	62.9	62.9
» 14..	412	194	94	165	577	288	606	412	47.6	22.4	10.9	19.1	66.7	33.3	70.0	68.0	68.0
» 15..	365	146	141	213	578	287	511	365	42.2	16.9	16.3	24.6	66.8	33.2	59.1	71.4	71.4
» 16..	283	93	223	266	549	316	376	283	32.7	10.8	25.8	30.7	63.4	36.6	43.5	75.3	75.3
» 17..	203	53	303	306	509	356	256	203	23.5	6.1	35.0	35.4	58.9	41.1	29.6	79.3	79.3
» 18..	109	19	397	340	449	416	128	109	12.6	2.2	45.9	39.3	51.9	48.1	14.8	85.2	85.2
» 19..	45	8	461	351	396	469	53	45	5.2	0.9	53.3	40.6	45.8	54.2	6.1	84.9	84.9
» 20..	14 ¹	—	492	357	371	492	16	14	1.6	—	56.9	41.3	42.9	56.9	1.8	87.5	87.5
Totals:a	865																
Korr.	+ 0.42																
4-årigrealsk.																	
Minst 11..	509	418	—	—	509	418	927	509	54.9	45.1	—	—	54.9	45.1	100.0	54.9	54.9
» 12..	509	404	—	14	523	404	913	509	54.9	43.6	—	1.5	56.4	43.6	98.5	55.7	55.7
» 13..	504	371	5	47	551	376	875	504	54.4	40.0	0.5	5.1	59.5	40.5	94.4	57.6	57.6
» 14..	488	318	21	100	588	339	806	488	52.6	34.3	2.3	10.8	63.4	36.6	88.9	60.5	60.5
» 15..	455	256	54	162	617	310	711	455	49.1	27.6	5.8	17.5	66.6	33.4	76.7	64.0	64.0
» 16..	419	200	90	218	637	290	619	419	45.2	21.6	9.7	23.5	68.7	31.3	66.8	67.7	67.7
» 17..	347	151	162	267	614	313	498	347	37.4	16.3	17.5	28.8	66.2	33.8	53.7	69.7	69.7
» 18..	259	88	250	330	589	338	347	259	27.9	9.5	27.0	35.6	63.5	36.5	37.4	74.6	74.6
» 19..	164	45	345	373	537	390	209	164	17.7	4.9	37.2	40.2	57.9	42.1	22.6	78.5	78.5
» 20..	88 ¹	21	421	395	483	442	111	88	9.3	2.5	45.4	42.6	52.1	47.7	12.0	79.3	79.3
Totals:a	927																
Korr.	+ 0.51																

I det undersökta lärjungematerialet skulle således, om intagningsvillkoret kunde ha avvägrats så, att minsta möjliga antal felbedömningar uppstått, omkring 30 % av de sökande ha blivit felbedömda, varvid 10 % utestängts med orätt och 20 % intagits med orätt. Med det lägsta undersökta intagningsvillkoret hade nästan halva lärjungekontingenten felbedömts. Det kan säkerligen antagas, att med nuvarande mer frikostiga betygssättningsprinciper i folkskolan kategorien intagna-olämpliga procentuellt är ännu större. De undersökta skolornas tämligen allmänna önskan, att villkoren för intagning skola skärpas, framstår under dessa omständigheter som mycket berättigad.

De gjorda undersökningarna kunna anses visa, att ett icke oväsentligt samband råder mellan folkskolans betyg och prestationen i den högre skolan; en korrelation av inemot 0.60 kan i och för sig icke anses låg. Men de visa också, att denna korrelation långt ifrån är tillräcklig för att garantera ett

¹ 2 lärjungar synas ha utgått ur materialet utan att vara underkända.

rättvist urval till högre skolor. Omkring en tredjedel av de sökande torde även med den bästa avvägning av inträdesvillkoren riskera att bli felplacerade. Att alls icke utnyttja folkskolebetygen som underlag för intagning i högre skolor vore visserligen under dessa omständigheter oberättigat. Men det synes mycket önskvärt, att åtgärder för förbättring av korrelationen med läroverkens omdöme vidtagas. Det kan också ifrågasättas, om icke åtminstone tills vidare ett komplement av något slag till folkskolans omdöme är behöfligt, för att urvalet till läroverk skall kunna ske på betryggande sätt. Dessa frågor utredas närmare i samband med frågan om intagning i real-skolan.

2. Betygens likvärdighet.

Frågan om betygens likvärdighet måste bli mer svårlöst i examensfria skolformer än i sådana, där skolkursen avslutas med en överallt efter samma regler anställd examen. Läroverkens mogenhetsexamen med dels likformiga skriftliga prov och dels av särskilda censorer övervakade muntliga prov utgör en tämligen effektiv regulator för betygssättningen i första hand i examen, i andra hand också i närmast föregående klasser, där ju den betygssättande läraren i viss mån måste taga sikte på lärjungarnas förmåga att fullgöra de kommande examensuppgifterna. För att vinna någon överblick över frågan om betygsskalornas likvärdighet vid olika läroverk ha *studenternas medelbetyg och fördelning på betygsklasser* undersökts vid 5 läroverk under tiden 1872—1892, varjämte medelbetyget för vissa ämnen under tiden 1905—1925 uträknats på ett material, omfattande var femte student under dessa år. Den procentiska fördelningen på 7 betygsklasser efter medelbetyg per ämne blir följande:

L ä r o v e r k	Antal utexamine-rade 1872—1892	Procent lärjungar med medelbetyget						
		3·0—2·7	2·6—2·4	2·3—2·1	2·0—1·8	1·7—1·5	1·4—1·2	1·1—0·9
Göteborgs latinlärov.....	677	1·9	5·5	10·3	18·9	25·3	28·1	9·9
Jönköping.....	596	0·7	2·7	6·5	17·1	20·1	35·2	17·6
Karlstad.....	532	0·4	1·9	7·0	12·4	19·5	32·5	26·3
Lund.....	757	1·7	3·4	7·3	13·2	23·1	33·4	17·8
Malmö.....	412	1·0	2·6	8·7	14·1	22·8	30·1	20·6

L ä r o v e r k	Antal utex. 1872—1892	Medeltal av individuella medelbetyg per ämne	Antal ($\frac{1}{5}$ av utex.) 1905—1925	M e d e l b e t y g i			
				Mod.	Tyska	Matematik	
						Latinl.	Reall.
Göteborgs latinlärov.	677	1·652	198	1·558	1·575	1·508	—
Jönköping.....	596	1·517	105	1·628	1·590	1·559	1·757
Karlstad.....	532	1·436	144	1·378	1·377	1·586	1·517
Lund.....	757	1·524	142	1·577	1·606	1·391	1·520
Malmö.....	412	1·526	178	1·775	1·545	1·290	1·622

Under den första perioden är skillnaden i betygsmedeltal obetydlig mellan läroverken i Jönköping, Lund och Malmö; även lärjungarnas procentiska fördelning på betygsklasser visar god överensstämmelse. Göteborgs latinläroverk har icke obetydligt högre medelbetyg och i överensstämmelse därmed högre procenttal i de högre och lägre procenttal i de lägre betygsklasserna. Karlstad har å andra sidan lägre medeltal och en ganska stark anhopning av lärjungar i den lägsta betygsklassen. Under den senare perioden växla medelbetygen mera, Göteborgsskolan visar inga särskilt höga siffror, Karlstadsskolan har låga medeltal i modersmålet och tyska men medelhöga i matematik. De tre skolor, som tidigare visat nära överensstämmelse, gå något mer isär i fråga om de här undersökta ämnesbetygen.

Om man icke vill antaga, att bestämda olikheter i fråga om lärjungematerialets förmåga att fylla skolans krav förelegat på de olika orterna och vid olika tidpunkter, torde man komma till den slutsatsen, att Göteborgsläroverkets betygsskala under den första perioden varit något högre än de övriga skolornas men att den sedermera sänkts, samt att Karlstadsläroverkets skala under hela tiden hållits förhållandevis låg. Den likformiga slutexamen garanterar således icke, att läroverkens betygsskalor helt utjämnas ens i examensbetyget; det måste dock betonas, att olikheterna i det hela äro ganska små. Att de terminsbetyg, som avges i gymnasiets lägre klasser, kunna uppvisa större olikheter mellan betygsskalorna, får anses troligt.

För realskolan verkar *realexamen* i sin mån såsom en regulator vid betygsgivningen. Lika effektiv som studentexamen kan den icke vara, då det muntliga provet i regel icke sker under sådan kontroll, att det tillåter direkta jämförelser mellan skolorna. Hur likformig bedömningen av de skriftliga proven är, kan emellertid undersökas vid den eftergranskning av dessa prov, som sker genom skolöverstyrelsens försorg.

En beräkning av korrelationskoefficienter för eftergranskarnas och skolornas betyg har av oss utförts beträffande de skriftliga proven i realexamen vårterminen 1941.¹ Följande värden framkommo vid undersökningen:

Ä m n e	Korrelationskoefficienten r			
	5-årig linje		4-årig linje	
	gossar	flickor	gossar	flickor
Svensk uppsats.....	0·82	0·89	0·84	0·70
Tyska.....	0·94	0·95	0·93	0·93
Engelska.....	0·94	0·98	0·92	0·88
Provräkning.....	0·96	0·98	0·93	0·98

¹ Skolutredningens betänkande II sid. 128.

Den likformiga bedömningen genom eftergranskare visar en mycket nära överensstämmelse med skolornas ursprungliga bedömning i fråga om de prov, där det subjektiva momentet vid bedömandet bäst kan utmönstras. Sämst är korrelationen i fråga om den svenska uppsatsen; särskilt märkbart är detta förhållande beträffande flickor på 4-årig linje. Ganska stora skilljaktigheter i bedömningen kunna tydligen förekomma i individuella fall; sålunda har konstaterats, att skolornas betyg för flickornas del i ganska stor utsträckning voro högre än eftergranskarnas.

I det hela torde dock den skriftliga prövningen i realexamen i rätt avsevärd grad verka utjämnande på realskolans avslutande betygssättning i de berörda ämnena. De likformiga prövningsuppgifterna såväl som de likformiga bedömningsnormer, vilka skapas genom skolöverstyrelsens anvisningar för rättning av proven och genom diskussionen av uppgifterna i fackpressen, erbjuda rätt goda garantier för en lika bedömning särskilt av proven i främmande språk och matematik. För examensbetygen i övriga ämnen liksom för terminsbetygen har examen mindre betydelse. Här torde emellertid bestämningen, att de i examen givna medelbetygen per ämne skola meddelas i skolornas årsredogörelser, ha en i någon mån utjämnande inverkan på betygsgivningen.

En viss uppfattning om huru stora ojämnheter som kunna förekomma i *terminsbetygen i läroverkens första klass* torde kunna vinnas genom en av skolöverstyrelsen verkställd statistisk bearbetning av betygsmaterial från de läroverk och kommunala mellanskolor, som under de senaste åren försöksvis anordnat prövningsfri intagning av sökande från folkskola. Vid denna undersökning har ingen korrektion kunnat göras för olikheter i lärjunge-materialets beskaffenhet, exempelvis på grund av olika strängt urval bland sökande eller olika proportion mellan gossar och flickor och mellan elevkontingenter från olika folkskoleformer, men i en del fall har verkan av dylika faktorer dock uppskattningsvis kunnat bedömas. Vid slutet av vårterminen 1943 var vid 25 undersökta skolor medelbetyget i klass 1⁵ 1·22 betygsenheter per ämne, vilket icke innebar någon förändring vid jämförelse med de båda föregående vårterminernas medelbetyg, samt i klass 1⁴ 1·25 enheter, vilket innebär en successiv sänkning med 0·01 betygsenhet under vardera av de båda föregående åren. Lägsta medelbetyget var år 1943 i klass 1⁵ 1·13 och högsta 1·35 enheter. Variationsvidden var således 0·22 betygsenheter, vilket kan betyda, att det lägsta medelbetyget uppgått till omkring 5 B och 2 Ba i 7 ämnen, medan det högsta uppgått till omkring 2 B och 5 Ba. Mest anmärkningsvärt synes vara, att det lägsta medelbetyget förekommer vid ett läroverk, där en ovanligt stark gallring skett bland de sökande — hela 25 % av dessa hade i medeltal utgallrats under åren 1940—1942. I klass 1⁵ erhöles vid detta läroverk år 1943 icke mindre än 46·2 % av de sålunda intagna underbetyg, medan medeltalet underkända för de undersökta läroverken detta år var blott 32·2 %. År 1941 voro förhållandena likartade,

varför 1942 års siffror knappast kunna bero på en tillfällighet. Läroverket i fråga synes med största sannolikhet tillämpa en förhållandevis låg betygsskala och underkänna ett relativt stort antal lärjungar.

I klass 1⁴ var år 1943 lägsta medelbetyg 1·15 och högsta 1·42; variationsvidden var således här 0·27 betygsenheter per ämne. De särskilda skolornas förhållanden kunde i detta fall knappast bedömas på grund av de berörda elevgruppernas ringa storlek.

Undersökningen synes berättiga till slutsatsen, att variationerna mellan läroverkens betygsskalor vad terminsbetygen beträffar i det hela icke äro särskilt stora men att dock möjlighet föreligger för en skola att utbilda en särpräglad och avvikande norm för betygssättningen.

Frågan om *folkskolebetygens* likvärdighet, vilken särskilt aktualiserats i samband med framlagda förslag att göra inträdet i real- och flickskolor beroende endast av folkskolans betyg och omdöme, har mera ingående undersökts av de särskilda sakkunniga, som år 1939 tillkallades för att utreda frågan om folkskolans betygssättning. Härvid har en jämförelse skett av betyg, som i olika ämnen avgivits inom olika klassavdelningar. Stora skillnader visa sig råda mellan avdelningarnas medelbetyg. Nedanstående tabell belyser detta förhållande vad olika ämnen och klasser beträffar.

	K l a s s 4			K l a s s 6		
	Lägsta medelbetyg	Högsta medelbetyg	Skillnad	Lägsta medelbetyg	Högsta medelbetyg	Skillnad
Läsning	1·17	1·89	0·72	1·13	1·92	0·79
Skrivning och språklära..	0·90	1·65	0·75	1·03	1·88	0·85
Rättstavning	0·91	1·72	0·81	0·80	1·85	1·05
Räkning: Tillämpad	0·98	1·61	0·63	0·96	1·75	0·79
Mekanisk	1·11	1·78	0·67	1·12	2·01	0·89

Normalbetyget i vissa avdelningar har således varit B, i andra AB. Även spridningen kring medelbetyget kunde vara mycket olika; om såsom poängenheter räknades $\frac{1}{3}$ av en betygsgrad i den 7-gradiga skalan, kunde i en klass skillnaden mellan högsta och lägsta betyget (i läsning) vara 12 sådana poängenheter, i en annan blott 3. Naturligtvis kunde härvid reella skillnader i klassernas duglighet tänkas föreligga. En tidigare undersökning (Wigforss: Marks and Certificates in the Primary School) hade emellertid visat, att lärarnas förmåga att bedöma en klassavdelnings relativa duktighet var ringa. De av de sakkunniga gjorda undersökningarna bekräftade ytterligare detta resultat.

Vissa klassavdelningar erhöilo efter särskilda prov standardbetyg i läsning, rättstavning och matematik, vilka sedan jämfördes med av läraren givna betyg i ämnena. Sambandet mellan lärarens betyg och standardbetyg-

get visade sig svagt. I klass 4 tillhörde sålunda enligt lärarbetyget 11 klassavdelningar av 112 den bästa gruppen i läsning men enligt standardbetyget i ämnet den sämsta; för 8 avdelningar gällde motsatsen. Endast för 45 avdelningar rådde huvudsaklig överensstämmelse mellan båda betygen. Korrelationskoefficienten r befanns ha värdet $+0.23 \pm 0.09$. Med hänsyn till det subjektiva element, som måste ingå även i standardbetyget vid bedömningen av elevernas vålläsning, kunde det anses möjligt, att också detta konstaterade samband var mer skenbart än verkligt. Liknande resultat vunnos i klasserna 2 och 6. I rättstavning erhöles för klass 4 korrelationskoefficienten $+0.35 \pm 0.09$, för klass 6 $+0.39 \pm 0.09$. Ett AB i terminsbetyget i ämnet motsvarade i dessa klasser enligt standardprovet väl mest sannolikt AB, men även Ba och a kunde ifrågakomma, och uteslutna voro heller icke B och A. Ett B i lärarbetyget kunde betyda B eller Ba men även Bc och AB.

I tillämpad räkning tillhörde enligt lärarbetyget 6 av 88 avdelningar i klass 4 den bästa gruppen men enligt standardprovet den sämsta, för 4 avdelningar gällde motsatsen och för 40 stämde betygen i det hela överens. I mekanisk räkning prövades 90 avdelningar; här voro motsvarande siffror 9, 9 och 30. Korrelationskoefficienten var i första fallet $+0.36 \pm 0.09$, i senare blott $+0.15 \pm 0.10$.

Någon detaljerad undersökning av förhållandena inom andra läroämnen samt övningsämnena har icke gjorts av de sakkunniga. Av en meddelad översikt över medelbetyg och över medelvärden av betygens variationsvidd i klassavdelningarna finna de det dock framgå, att olikheterna i betygssättningen i dessa ämnen visserligen äro något mindre än i de särskilt undersökta men att de likväl måste betecknas som mycket stora.

De sakkunnigas betygssiffror avse vårterminen 1940, då ännu knappast några verkningar hunnit framträda av de normaliserande åtgärder beträffande folkskolebetygen, som vid denna tidpunkt planlades. Redan följande vårtermin tillämpades emellertid av skolöverstyrelsen utfärdade provisoriska anvisningar för folkskolans betygssättning, enligt vilka denna skulle justeras med ledning av principen, att inom ett stort ogallrat elevmaterial Ba skulle vara det vanligaste betyget, angivande medelgoda kunskaper.

I vilken mån en utjämning av folkskolans betygsskala kunnat följa av denna åtgärd, har ännu icke kunnat undersökas. Någon vägledning i frågan torde dock erhållas genom skolöverstyrelsens förutnämnda statistiska undersökning av de lärjungars folkskolebetyg, som intagits utan prövning vid ett antal läroverk och kommunala mellanskolor. De högsta betygen visade sig vid undersökningen vara utfärdade av landsbygdsskolor. Av de 22 lärjungar, som bland närmare 6 000 undersökta erhållit högsta registrerade medelbetyg i modersmålet och matematik — minst 8 betygsenheter — kommo sålunda 19 från dylika skolor. Blott 9 lärjungar hade 8.5 betygsenheter eller mera; av dessa kommo 3 från ett enda mindre skoldistrikt på landet. Samtliga 3 fall härrörde från vårterminen 1940. Efter denna tidpunkt iakt-

togos inga fullt så extrema fall. I viss mån belysande äro också följande siffror, som visa, hur de i klass 1⁵ intagnas betygssumma i läsning, skrivning och tillämpad räkning vid intagningen år 1942 förhållit sig vid de två läroverk, som vt 1943 i klass 1⁵ givit lägsta registrerade medelbetyget åt dessa intagna — 1.13 betygsenheter per ämne.

Antal intagna vt och ht 1942.

	Betygssumma från folkskolan i läsning, skrivning och räkning									
	3·5	4	4·5	5	5·5	6	6·5	7	7·5	S:a
Läroverk A	2	7	12	11	8	8	1	—	—	49
» B	—	—	1	1	6	31	15	6	5	65

Folkskolans medelbetyg per ämne var för de intagna i läroverk A 1·63, i läroverk B 2·05; medelbetyget i klass 1⁵ var, som nyss nämnts, i båda fallen 1·13. Vid det senare läroverket hade en ovanligt stark gallring skett; om alla godkända sökande kunnat intagas, hade dock medelbetyget från folkskolan blivit lägst 1·93, troligen 2·00, vilket senare tal är högre än motsvarande medelbetygssiffra vid något annat läroverk. Det har tidigare kunnat konstateras, att just läroverk B tillämpat en förhållandevis låg betygsskala. Det framgår nu, att betygsskalan vid de folkskolor, som lämnat sökande till detta läroverk, varit relativt hög — siffrorna äro i det närmaste desamma även året förut. Till ytterligare belysning av förhållandet kan nämnas, att av samtliga de 11 lärjungar, som 1942 intogos med högsta förekommande poängantal i de tre förutnämnda ämnesgrenarna, 7·5 betygsenheter, 6 intagits i ifrågavarande läroverk, därav 4 från ett och samma distrikt.

Troligen har således en viss utjämning av betygsskalan skett, åtminstone vad landsbygdsskolorna beträffar. Mycket betydande olikheter kvarstå dock alltjämt, såsom stickprovsundersökningen av förhållandena vid läroverk B tydligt visar. De normaliserande åtgärder, som vidtagits, kunna på intet sätt betraktas som tillräckliga för att garantera ett rättvist urval av lärjungar vid intagning i läroverk, och mycket stora ojämnheter måste alltjämt befaras föreligga i användningen av den gällande betygsskalan vid folkskolorna.

D. Betygssättningen i framtiden.

1. Betygens form.

I det föregående har visats, att det svenska betygssystemet visserligen lider av en del brister, som svårligen kunna helt avhjälpas, men att betygen likväl i det övervägande antalet fall ge ett någorlunda riktigt omdöme om lärjungarna och således lämna upplysningar om dessa, som med fördel kunna användas vid det urval till olika samhällsuppgifter, som måste ske. Att detta urval skulle kunna företagas utan att något som helst förhandsomdöme om aspiranterna stode till buds, är otänkbart. Från de kretsar, som yrka på avskaffande av avgångs- och examensbetyg i hävdvunna former, måste således förslag framläggas om införande av andra slags förhandsomdömen. Hur dessa skola vara beskaffade, beror på vad som skall anses mest väsentligt: att omdömena äro objektiva, giltiga och strikt jämförliga, att de ge en konkret helhetsbild av vars och ens personlighet eller att de kunna erhållas, utan att lärjungarna utsättas för påfrestningar och risker med avseende på deras allmänna fostran och utveckling.

Skall huvudvikten läggas vid *objektivitet, giltighet och jämförlighet*, erbjuda sig såsom ersättning för skolbetygen de omdömen, som vinnas genom modern intelligens-, anlags- och kunskapsprövning. Den subjektivitet, som vidlåder varje personlig bedömning vare sig av en skoltermens samlade arbetsresultat eller av ett skriftligt examensprov i vanlig form, har här så långt möjligt undvikits; prestationerna bedömas efter noggrant utformade, likformiga principer, och de värderas ständigt på samma sätt, så att full jämförlighet vinnes mellan omdömen om olika personer. Bedömningen kan också inriktas på just de speciella egenskaper, som för en viss verksamhet äro av väsentlig betydelse, den kan således ge besked om de för urvalet på varje yrkesområde mest viktiga förutsättningarna.

Det råder intet tvivel om att med här ifrågavarande metoder mycket betydelsefulla resultat stå att vinna. På åtskilliga områden ha metoderna också redan tagits i bruk eller gjorts till föremål för försöksverksamhet. Således användas psykiska lämplighetsprov vid uttagning till anställningar inom postverket och vid statens järnvägar, och liknande prövningar anställas i allt mer ökad utsträckning inom militärväsendet; för närvarande pågå också försök att utröna, vilket värde sådana prov kunna ha vid intagning till tekniska högskolan. De yrkesrådgivande och arbetsförmedlande organen ha också visat stort intresse för de anvisningar och råd anlagsforskningen kan

ge. Inom vårt folkskoleväsen ha kunskapstest, s. k. standardiserade prov, nyligen införts för att åvägabringa större likformighet i lärjungebedömningen.

Det har emellertid redan tidigare framhållits, att anlags- och begåvningsforskningen ännu icke nått det stadium, då den kan framlägga fullt tillförlitliga och i praktiken användbara prövningsmetoder för alla de skilda psykiska egenskaper, som behöva tagas i betraktande vid urvalet till olika levnadsbanor. Vad den för närvarande kan erbjuda är mycket nyttiga kompletterande upplysningar inom åtskilliga yrkesområden samt välbehövliga korrektiv på vissa punkter, där läraromdömet värde särskilt starkt äventyras av subjektivitet, variabilitet och begränsad erfarenhet hos bedömaren. Dessa fördelar böra givetvis så långt möjligt utnyttjas och utvecklingen inom forskningsområdet noga följas av skolväsendets målsmän. Vi hänvisa i detta sammanhang till vad vi komma att föreslå beträffande den framtida anordningen av intagningen vid läroverken. Såsom ett led i det samarbete, som bör komma till stånd mellan skolans och den psykologiska vetenskapens representanter, framstår det nyligen inrättade statens psykologisk-pedagogiska institut.

En kombination av skolbetyg och resultat av genomgångna anlagsprov, varvid även skolbetygen på viktiga punkter justerats och kontrollerats genom objektiva prövningsmetoder, kan således möjligen tänkas utgöra den framtida grundvalen för intagning på olika yrkes- och utbildningsområden. Att en sådan kombination möjliggör en säkrare prognos beträffande aspirantens duglighet för arbetet får anses mycket sannolikt. Men någon *helhetsbild* av hans personlighet kan den icke ge; den lämnar blott en förteckning över hans kunskaper och prestationsduglighet i vissa olika avseenden. På sådana poster och verksamhetsområden, där personligheten spelar en viktig roll för arbetsresultatet, torde en sådan förteckning få anses otillräcklig såsom prognos. Just på dessa områden söker man också ofta nog vid urvalet genom personliga informationer, genom privata intyg och rekommendationer skaffa de upplysningar om personliga kvalifikationer, som framstå såsom oundgängliga. Att härvid tillfälligheter kunna få ett avgörande inflytande på urvalet är uppenbart: den ene lyckas förskaffa sig en värtalig och övertygande förespråkare, den andre, kanske den bättre, finner ingen eller blott en tafatt och ordkarg intygsgivare. Ett auktoritativt, under ämbetsansvar avgivet helhetsomdöme från den skola, som handhaft den unges utbildning och fostran, borde här ha ett utomordentligt stort värde. Det kan möjligen göras gällande, att en sådan konkret karakteristik av lärjungens personlighet borde vara huvudmålet vid skolans bedömning. Den skulle ge enklare och ändock långt värdefullare anvisningar om en lärjunges kapacitet än de, som kunna hämtas ur en förteckning över specialegenskaper, hur fullständig och noggrann denna än göres. Redovisning för sådana egenskaper samt för genomgångna kurser och förvärvade kunskaper borde enligt denna uppfattning blott slutas till karakteristiken som kompletterande upplysningar.

En sådan betygsform skulle närmast påminna om det i svenskt skolväsen tidigare brukliga »testimoniet», fritt stiliserat och med huvudvikten lagd vid de egenskaper, som läraren funnit särskilt karakteristiska och beaktansvärda hos sin lärjunge, samt kompletterat med en förteckning över genomgångna lärokurser.

Om betygen finge denna form, vore det emellertid nödvändigt att i grunden ändra det i vårt land rådande systemet för antagning och befordran på olika verksamhetsområden liksom även för intagning i högre skolor och utbildningsanstalter. Dyliga fritt stiliserade intyg kunna givetvis icke användas för att genomföra en noggrann placering av aspiranterna i rangordning efter enhetliga grunder. De tillåta icke ens någorlunda tillförlitliga jämförelser mellan de sökande, då de möjligen icke omnämna samma egenskaper och då ingen garanti finnes för att den, som icke fått en viss egenskap framhållen, verkligen är sämre lottad i fråga om denna än andra, hos vilka just denna egenskap lovordas; det beror på den enskilde intygsgivaren vad han i varje fall funnit mest värt att uppmärksamma och värdera. Även där samma egenskaper beaktas, beror det på den enskilde bedömarens, vilken värde han tillmäter de ord och termer han väljer. Det står utom allt tvivel, att den övergång, som skett från fritt formade intyg till likformigt stiliserade och graderade betyg, har sin grund i ett ofrånkomligt behov av jämförlighet mellan omdömena om olika personer. Liksom den intygsgivande läraren har den väljande instansen på olika områden måst gardera sig mot anmärkningar för godtycke och partiskhet och därför fordrat, att en formellt likformig och objektiv grund skulle skapas för dess värdesättning av de sökande. Dessa ha i sin mån ställt samma krav och godtagit de beslut, som framgått, sedan en sådan grund skapats. Skulle nu ett helhetsomdöme ställas i centrum vid urvalet, måste varje försök att placera de sökande i rangordning efter enhetliga grunder uppgivas och det slutgiltiga urvalet ske med ledning av det allmänna intryck den givna karakteristiken lämnade av enskilda sökandes kapacitet och personliga kvalifikationer. Långt större vikt skulle således läggas såväl på intygsgivarens omdömesgillhet som på den väljandes klokhet och vilja till objektivitet. Det synes mycket tvivelaktigt, om den allmänna opinionen skulle godtaga ett så personligt färgat befordringssystem och om de intygsgivande och väljande instanserna skulle vara villiga att taga på sig det stora personliga ansvar, som sålunda lades på dem, icke minst då det bleve nödvändigt att understryka de sökandes fel och ofullkomligheter. Det torde vara en allmän iakttagelse, att i nu förekommande intyg och omdömen endast positiva egenskaper noteras. I detta sammanhang kan också framhållas, att det tidigare omnämnda till synes positivt avfattade testimonium, som Linné erhöll vid avgången från Växjö gymnasium, enligt hans egen under senare år uttalade uppfattning skulle ha innefattat ett ogynnsamt omdöme om hans studieförutsättningar. Detta har i så fall mycket förstulet inflätats i intygets cirklade fraser.

Icke minst med hänsyn till de vittgående följderna av en sådan omläggning av betygssystemet kunna vi icke tillråda, att en allmän karakteristik av lärjungens person göres till huvudsak vid skolans bedömning. Men väl synes det oss vara av vikt, att den samlade kunskap och kännedom om de enskilda lärjungarna, som en lärare, vilken under flera år kunnat följa och studera sina elever i deras arbete och utveckling, vid deras avgång från skolan sitter inne med och som han endast i begränsad omfattning kan ge uttryck åt i betygets standardtermer, tages till vara och icke, såsom nu sker, i stor utsträckning lämnas att förblekna till ingen nytta.

I detta sammanhang vilja vi fästa uppmärksamheten på att för det engelska skolväsendet en ändring av avgångsbetygen föreslagits, innebärande, att examensresultatet icke längre skulle bli det enda, som registrerades, utan ingå såsom ett led i en sammanfattande översikt av elevens skoltid. Första delen av avgångscertifikatet skulle således innehålla en redogörelse för det sätt, varpå lärjungen deltagit i skolans liv, i sport, lekar och föreningsverksamhet, och skulle i det hela ge en bild av hur han begagnat de möjligheter, som erbjudits honom i och genom skolans fostran; andra delen skulle innehålla vitsorden i den avslutande examen. Att genom en sådan betygsgivning särskilt de socialt betydelsefulla egenskaperna hos en elev, vilka otvivelaktigt spela en viktig roll för hans framtida användbarhet i samhällets tjänst, inryckas i skolans bedömning, är säkerligen av stort värde. Den särskilda gestaltning, som gemensamhetslivet fått i engelskt skolväsen, gör det väl i särskilt hög grad lätt och naturligt för en engelsk lärare att göra riktiga iakttagelser och fälla pålitliga omdömen i fråga om lärjungarnas sociala förhållningssätt. Det kan dock synas, som om även i svenska skolor vissa iakttagelser i dessa hänseenden kunde vara möjliga och önskvärda icke minst med hänsyn till det dagliga skollivets krav på kännedom och övervakning av kamratlivet från lärarens sida. Jämte uppförande och ordning skulle således även förmågan av samverkan med andra, ansvars känslan inför gemensamma uppgifter, möjligen också tillgänglighet och vänlighet i kamratumgänget kunna göras till föremål för viss elementär värdesättning. Grupp- arbete och samling kring gemensamma uppgifter bli i våra skolor alltmer vanliga i det dagliga arbetet. I den mån dessa metoder utvecklas, synas också bättre möjligheter kunna skapas för en sådan värdesättning; den av oss i annat sammanhang såsom obligatorisk i realskolan föreslagna och i folkskolan redan försökta klasstimmen skulle i sin mån kunna ge tillfälle både för lärjungarna att utveckla sina sociala egenskaper och för läraren att iakttaga och befordra dessa egenskaper.

Emellertid måste det betonas, att en värdesättning av här ifrågavarande egenskaper i många hänseenden är ytterst vansklig. Särskilt gäller detta skolformer, där lärjungarna erhålla sitt avgångsbetyg under pubertetsåren, då ofta starka tillfälliga störningar inträda i deras sociala förhållningssätt, då benägenhet för att isolera sig och att intaga en negativ, avvisande eller

rentav fientlig position till omgivningen är vanlig, icke minst hos manlig ungdom. Om läraren till följd av brist på förståelse för de psykiska faktorer, som ligga till grund för sådana tillfälliga variationer, eller eljest av hänsyn till den förmella rättvisan i sin bedömning av lärjungarnas sociala egenskaper bringas att ge en elev ett ogynnsamt vitsord, som icke motsvarar hans verkliga förutsättningar, kan allvarlig skada vållas. Med hänsyn till dessa vanskligheter kunna vi icke tillstyrka, att något vitsord för sociala egenskaper eller för förmåga att tillgodogöra sig skollivets fostran överhuvud införas på folkskolans, realskolans eller med dessa parallella skolformers avgångsbetyg. Något mindre otänkbart synes det vara att intaga dylika vitsord i studentbetyget, närmast under formen av en kort karakteristik. Detta betyg ges åt personer, som uppnått full psykisk mognad och som under lång tid kunnat iakttagas i sitt arbete och skolliv av ett flertal bedömare. Det om-döme dessa efter gemensamt övervägande avge kan därför förutsättas äga mer än temporär giltighet. Alltför stora svårigheter synas oss dock föreligga även här, för att under nuvarande förhållanden något bestämt förslag om införande av dylikt vitsord skall kunna framläggas.

De anförda betänkligheterna gälla i lika mån beträffande ett förslag om vitsordande av vissa sociala egenskaper, som framlagts av de förut omnämnda sakkunniga för utredning av folkskolans betygssättningsfråga. I deras betänkande föreslås, att folkskolebetygen borde icke blott ange lärjungens ståndpunkt i de särskilda skolämnena utan även antyda, i vilken riktning hans anlag peka. Därvid borde särskilt beaktas en anlagsdifferentiering i tre riktningar: åt det teoretiskt-intellektuella, det praktiskt-tekniska och det praktiskt-sociala hållet. Fördenskull borde icke blott, såsom nu sker, för de lärjungar, som söka inträde i läroverk, utan för samtliga lärjungar i varje klass avges vitsord beträffande *lämplighet för studier*. Dessutom borde utöver betygen i övningsämnen utfärdas vitsord beträffande *praktiskt handlag*. Slutligen borde även avges vitsord över *förmågan av samarbete*. De båda sistnämnda vitsorden skulle tillsvidare icke göras obligatoriska, ehuru önskvärdheten av deras utfärdande borde understrykas. Vitsorden skulle avges enligt en tregradig skala med betygsbeteckningarna Under medelgod, Medelgod och Över medelgod, av vilka den förstnämnda skulle motsvara B eller lägre betyg, den andra Ba och den sistnämnda AB eller högre betyg i den vanliga sjugradiga skalan.

På grund av de ovan anförda betänkligheterna kunna vi icke tillstyrka, att ett allmänt vitsord över lärjungarnas förmåga att *samarbeta* utfärdas vid deras avgång från folkskolan. Beträffande det föreslagna vitsordet om *studielämplighet* kan hänvisas till det i samband med frågan om intagning i realskolan refererade resultatet av en synnerligen noggrann skotsk undersökning, som visar, att i grundskolan avgivna sammanfattande vitsord om studielämplighet snarare försämrade än förbättrade det erhållna lärjungurvalet, då detta vitsord erhållit ett bestämt poängvärde vid rangsättningen av de

sökande eller vid speciell granskning av tveksamma fall. Det gällde här vitsord, avgivna enligt en femgradig skala på grundval av lärarens allmänna kännedom om lärjungarna; det sämre urvalsresultatet förmodades bero på att lärarens subjektiva uppskattning av elevernas förutsättningar mindre noggrant avspeglade dessa än den sammanlagda betygssumman. Enligt de svenska sakkunniga borde studielämpligheten fixeras vid en viss norm: i ett stort, ogallrat elevmaterial skulle 31 % vara förtjänta av vitsordet under medelgod, lika många procent av vitsordet över medelgod och 38 % av vitsordet medelgod. Liknande allmänna instruktioner hade de skotska lärarna mottagit för sin bedömning. I praktiken torde väl betyget komma att bestämmas av de särskilda ämnesbetygen. Lärjungar, som i flertalet ämnen erhållit B, kunna knappast få högre vitsord om studielämplighet är »under medelgod», Ba-eleverna måste få vitsordet »medelgod», och de, som i flertalet ämnen fått högre betyg än Ba, vitsordet »över medelgod». Under sådana förhållanden synes det sammanfattande omdömet dels lämna ett mycket osäkert bidrag till bedömandet av lärjungarnas verkliga förutsättningar för fortsatta studier, dels med lika stor säkerhet kunna fällas av den mottagande skolan eller arbetsgivaren på grundval av specialbetygen.

Motsvarande synpunkter kunna otvivelaktigt läggas på det föreslagna vitsordet rörande praktiskt handlag. I slöjd, hushållsgöromål, trädgårdsskötsel och möjligen även teckning röja sig de praktiska anlagen och kunna i betygssättningen, som grundas på detaljbedömning av successivt utförda prestationer, väl tänkas få ett mer exakt uttryck än genom en överslagsbedömning, som i mycket stor utsträckning måste påverkas av lärarens allmänna omdömesgillhet i fråga om praktiskt handlande. Då de praktiska anlagen och intressena i regel tydligt utdifferentieras först på ett tämligen sent utvecklingsstadium, torde det också vara ytterst vanskligt att tillmäta skolans omdöme om praktiska prestationer avgörande vikt och särskilt att ge detta omdöme formen av en prognos rörande lärjungens läggning, i de fall då vitsordet avges, innan han nått sin fulla psykiska mognad.

Den kunskap, som lärarna på folkskolans och realskolans stadier kunna äga om sina lärjungars personliga egenart, får anses äga giltighet huvudsakligen för den tid, som följer närmast efter avgången från skolan. Vare sig lärjungarna omedelbart ämna gå ut i arbetslivet eller vinna inträde i skolor och utbildningskurser, kan den förhandskunskap om dem, som finnes att hämta hos deras tidigare lärare, vara av stort värde. Beträffande de lärjungar, som övergå till realskola, ha vi framlagt särskilda förslag, som även innefatta utnyttjande av klasslärarens allmänna kännedom om vederbörande elever. Beträffande övriga lärjungar kunna vi hänvisa till att de yrkesrådgivande organ, som upprättats, äro väl medvetna om värdet av lärarnas kännedom om eleverna och att de redan, så långt förhållandena medgiva, söka utnyttja denna kunskap. En utveckling av vad som på detta område påbörjats synes oss vara synnerligen önskvärd. Sålunda borde för varje elev, som avslutar sin skol-

kurs för att övergå till arbetslivet eller till anstalter för yrkesutbildning, ett särskilt formulär framläggas för lärarna, på vilket de i enlighet med de yrkesrådgivande instansernas önskemål lämna uppgifter om de egenskaper lärjungen i skilda hänseenden visat sig äga. En sådan anordning förordas i den av fil. lic. E. Neymark lämnade utredningen om yrkesrådgivning (St. off. utr. 1945: 43). Därjämte kunde eventuellt till lärare, vilka i offentliga utbildningsanstalter närmast få hand om lärjungars fortsatta handledning och fostran, i de fall, då dylikt befinnes erforderligt, personliga omdömen lämnas beträffande egenskaper, som påkalla särskild uppmärksamhet och omsorg. Dessa senare omdömen böra behandlas som konfidentiella; uppgifterna om de för yrkesvalet och den framtida levnadsbanan betydelsefulla egenskaperna däremot synas dels böra lämnas lärjungarna i skriftlig avfattning, utan att dock jämföras med avgångsbetygen såsom offentliga dokument, och dels överlämnas till de yrkesrådgivande och arbetsförmedlande instanser, som finnas på orten. Dessutom bör givetvis ett exemplar av uppgifterna förvaras i skolans arkiv. Vid den yrkesrådgivning, som förekommer vid skolorna, torde dessa uppgifter böra läggas till grund för samtal och diskussioner rörande lärjungarnas framtida verksamhet. De böra därför tillställas lärjungarna vid lämplig tidpunkt före skolårets slut; endast i de fall, då lärjungar lämna skolan för att övergå till arbetslivet före skolkursens avslutning och icke i förtid anmält sin avsikt att avgå, lämnas de samtidigt med avgångs- eller utskrivningsbetyget. Vid avgivande av uppgifterna i fråga böra samtliga de lärare medverka, som handhaft elevernas undervisning under terminen; särskilda klasskonferenser böra för ändamålet hållas i de skolor, där ämneslärarsystem tillämpas.

Det är tydligt, att de sålunda lämnade uppgifterna förlora sin aktualitet och signifikans, i den mån de unga utvecklas och mogna samt få tillfälle att i praktiskt arbete visa sina verkliga förutsättningar. De utbytas då mot i arbetslivet givna betyg och intyg. Skulle de psykotekniska metoderna för anlagsprövning snabbt vinna terräng, bli de måhända på många områden från början obehövlige. Men eljest kunna de säkerligen, även om de icke få tillmätas avgörande betydelse för bedömandet av lärjungens framtidsmöjligheter på lång sikt, betraktas som användbara komplement till avgångsbetygen. I de fall, där dessa i sin nuvarande form icke lämna någon upplysning om egenskaper, som anses värdefulla för något visst yrkesområde, kunna de kompletterande upplysningarna ge nöjaktig vägledning åtminstone för ett preliminärt yrkesval, och de kunna otvivelaktigt i många fall förhindra svåra misstag vid valet av levnadsbana. I den mån betygen ge en schematisk och ofullständig bild av de ungas kapacitet och allmänna läggning, kunna dessa uppgifter göra bilden fylligare och klarare. De äro således ägnade att öka *det prognostiska värdet* hos skolans omdöme. Men det bör betonas, att de varken kunna eller böra jämföras med verkliga betyg på sådant sätt, att de från början medtagas på meritlistor eller i poängberäkningar; såsom den

förutnämnda skotska undersökningen visat, skulle ett sådant hänsynstagande till en mångfald ojämnt registrerade och osäkert avvägda omständigheter snarare kunna försämrå än förbättra urvalsresultatet. De böra blott få gälla i fall, där valet står mellan två i betygshänseende likställda sökande, eller i fall, där det med bestämdhet kan sägas, att någon viss på här avsett sätt angiven egenskap för verksamheten i fråga har avgjort större betydelse än betygsmeriter. I främsta rummet böra de kompletterande uppgifterna utnyttjas till att göra lärjungen själv uppmärksam på hans egenart och vägleda honom vid det val av verksamhet, som han måste träffa.

I övrigt böra skolornas avgångsbetyg behålla sin hävdvunna form. Åtgärder för att skapa större noggrannhet och jämförlighet i betygssättningen komma i det följande att närmare behandlas.

De betänkligheter, som resas mot betygssättningsystemet, på grund av att *psykiska påfrestningar och risker i uppfostringshänseende* anses förbundna därmed, ha ovan icke närmare berörts. Vill man tillmäta sådana betänkligheter avgörande betydelse, finnes ingen annan möjlighet än att avskaffa de offentliga betygen och ersätta dem antingen med konfidentiella omdömen, som icke kunna ge anledning till tävlan, avund eller övermod hos de bedömda, då de helt undandragas deras kännedom, eller med objektiva anlags-, intelligens- och kunskapsprov, i den mån dessa befinnas skonsammare och lämpligare än vanlig betygssättning. Att sådana anordningar knappast äro praktiskt genomförbara i vårt land, åtminstone under överskådlig tid, torde ha framgått av föregående överbäganden. Det har också tidigare betonats, att ifrågavarande betänkligheter mera drabba missbruket av betygssystemet än detta system i och för sig.

Om således av ovan angivna skäl avgångs- och examensbetyg i nuvarande form alltjämt torde få anses oumbärliga, kunna dock dessa skäl icke obetingat gälla beträffande *terminsbetygen*. Klagomålen över betygshets och andra olägenheter riktas också snarare mot dessa regelbundet återkommande vitsord än mot avgångsbetygen, vilkas betydelse och berättigande de flesta i grunden torde vara villiga att erkänna. Om det skulle kunna visas, att svåra och djupgående olägenheter äro förbundna med bruket av dylika betyg, bör det icke vara helt omöjligt att avskaffa dem. De uppgifter om flyttning till högre klass, som eleverna nu erhålla genom vårterminens betyg, skulle i så fall lämnas i någon annan form, och hemmens obestriddliga rätt att erhålla kännedom om lärjungarnas förmåga att följa undervisningen och att fylla skolans krav på uppförande och ordning, finge tillgodoses genom särskilda meddelanden. Bäst skulle väl betygssystemets olägenheter undvikas, om dylika meddelanden gåves hemmen konfidentiellt inom ramen av ett intimt och förtroendefullt samarbete mellan lärare och målsmän.

Att lärarna även under sådana förhållanden lika omsorgsfullt som nu måste registrera och bedöma elevernas prestationer i olika ämnen är dock

givet. Dylika omdömen måste ligga till grund, om en fullt tillförlitlig sammanfattning av lärjungarnas kapacitet skall kunna göras vid flyttnings- och avgångstillfällen. Omdömena måste ha officiell karaktär och förvaras i skolans arkiv — de få icke betraktas som privata anteckningar av den enskilde läraren. Enda skillnaden mot nuvarande förhållanden skulle således bli den, att terminsbetygen icke skulle offentliggöras, utan blott registreras i av lärarna förda betygskataloger. Någon möjlighet att förvägra lärjungarnas målsmän rätt att, om de så önska, ta del av katalogernas innehåll torde skolorna icke kunna förskaffa sig.

En följd av avskaffande av terminsbetygen skulle bliva den, att eleverna och hemmen hindrades att direkt jämföra, kritisera och diskutera de av lärarna givna omdömena i deras detaljer. Att dylika jämförelser kunna skapa osund konkurrens och avund mellan kamrater och mellan ambitiösa hem, att de hos en del elever kunna vålla underlägsenhetskänslor och bitterhet, hos andra självförhävelse och översitteri, är ofta omvittnat. Likaså finnas talrika exempel på att lärjungar oroas för att visa betygen i hemmen på grund av de straff och förebråelser, som kunna drabba dem, om föräldrarna icke äro nöjda med de resultat de vunnit. Då och då förekommer det också, att barn av grämelse över dåliga betyg och rädsla för föräldrarnas klander söka ändra vitsorden, eller att de underlåta att visa upp dem i hemmet och själva underteckna dem med målsmans namn. Exempel saknas heller icke på att barn i maskopi med den mest overseende av föräldrarna undanhålla den andra parten betygen. Även där barnen själva undgå obehag, kan uppvisandet av terminsbetygen leda till olämpliga följder. Nedsättande kritik av andra lärjungars prestationer och kanske än oftare av lärarnas betygssättningsprinciper kan förekomma från både barnens och föräldrarnas sida. I en del fall bringas väl dylika kritiska synpunkter av uppbragta målsmän till skolans kännedom, och de omdiskuterade förhållandena kunna då i bästa fall tillrättaläggas. Mestadels torde dock kritiken stanna inom hemmet eller inom vissa föräldrakretsar; den saknar då motvikt och kan leda till att barnens förhållande till skola och lärare förgiftas. Medvetna om den kritiska inställningen till skolans betygsgivning, förmås lärarna att så långt möjligt gardera sig mot anmärkningar genom att uppställa formella regler för sin betygssättning och strikt följa dem, även om de ingalunda äro tjanliga att markera verkligt betydelsefulla differenser i lärjungeprestationerna; utan trycket av en sådan kritik skulle lärarna kunna avge friare, allsidigare och på personlig uppfattning säkrare grundade omdömen.

Om betygen ersattes med personliga meddelanden vid behov angående skolans omdöme och önskemål i fråga om lärjungeprestationerna, borde, synes det, lärarna stå friare i sin betygssättning och kunna grunda denna på mera allsidig personlig prövning av eleverna utan att ta hänsyn till om principerna för denna prövning vore fattbara för de unga själva och deras föräldrar. Hemmen liksom lärjungarna själva skulle icke behöva ta befattning

med frågor om riktigheten av ett eller annat delbetyg jämfört med andra i klassen givna betyg. Grunden för mycken osakkunnig och illvillig kritik mot skolan skulle undanryckas. Mycken avund, bitterhet och okamratlighet synes sålunda kunna undgås, och skolprestationen skulle bättre än nu kunna koncentreras till det för den enskilde lärjungen väsentliga utan sidoblickar på kamraternas resultat.

Helt utan erfarenhet om värdet av dylika kortare omdömen äro emellertid icke svenska skolor. De vid mitten av terminerna meddelade »varningarna» såväl som de »anmärkningar», vilka i åtskilliga skolor vid behov inskrivas i särskilda böcker och delgivas målsmännen, äro omdömen av detta slag. Det har nu utan tvivel visat sig, att dylika kortare omdömen lika väl som de utförligare betygen kunna leda till sådana olägenheter, som ovan skildrats: ängslan för att visa upp intyget för målsmännen, frestelse att förfälska dessas namn, avund gentemot kamrater, som undgått varning, och överlägsenhet från dessas sida gentemot de mindre lyckligt lottade. Kritik mot lärare för orättvisa och partiskhet har också visat sig lika väl förenlig med sådana omdömen som med vanliga betyg. Kanske kunna en del av dessa olägenheter tillskrivas den offentliga karaktären hos dessa omdömen samt deras huvudsakligen negativa innehåll. Konfidentiella meddelanden, där icke blott lärjungens fel påtalas utan även vissa förtjänster framhållas och överhuvud läraren framträder som en välvilligt inställd meduppfostrare, beredd att personligen diskutera den enskilde lärjungens problem och att mottaga såväl som meddela råd och upplysningar om denne, skulle måhända få en helt annan betydelse.

Det bör emellertid framhållas, att orsakerna till kritik mot skolans bedömande liksom avund och konkurrens mellan elever icke enbart höra samman med betygssättningen. Så snart den situationen inträder, att lärjungarna inbördes måste tävla om tillgängliga platser i högre skolor och utbildningsanstalter eller i arbetslivet och att skolans omdöme om dem härvid blir av väsentlig betydelse, få de själva och deras föräldrar intresse av att genom hela skoltiden bedöma och jämföra skolprestationerna. Ju hårdare konkurrensen om tillgängliga platser är, dess starkare blir intresset av dylika jämförelser. Om skolan söker försvåra dem och vägrar ingå på en diskussion av sina värderingsprinciper, kan detta resultera i en växande misstro och en kritik, som blir allt mer utpräglad, ju mindre allmänheten är insatt i dessa värderingsprinciper. Lärarna få mycket svårt att värja sig mot beskyllningar för godtycke och partiskhet i sina omdömen. Skulle elever och målsmän i större omfattning börja kräva att få ta del av skolans betygskataloger, bleve avskaffandet av terminsbetygen en illusorisk åtgärd.

Att konkurrensen i framtiden skulle bli av mindre omfattning än den nu är, kan knappast med fog antagas. Snarare måste det befaras, att såväl den allt starkare tillströmningen av lärjungar till högre skolor som samhällets alltmer utbyggda studiehjälpsverksamhet komma att framvinga ett

strängare urvalsförfarande. Under sådana förhållanden synes det knappast ändamålsenligt att införa förändringar i skolväsendet, som minska allmänhetens möjligheter att själv bilda sig ett omdöme om ungdomens fallenhet för studier i sådana skolor. Vi föreslå med hänsyn härtill icke någon förändring i nuvarande anordning, att terminsbetyg utfärdas individuellt. De olägenheter, som vidlåda detta förfarande, synas böra undanröjas genom ett mer ingående samarbete mellan hem och skola, innefattande även rikligare användning av kompletterande upplysningar till betygen, hänvändelser till föräldrarna vid behov under terminernas gång och klarläggande av skolans bedömningsprinciper inför allmänheten.

Att en ingående offentlig värdering av lärjungarnas skolprestationer också kan ha positiva verkningar är för övrigt givet. Tävlan mellan elever är ingalunda alltid av ondo; om denna tävlan sker under sådana omständigheter, att lärjungarna själva ha viss möjlighet att kontrollera resultatet och överblicka de principer, efter vilka detta värdesättes, kan säkerligen kamratlivet vinna härpå liksom också förhållandet mellan lärare och elever. Diskussion av betygssättningsprinciperna, varvid läraren söker klargöra, hur olika färdigheter och delprestationer avvägas mot varandra, kan skapa en öppenhet och ett förtroende mellan lärare och elever, som knappast stå att vinna genom att hela konkurrensfrågan undandrages diskussion. Likaledes måste lärjungarnas självkänedom och förmåga att rätt uppskatta sina möjligheter i allmänhet bättre gagnas av att de i detalj få taga del av skolans bedömande än av att de lämnas att bilda sig ett eget omdöme om värdet av sina prestationer utan annan ledning från skolans sida än den tillfälliga uppmuntran eller kritik, som kan ges i det dagliga arbetet.

Det ovan sagda har uppenbarligen giltighet för de skolstadier, där lärjungarna själva äro tillräckligt mogna för att förstå sammanhanget mellan betygen och de utförda skolprestationernas kvalitet och där de således kunna inse, att de personligen ha ansvar för betygsresultatet och möjlighet att förbättra eller försämra det. För de tidigaste skolåren däremot ha dessa synpunkter knappast verklig giltighet. På detta stadium förstå lärjungarna ännu icke helt betygens innebörd och deras samband med prestationernas halt. Den enskilde lärjungen är i allmänhet från början nöjd med vad han utför och förmår icke bedöma, i vad mån hans prestation är bättre eller sämre än kamraternas. Lärarens beröm eller klander uppfattar han såsom uttryck för personlig välvilja eller avoghet, och han tror gärna, att denne kan ändra betyget efter sitt eget gottfinnande. Med något större erfarenhet börjar väl lärjungen inse, att betyget står i samband med prestationens beskaffenhet, men beträffande sin egen andel i denna har han ännu rätt länge oklara begrepp: för honom »blir» arbetsresultatet ofta nog riktigt eller felaktigt snarare på grund av ett oberäkneligt ödes ingripande än på grund av hans egen flit och förmåga, och ännu fram till terminens sista prov kan han hoppas på att det hotande underbetyget skall avvärjas genom någon

lycklig slump. Likaså fattar barnet under de första skolåren föräldrarnas reaktion inför de betyg, det framvisar, såsom utslag av deras mer eller mindre vänliga inställning till barnet personligen. Förebråelser för bristande flit och uppmärksamhet har det svårt att fatta, då det icke förmått göra iakttagelser rörande sina egna psykiska reaktioner under läxläsningen eller under skoltimmarna.

Så länge denna barnsliga inställning till betygen råder, kan det brukliga betygssystemet knappast medföra några pedagogiska fördelar. I bästa fall förbli barnen oberörda och likgiltiga inför terminsbetygen, i mindre gynnsamt fall kunna de känna sig ängsliga, nervösa eller spända inför den okända dom, som betygen skola avkunna, och inför vad föräldrarna skola säga. Redan tidigt kunna också i kamratumgänget betygen ge anledning till skryt, övermod, hån och elakheter. Den uppmuntran och kritik barnen på ett tidigt skolstadium behöva och varigenom de skola fostras till en riktig uppfattning om sina plikter i skolan och sina anlag och förutsättningar, bör lämpligen här ges i en mera konkret form, direkt i samband med det utförda skolarbetet. Lyckligast vore otvivelaktigt, om under de första skolåren ett intimt samarbete kunde komma till stånd mellan lärare och föräldrar, så att elevens arbete och förhållande i skolan kunde diskuteras konfidentiellt. Det synes emellertid praktiskt omöjligt att generellt genomföra en sådan ordning. Skriftliga meddelanden, förmedlade genom lärjungarna, torde i vissa fall innebära den enda säkra möjligheten till kontakt med hemmen; endast genom att barnen uppvisa dessa meddelanden påtecknade av målsman kan skolan vinna förvisning om att föräldrarna verkligen tagit del av dess synpunkter. Att hemmen skola visa lojalitet i fråga om öppenhjärtiga skriftliga meddelanden av konfidentiell art, kan icke alltid förutsättas; inbjudan till föräldrarna att komma till skolan för personliga samtal med läraren förblir i många fall resultatlös. Under sådana förhållanden kunna vi icke tillråda, att betygen helt avskaffas under de tidigaste skolåren. Men väl böra de få en sådan form, att skadliga verkningar så långt möjligt undvikas. De böra således endast innefatta ograderad uppgift om godkännande eller underkännande i förekommande ämnen samt en summarisk uppgift om lärjungens allmänna uppförande. En sådan form för betygsgivning borde tillämpas under de tre första terminerna av barnens skolgång; första terminen borde det givna vitsordet till och med vara helt specificerat. Från och med vårterminen under andra skolåret skulle graderade betyg enligt nuvarande ordning överlämnas till lärjungarna. Att föräldrarna under barnets hela skoltid beredas goda möjligheter till sammanträffande med läraren är givetvis ytterst viktigt; det är att hoppas, att de i allt större utsträckning skola inse betydelsen av att kontakt kan skapas mellan hem och skola även med avseende på den riktiga bedömningen av lärjungeprestationerna.

Det kan möjligen diskuteras, huruvida den översikt över betygsfördelningen

i en klassavdelning, som för närvarande lämnas på terminsbetygen från högre skolor, är lämplig med hänsyn till att den kan leda till irriterande jämförelser mellan olika lärjungars betygsstandard och till onödiga diskussioner om betygsförhållandena i hemmen. Vad läro- och övningsämnen beträffar, torde denna betygsstatistik dock innebära den enda föreliggande möjligheten för hemmen att bedöma barnens relativa duglighet och de särskilda betygens reella värde. Samma förhållande råder i fråga om betyget i ordning; det måste anses betydelsefullt för hemmet att få full klarhet i frågan, om eleven skiljer sig från klassen i allmänhet i fråga om ordning eller om han tillhör någon grupp med sämre eller bättre ordning. En särställning synes däremot uppförandebetyget intaga. Sänkning av detta betyg är alltid av så graverande art, att en sådan åtgärd aldrig borde företagas utan att hemmet i förväg fått kännedom därom. Huruvida kamraternas målsmän skola underrättas om att sådan sänkning förekommit i klassen, torde lämpligen böra bero på prövning från fall till fall. I övrigt synes emellertid betygsstatistiken böra bibehållas i sin nuvarande omfattning.

2. Betygsskalan.

a. Ämnesbetyg.

Den i svenska skolor använda skalan för ämnesbetyg är sjugradig, de olika betygsgraderna betecknas vanligen med bokstäverna C, BC, B, Ba, AB, a, A, emellanåt med siffrorna 0, $0^{1/2}$, 1, $1^{1/2}$, 2, $2^{1/2}$, 3; B och betygen däröver beteckna godkända prestationer.

Emellertid framträder i samtliga skolformer en tendens dels att icke utnyttja hela skalan, dels att genom tillagda tecken gradera den mest använda delen finare; dylika tecken få dock mestadels icke utsättas på officiellt givna betyg. Tendensen är i och för sig väl förklarlig. De extrema betygsgraderna betraktas såsom uttryck för oreserverade omdömen, men de enskilda eleverna, särskilt de bättre, ge ytterst sällan fog för omdömen utan reservationer av något slag. Den mest betydelsefulla gränsen vid betygssättningen går mellan godkännande och underkännande; då lärokurser och fordringar på det hela taget i praktiken någorlunda anpassats efter den genomsnittliga förmågan hos lärjungematerialet, vare sig detta på förhand gallrats genom någon urvalsmetod eller icke, sker en naturlig anhopning av lärjungeprestationerna kring ett »normalbetyg», vanligen vid eller strax ovanför denna gräns. Gränsen är emellertid svår att draga exakt, därför uppstår ej sällan behov av ett gränsområde för de tveksamma fallen, och på detta sätt skapas betygsklassen B— eller B?. Då inom gruppen av i det hela »normala» prestationer många mindre differenser äro märkbara, som kunna tjäna lärjungarna till uppmuntran eller varning, befinnes det ändamålsenligt att dela de talrikast företrädda betygsklasserna i underavdel-

ningar; så bildas klasserna B +, Ba — och Ba +. Ju sällsyntare och ju mer kvalificerande de högre betygen äro, dess mer frestas också läraren att lägga en reservation till dem i form av ett minustecken eller att helt spara dem och honorera den goda prestationen blott med ett plus, lagt till närmast lägre betyg.

I folkskolan, och särskilt i isolerade landsbygdsskolor, där underkännande och kvarsittning så långt möjligt undvikits, har understundom det använda normalbetyget lagts ganska högt på skalan, vars övre del då helt kunnat utnyttjas. Att betygsskalan skall användas i hela sin längd, är nu i viss mån föreskrivet inom folkskoleväsendet, såsom i det följande skall närmare beröras. I realskolan torde normalbetyget i allmänhet ligga mellan B och Ba och den vanligen använda betygsskalan sträcka sig från C eller BC till AB eller a, på gymnasiet utnyttjas mera även de högre betygsgraderna. Betygen från olika skolformer äro således trots likformigheten i betygsbeteckningarna icke jämförliga. Detta beaktas föga och vållar inga svårare olägenheter, så länge en sådan konkurrens icke råder mellan elever från dessa olika skolformer, att deras betyg i detalj jämföras vid ansökningar om inträde på olika arbetsområden. Men det kan otvivelaktigt i många fall väcka besvikelse och förvåning i hemmen, då lärjungar, som intagits i realskola, komma hem med betyg, som ligga långt under dem de tidigare erhållit i folkskolan, ehuru de skött sitt skolarbete med samma omsorg. I samma mån som folkskolans övre del utvecklas till en med realskolan parallell ungdomsskola, torde det också bli vanligare, att lärjungar från båda skolformerna tävla om samma befattningar, och likvärdighet hos deras betyg måste då framstå som ett mycket rimligt krav. Av de undersökningar, som i det föregående redovisats, framgår, att betygsgradernas valör kan vara olika även hos olika skolor, tillhörande samma skolform, och hos olika lärare. De utjämnande faktorer, som examina och inspektion utgöra, förmå icke skapa full likformighet. För folkskolans del har nyligen frågan om en egalisering av betygsskalan utretts, och vissa åtgärder ha vidtagits i anledning av utredningens resultat. Verkan av dessa åtgärder bör givetvis avvaktas. Vad övriga skolor beträffar, synes ävenledes egalisering av betygsskalan önskvärd.

De huvudfrågor, som knyts till betygsskalans form och innebörd bli således: 1) Bör samma betygsskala med samma kvalitetsfordringar för de olika betygsgraderna tillämpas i alla skolformer? 2) Hur skall en lämplig egalisering av betygsskalan inom varje skolform kunna genomföras? och 3) Är den nuvarande svenska betygsskalan ändamålsenlig med hänsyn till betygsgradernas antal och praktiska användbarhet?

För folkskolans del har nyligen en utredning av betygssättningsfrågan verkställt av särskilda sakkunniga, och på grundval av förslag från dessa sakkunnigas sida, som framlades i december 1939, medan sakkunnigbetänkandet avgavs först den 7 februari 1942, ha av skolöverstyrelsen vissa proviso-

riska föreskrifter om ändrade betygssättningsprinciper utfärdats att gälla tills vidare från och med höstterminen 1940. Den utredning, som sålunda föreligger, och de principer, som numera gälla för folkskolans del, äro med hänsyn till folkskolans ställning som grundskola av stor betydelse för besvarandet av de ovannämnda spörsmålen, varför en översiktlig redogörelse för de sakkunnigas förslag och folkskolans betygssättningsprinciper synes erforderlig, innan dessa spörsmål närmare behandlas.

De sakkunniga ha sökt finna en sådan definition på de särskilda betygsgraderna, att den i princip möjliggör ett objektivt avgörande av frågan om det »rätta» betyget och samtidigt är praktiskt användbar och lämplig för skolan. Betygen skola avse kunskapernas beskaffenhet, och olika lärjungars betyg skola vara jämförbara. Enligt de sakkunnigas uppfattning vinnes detta syfte bäst genom att skolan vid försöket att definiera de olika betygsgradernas innebörd utgår från begreppet »medelgod». Den medelgoda prestationen, d. v. s. det aritmetiska mediet av prestationernas kvalitet, bör fastställas för ett stort ogallrat material av elever på samma klassnivå. Kring detta medium fördela sig då elevprestationerna i överensstämmelse med den s. k. normalkurvan. Om betygsklassernas bredd göres lika med medelavvikelsen från mediet, kan en lämplig uppdelning av materialet i 7 grupper erhållas, motsvarande våra 7 betygsgrader med Ba som beteckning för mittklassen. Den procentiska fördelningen av det stora lärjungematerialet skulle ställa sig sålunda: C-klassen 1 %, BC-klassen 6 %, B-klassen 24 %, Ba-klassen 38 %, AB-klassen 24 %, a-klassen 6 % och A-klassen 1 %. Om en lärjunge erhåller Ba i ett ämne, skulle detta således betyda, att han tillhörde de 38 procenten i mittgruppen, därmed skulle hans position vara objektivt bestämd inom den totala klasskontingenten.

Om samtidigt kravet på minst B som godkänt betyg skulle upprätthållas, måste enligt detta betygssystem skolans fordringar för godkännande avpassas så, att 7 % av samtliga lärjungar i första årsgruppen underkändes; därmed skulle dock lärjungematerialet utsättas för en gallring, som i fortsättningen måste påverka fördelningen kring medelprestationen. Med hänsyn härtill ville de sakkunniga helst förorda, att betygsskalan skulle betraktas enbart såsom en rangordningsskala, som icke gäve upplysning om elevernas godkännande eller flyttning, vilket finge bli föremål för särskilt bedömande från fall till fall. Emellertid finna de det svårt att helt utplåna betygsgradernas gamla indelning i godkända och underkända och föreslå därför bibehållandet av denna indelning såsom subsidiär princip, varvid det för de lägsta betygsgraderna angivna procenttalet, 7 %, bör fattas som ett »normalvärde», vilket icke gärna bör överskridas och vilket närmast hänför sig till ämnen, i vilka största antalet underbetyg bruka förekomma, medan man för flertalet ämnen kan räkna med lägre procenttal underkända. Huvudprincipen för graderingen, förhållandet till medelgodheten, anses böra få uttryck i betygsgradernas benämning. Följande nya benämningar föreslås, mycket svag (C

eller 1), svag (BC eller 2), någorlunda god (B eller 3), medelgod (Ba eller 4), mycket god (AB eller 5), särdeles god (a eller 6), utmärkt (A eller 7). I de provisoriska anvisningar, som gälla för folkskolan, ha dock de äldre betygsbenämningarna bibehållits.

Att de angivna frekvenstalen gälla endast för *mycket stora* och *ogallrade* elevkontingenter, framhålla de sakkunniga kraftigt, och detta betonas också i skolöverstyrelsens provisoriska betygsanvisningar. I en klass på 30 elever kan enligt dessa en normal betygsfördelning anses råda, om följande fördelning erhålles på de olika betygsgraderna:

C	BC	B	BA	AB	a	A
—	2	8	10	8	2	—

och alltså $\frac{1}{3}$ av lärjungarna falla på var sida om den medelgoda betygsklassen. Men läraren varnas för att eftersträva en sådan betygsfördelning för varje klassavdelning, då avdelningarna äro varandra alltför olika. Det får således icke anses ägnat att förvåna, om rätt stora variationer i betygsfördelningen visa sig; i de provisoriska anvisningarna heter det, att frekvenstalet $\frac{1}{3}$ för en medelstor klass med fördel kan utbytas mot frekvensbestämningen »mellan $\frac{1}{6}$ och $\frac{1}{2}$ ». I sitt betänkande framhålla de sakkunniga därjämte, att värdet av den exakta frekvensdefinitionen framstår som begränsat, om den skall användas som hjälpmedel för enskilda lärare vid deras betygssättning. Men fordran, att det i det hela skall råda överensstämmelse mellan den uppfattning läraren har om sin klass och den bild av klassen, som hans betyg, jämförda med normalfördelningen, ge, finna de dock vara av praktisk betydelse.

Betygsgradernas nuvarande antal fyller, enligt vad de sakkunniga funnit, icke behovet: 90 % av de lärare, som biträtt de sakkunniga vid deras undersökningar, ha använt plus- och minusbetecknade mellanbetyg. En sådan fingradering anses kunna ge smidigare uttryck åt ändringar i lärjungarnas sätt att sköta skolarbetet och underlätta justeringar i betygsskalan; den kan också anses vittna om noggrannhet och omsorg vid prövningen av lärjungeprestationerna. Inom betygsklasserna B, Ba och AB, som enligt de sakkunnigas principer omfatta 86 % av samtliga lärjungar, måste också rymmas så avsevärda differenser mellan lärjungarna, att läraren har behov av att markera dem med olika betyg. I sitt förslag till provisoriska betygsanvisningar hade de sakkunniga också förordat mellanbetyg med bestämt poängvärde. Skolöverstyrelsen hade dock i sitt yttrande över förslaget icke kunnat tillstyrka en utökning av betygsgraderna; de utfärdade anvisningarna lämna läraren frihet att, när det synes behöfligt, betjäna sig av plus- och minustecken efter betygsgraderna B, Ba och AB, men tecknen få icke förekomma på avgångsbetygen. I sitt betänkande framhålla de sakkunniga, att något tvång att fingradera betygsskalan icke varit avsett, och föreslå en förenkling av poängberäkningen, så att samtliga plus och minus i ett betyg

skulle sammanräknas, varvid ett plus borde beteckna $+ \frac{1}{3}$ och ett minus $-\frac{1}{3}$ av en »betygsenhet» i de sakkunnigas särskilda poängskala.

Införandet av Ba såsom normalbetyg skulle innebära avskaffande av den »glidande» betygsskala, som i allmänhet praktiseras i folkskolan. Det har visat sig, att folkskolebetygen bli högre, allteftersom lärjungarna nå upp i högre klass, dock gäller höjningen icke vid övergång från småskolestadiet till det egentliga folkskolestadiet. Höjningen motiveras enligt de sakkunniga av att läraren vill uppmuntra den flitige och skötsamme eleven och ge honom ett påtagligt vittnesbörd om att hans arbete icke gjorts förgäves. För sin del finna de sakkunniga det betänkligt, att den allmänna betyghöjningen samtidigt gör det möjligt för mindre skötsamma lärjungar att behålla eller möjligen till och med förbättra sitt betyg; vid sådan betygsättning sammanblandas absolut och relativ mätning av lärjungarnas framsteg. Av de sakkunnigas grundprincip att definiera betygsgradernas innebörd med utgångspunkt i den medelgoda prestationen, som för varje klassnivå måste ha en bestämd betydelse, följer ofrånkomligen, att en glidande skala icke kan tillämpas. Skolöverstyrelsens majoritet har visserligen i huvudsak anslutit sig till samma ståndpunkt men har dock funnit en viss uppmjukning av principen önskvärd. I de provisoriska anvisningarna förordas i anslutning härtill, att de högsta betygen skola vara vanligare i de högre klasserna än i de lägre till följd av en från och med fjärde klassen tillämpad mer ingående kvalitetsbedömning av de bättre lärjungeprestationerna i enlighet med de för betygsgraderna gällande procenttalen.

Den medelgoda prestationen kan angivas för en viss klassnivå inom samma skolform. Enligt av de sakkunniga refererade undersökningar var vid snabbräkningsprov i mekanisk räkning medelprestationen i klasserna 3—6 i B1-skolor genomsnittligt 9 och i B2-skolor 12 % lägre än i A-skolor. Dock skulle medelprestationen även i B2-skolorna i allmänhet ha fallit inom området för betygsklassen Ba, om betygen här satts enligt A-skolenorm. Betygsfördelningen för ett sådant prov var i klass 6 av B1-skola följande:

	C—BC	B	Ba	AB	a—A
B ₁ -skola	15.9 %	32.0 %	31.1 %	15.5 %	5.5 %
normalfördelning	7 %	24 %	38 %	24 %	7 %

Olikheten ansågs vid undersökningen icke betänklig, icke heller gällde detta B2-skolornas siffror. De sakkunnigas egna undersökningar, vilka omfatta flera ämnen, visa, att medelbetygen i B-skolorna väl i det hela varit åtskilligt lägre än i A-skolorna men att någon besvärande anhopning av underbetyg icke synes vara att befara på grund härav. En fullt medelgod lärjunge i en B-skola bör icke heller riskera att erhålla betyget »under medelgod». De sakkunniga finna det med hänsyn härtill lämpligast att låta samma fordringar gälla för folkskolans huvudformer. För undantagsformerna däremot måste andra betygsfordringar uppställas.

Den normala betygsfördelningen gäller som nämnts för ett ogallrat elev-

material; för folkskolans vidkommande har man att räkna med ett sådant i klasserna 1—4, om man undantager den obetydliga gallring, som på större orter sker genom hänvisning av de svagaste till hjälpklass. Beträffande inverkan av denna gallring uttala de sakkunniga, att om 2 procent på sådant sätt utgallras, betygsgraden C bör helt försvinna och betygsgraden BC minskas med 1 samt graderna B, Ba och AB ökas med 2 procent. Den gallring, som sker genom kvarsittning, anse de sakkunniga vara av ytterst ringa omfattning. Verkligt betydande gallring sker först genom övergången till högre skolor efter klasserna 4, 5 och 6. Här utgallras successivt de relativt duktiga, vilket måste medföra, att betygsskalans övre del i verkligheten blir sämre representerad än den nedre.

Uppdelas lärjungarna i begåvningsklasser, kan givetvis ingen normalfördelning kring Ba som medelbetyg uppstå. Däremot uppstår fördelning kring andra medelbetyg, högre och lägre, men fördelningskurvans form blir osäker. I detta sammanhang påvisa de sakkunniga, att i klass 1⁵ konstaterats en fördelning kring B som medelbetyg, rätt nära motsvarande den, som uppstår kring AB i en elitklass, bildad genom uttagning av den bästa fjärdedelen bland lärjungarna från en normalklass, varvid dock inom dessa 25 % 5 % genom misstag vid urvalet beräknats komma från B- och Ba-grupperna.

I de provisoriska anvisningarna heter det, att läraren, innan han slutjusterar sina betyg, bör undersöka, om frekvenstalen för de olika betygsgraderna enligt de allmänna frekvensreglerna för betygsfördelningen förete något anmärkningsvärt, och att betygsfördelningen bör harmoniera med hans uppfattning, därest han bestämt anser, att han har en ovanligt svag eller ovanligt duktig klass. Betygsskalans likvärdighet hos olika lärare garanteras icke genom denna anordning, så länge läraren blott bedömer sin klassavdelning med ledning av sin allmänna uppfattning av den »normala» prestationsnivån. För de sakkunniga har det emellertid varit en central uppgift att skapa en säkrare grund för betygssättningen. De ha funnit en sådan i *standardiserade prov* och utarbetat sådana i modersmålet och räkning för klasserna 2, 4 och 6. På grundval av varje lärjunges prestationer i den kombination av prov, som förelägges honom i dessa ämnen, kan han erhålla ett *standardbetyg*; om dessa betyg jämföras med dem, som lärarna själva sätta, framgår, huruvida lärarens betygsskala i det hela är för hög eller för låg, givetvis under förutsättning, att hans bedömande avser samma egenskaper och värderar elevernas förmåga i stort sett på samma sätt som standardproven. Vid standardiseringsarbetet ha de sakkunniga kunnat bygga på tidigare forskning i vårt land; då i allmänhet intet sådant förarbete gjorts i andra ämnen än de båda nämnda och då det ansetts bäst att avvakta erfarenheter av hur standardprovmetoden utfaller i fråga om dessa ämnen, ha prov i andra ämnen icke utarbetats. Proven anses av de sakkunniga icke böra bli obligatoriska, men varje lärare bör av vederbö-

rande skolstyrelse tillfrågas, huruvida han önskar använda dem. Standardiseringsarbetet bör enligt de sakkunniga fortsättas genom ett statligt psykologiskt institut eller genom skolöverstyrelsen.

De sakkunnigas slutgiltiga förslag har ännu icke lett till andra åtgärder än att standardiserade prov gjorts tillgängliga för lärarna utan kostnad för de särskilda skoldistrikten.

I avvaktan på att definitiva bestämmelser om betygssättningsprinciperna och användningen av de standardiserade proven skola kunna inryckas i folkskolans undervisningsplaner, gälla alltjämt de provisoriska anvisningarna, och försöksverksamhet med proven pågår.

Att innan försöksverksamheten lett till bestämda resultat ingå på något närmare bedömande av de betygssättningsprinciper, som sålunda tillämpas i folkskolan, ha vi icke ansett lämpligt. Rangordningsbedömning av här förekommande art är en princip, som på många håll, särskilt inom anglosaxiskt skolväsen, länge varit föremål för försöksverksamhet och diskussion ur skilda synpunkter, och denna diskussion pågår alltjämt. Betänkligheter såväl av principiell art som med hänsyn till metodens praktiska genomförbarhet ha framkommit, liksom hänvisningar till de fördelar, som genom den stå att vinna; att dessa senare äro beaktansvärda, står utom tvivel. Såsom tidigare framhållits och såsom även skolöverstyrelsen i sitt yttrande betonar, är emellertid betygssättningen i stor utsträckning en angelägenhet, som berör samtliga läroanstalter, och en viss likformighet mellan olika skoltyper i fråga om betygsgradernas benämning, beteckning och antal liksom i fråga om deras innebörd måste vara önskvärd. I första hand bör därför den första i det föregående uppställda frågan undersökas, *i vilken mån folkskolans nuvarande betygssättningsprinciper äro användbara även för andra skolformer med allmänbildande syfte*. Först om dessa principer visa sig väl användbara, kan en för alla sådana skolformer lika och enhetlig betygssättning genomföras.

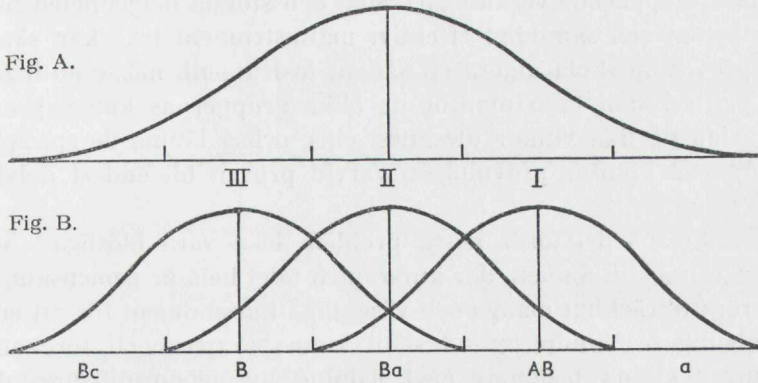
Den föreslagna betygsskalan är i princip en *rangordningsskala*, genom vilken varje individ placeras i den prestationsklass, där han med hänsyn till den *allmänna* prestationsdugligheten hos elevmaterialet på hans klassnivå hör hemma. Härvid är det fråga dels om en kunskapsprestation, dels om en intelligens- och mognadsprestation, dels även om resultatet av energi och plikt känsla. Variationerna i de senare hänseendena torde i ett stort ogallrat elevmaterial följa den normala fördelningskurvan; så snart en gallring av något slag sker, ändras emellertid fördelningen. Kunskapsprestationen beror i sin mån även av skolväsendets allmänna standard, lärarutbildningen och lärarurvalet samt av vilket kunskapsstoff som ingår i kursen för den skolform betygssättningen gäller; den medelprestation, kring vilken fördelningen sker, kan därför i kunskaphänseende utfalla olika, även om lärjungematerialets psykiska beskaffenhet är lika. I det hela måste dock

gälla, att lärostoffet icke får vara alltför illa anpassat efter det utvecklingsstadium, på vilket lärjungarna befinna sig. En sådan anpassning har också inom folkskolan säkerligen skett i det praktiska skollivet; vad som icke genom förbättrade undervisningsmetoder kunnat göras begripligt har utmönstrats ur kursen, eller också har man, om samhället eller den allmänna opinionen krävt, att det skall ingå i stadiets kurs, vant sig vid att räkna med en synnerligen låg genomsnittlig prestationsnivå.

Av det sagda följer, att betygssättningens förankring vid en viss allmän medelprestation innebär mycket olika problem i skolor, som arbeta med gallrat och med i det hela ogallrat elevmaterial och med olika genomsnittliga kursfordringar. Folkskolan intager här en särställning. Såsom obligatorisk skola för alla har den, åtminstone i de fall, då den icke själv uppdelar sitt lärjungematerial efter begåvning, och på de stadier, då ännu ingen avgång skett till andra skolformer, att räkna med ett ogallrat material, sedan blott de starkt defekta individer frånräknats, som alls icke kunna tillgodogöra sig elementär skolbildning. I kunskapshänseende måste den se till, att var och en hjälpligt kan tillgodogöra sig kunskapsstoffet; i det hela måste undervisningen till innehåll och form anpassas efter lärjungematerialets genomsnittsnivå, även om den rimligtvis bör omfatta även lärostoff och arbetsuppgifter, som rikta sig till dem, som ligga över och under denna nivå, och även om den ständigt bör vara medveten om att medelnivån kan höjas genom förbättrade lärometoder och förbättrad lärarkvalitet. Förutsättningarna för att rätta folkskolans betygssättning efter den erfarenhetsmässigt fastställda medelprestationen för varje klasstadium äro därför i princip goda.

Men helt utan svårigheter kan en sådan betygssättning icke genomföras. De sakkunniga ha redan påpekat, att utmönstringen av hjälpklassmaterialet något förskjuter den medelprestation och den betygsfördelning, som kan väntas, och att utgallringen av elever, som gå till läroverk, försvårar själva fastställandet av en riktig medelprestation för de högre klasserna. I verkligheten måste man säkerligen räkna med vissa genomgående olikheter hos lärjungematerialet på olika orter och i olika skolor. Lärjungarnas prestationsmöjligheter stå, såsom framgår av docenten Urban Hjärnes i bilaga till skolutredningens betänkanden (St. off. utr. 1943:7) framlagda utredning, i ett visst samband med föräldrarnas ekonomiska och sociala ställning. Befolkningsfördelningen på olika orter kan i nämnda hänseenden visa stora olikheter, och den medelprestation, som rimligen kan fordras av lärjungarna, blir därför icke överallt densamma. Skall därtill en differentiering av lärjungematerialet efter anlag och fallenhet ske genom skolans försorg — och detta torde bli nödvändigt, åtminstone för den obligatoriska skolans högre stadium, i den mån skoltiden förlänges — uppstår frågan, huruvida den på medelprestationen grundade betygsskalan räcker till för de olika lärjungekategoriernas behov och på ett lämpligt sätt avspeglar deras personliga förutsättningar. Förhållandena i en differentierad klass åskådlig-

göras genom nedanstående figurer. Kurvornas form får icke betraktas som exakt; betygsskalan har för större enkelhets skull gjorts 5-gradig.

Betygsfördelningen för klassen, tagen såsom helhet, anges av kurvan fig. A. Differentieras klassen i en sämre, en medelmåttig och en bättre grupp, antages varje grupp för sig få den betygsfördelning, som anges av de tre kurvorna i fig. B; på grund av osäkerhet vid urvalet skjutas grupperna in i varandra, så att de sämre i en grupp kunna vara sämre än eller lika goda som de bättre i den närmast underliggande. Medelbetyget i mellangruppen kan kallas Ba, medelbetyget i den sämre gruppen B och i den bättre AB, de bästa i varje grupp nå väl upp till medelnivån i närmast högre grupp.

Om nu kurserna för varje grupp äro helt och hållet desamma, synes det vara en rimlig anordning, att samma betygsskala användes för de tre grupperna. A blir ett ouppnåeligt betyg för mellangruppens barn liksom AB för den lägre gruppens, B blir ett svagt betyg för en elev ur den mellersta liksom Ba för en ur den högre gruppen. Genom betyget anges direkt, vilken prestationsnivå den ene eller andre lärjungen tillhört. Anordningen förutsätter, att såväl elever som hem och lärare låta sig nöja med att blott de betygsgrader användas, som höra till den del av skalan, inom vilken vederbörande elevers prestationer röra sig. Varje grupp betygssättes med hjälp av tre av den femgradiga betygsskalans grader. Vill man göra gruppernas skala rikare, måste mellangrader införas. Vill man ge varje lärjunge möjlighet att sikta mot skolans högsta betygsgrad, får man däremot överge den enhetliga skalan och beteckna medelbetyget i varje klass med Ba, som således får tre olika värden. Vilket värde som gäller i det enskilda fallet får då anges genom uppgift om vilken av de tre prestationsklasserna lärjungen tillhört.

Äro lärokurserna däremot olika i de tre grupperna, blir det icke lika naturligt att använda en enhetlig skala. Mellangruppens elever få härvid ingen möjlighet att visa sin förmåga beträffande kursavsnitt, som höra den högsta gruppen till; de sämre i denna grupp skulle däremot möjligen ha fått bättre betyg, om de blott ställts inför mellangruppens uppgifter. Lik-

ande svårigheter uppstå på gränsen mellan den lägre och den mellersta gruppen. Felaktigt urval till lärjungegrupperna blir svårare att konstatera och får mer djupgående verkningar. Men den största olägenheten blir dock, att ett enhetligt och samtidigt effektivt mätinstrument icke kan skapas. De standardprov, som skola utgöra ett sådant instrument, måste antingen innehålla uppgifter, som falla utanför de olika gruppernas kunskapsområden, varvid tävlan på lika villkor uteslutes, eller också lämna de speciella kunskapsområdena utanför prövningen, varvid proven bli endast delvis signifikativa.

För folkskolans del torde dessa problem icke vara olösliga. Även om proven begränsas till ämnen, där kursramen i det hela är gemensam, komma de att beröra tillräckligt många och väsentliga kursmoment för att en någorlunda enhetlig bedömningsgrund skall kunna skapas, och förekommande specialkurser kunna bedömas med ledning av genomsnittsprestationerna inom varje grupp. Men sker differentieringen på ett antal olika skolformer med betydande skillnad mellan lärokurserna, bli svårigheterna väsentligt större. Härtill kommer ännu en betydelsefull omständighet.

Såsom tidigare nämnts, är den här förevarande betygsskalan en rangordningsskala, som registrerar den *relativa* dugligheten och som icke känner någon fix gräns mellan godkännande och underkännande. Den förutsätter, att lärjungematerialet i det hela blir sig likt skoltiden igenom. De sämsta utmönstras endast i få fall, och om de lämnas att gå om en klass, ersätts de ofta nog av kvarsittare från närmast högre klass, vilka trots något större mognad icke nämnvärt hjälpa till att förskjuta medelprestationen uppåt utöver den allmänna höjning, som på varje stadium följer av växande genomsnittlig mognad och som icke får något uttryck i en på normalfördelningen inom varje klasstadium grundad betygsskala. Helt annorlunda bli förhållandena, om skolan sätter upp en bestämd kvalifikationsgräns, exempelvis för varje klass, och vägrar att i närmast högre klass taga emot de lärjungar, som icke uppnått denna gräns. Härvid gallras successivt de sämre bort, och medelprestationen borde rimligtvis höjas långt mer än vad som följer av den allmänna mognaden. I verkligheten kan medelprestationen i betygshänseende förbli konstant eller till och med sänkas, beroende på de nya fordringar, som ställas i den högre klassen. I detta fall föreläggas således lärjungarna *absoluta* krav på prestationsduglighet, grundade på den kompetens skolformen vill ge och den prestationsstandard den måste kunna garantera för sina lärjungars del. Naturligtvis kan även här på varje klasstadium medelprestationen fastställas, men fördelningen kring denna ställer sig knappast på samma sätt som i ett ogallrat material. Det bör emellertid anmärkas, att kraven för godkännande i verkligheten icke kunna hållas absolut fixerade. Oavsett att de i sin praktiska utformning bestämmas av enskilda lärares och klasskonferensers uppfattning om vad skolformen på varje stadium bör fordra, måste de alltid i någon mån justeras efter vad det föreliggande lär-

jungematerialet förmår prestera. Men genom utmönstring av de lärjungar, som icke förmå fylla de uppställda kraven, söker dock skolan, så långt det i praktiken låter sig göra, att genom successiv utmönstring anpassa elevmaterialet efter de en gång uppställda kraven, och i de ämnen, där exempelvis enhetliga skriftliga slutprov anordnas, blir denna utmönstring särskilt märkbar; dock justeras i längden även de centralt uppgjorda provuppgifterna i viss mån efter det allmänna resultat, som proven visa.

Om alltför stor brist på överensstämmelse råder mellan en skolforms prestationsfordringar och elevmaterialets beskaffenhet, kan olägenheten avhjälpas på två sätt, genom strängare gallring av lärjungematerialet, så att dess allmänna kvalitet höjes, eller genom sänkning av fordringarna, så att de bättre anpassas efter det föreliggande elevmaterialets genomsnittliga kvalitet. Den förstnämnda utvägen leder till bättre resultat, endast om gallringsmetoden är effektiv, så att verkligen i främsta rummet de olämpliga utmönstras. Mindre jämkningar av båda slagen kunna företagas, utan att grundprincipen för betygssättningen förändras; alltjämt kan ett högre eller lägre absolut krav på godkännande bestå och gälla för ett mer eller mindre strängt gallrat lärjungematerial, alltjämt förblir då skolformens betygssättning i huvudsak bestämd av detta karakteristiska krav, och därför föga jämförlig med den betygssättning andra skolformer med annorlunda beskaffade mål och fordringar uppställa.

En möjlighet att ansluta de högre skolformernas betygssättning till de lägres och fixera skolornas betygsförhållanden inbördes synes erbjuda sig genom att det absoluta, yttre kravet på prestationernas halt ersättes av ett på elevmaterialets egen beskaffenhet grundat prestationskrav. Härvid skulle i enlighet med den prestationsfördelning, som konstaterats inom grundskolematerialet, vissa procent av lärjungarna, som kunde anses förtjänta av högre utbildning, uttagas. Då dels betygssättningen i grundskolan icke ger fullt tillförlitligt besked om begåvningsnivån i enskilda fall och dels lärjungarnas egen utveckling under de närmast följande åren kan förlöpa på ett sätt, som icke kunnat förutses, måste man räkna med att ytterligare gallring under de följande skolåren blir nödvändig. Medelprestationen under första året liksom fördelningen kring denna måste därför fastställas, och de, som visat sig minst i stånd att följa skolans kurser, skulle underkännas, varvid på liknande sätt som Wigforss föreslagit för folkskolans del gallringen borde ske inom den lägsta prestationsklassen. För det sålunda gallrade materialet skulle i nästa årsklass på samma sätt medelprestationen och prestationsfördelningen bestämmas och en lämplig procent utgallras; förfarandet skulle fullföljas genom hela realskolan. De utgallrade borde varje år procentuellt vara få. Genom den upprepade gallringen skulle ändå vid slutet av skolstudierna ett icke obetydligt sammanlagt procenttal utmönstrade föreligga. Den erhållna genomsnittsprestationen skulle sedan bli bestämmande för realskolans kurser, i den mån denna

prestation icke genom bättre undervisningsmetoder och lämpligare urval och fördelning av lärostoffet kunde höjas. Elevmaterialets beskaffenhet bleve i det hela fixerad genom den år från år likformiga gallringsproceduren, och betygsfördelningen kunde därför i varje klass bindas vid en allmän norm. Om krav på förändring eller utökning av realskolekursen restes från utomstående instansers sida, finge det tagas under omprövning, huruvida dessa krav kunde inarbetas i kursen utan att förändra medelprestationen eller fördelningen kring denna; visade sig en kvalitetshöjning hos prestationerna ofrånkomlig, måste hela gallringsproceduren justeras, såvida icke kravet i fråga på grund av denna höjning ansåges böra avvisas.

Någon verklig samstämmighet mellan betygen i realskolan och med denna parallella skolformer skulle väl icke garanteras med dessa betygssättningsprinciper. Men en viss överblick kunde dock vinnas över den allmänna standard, som skolformernas lärjungar företrädde. Realskolans elever skulle sålunda kunna beräknas vara utvalda exempelvis bland de bästa 40 procenten av folkskolans; om 85 % av dessa lärjungar kunna fullborda sin realskolekurs, skulle det således kunna förutsättas, att en elev med realexamen alltid tillhört den bästa tredjedelen av folkskolans lärjungematerial i dess ogallrade skick. Givetvis borde också folkskolans betygssättning i de högsta klasserna justeras så, att den genomsnittliga kvalitetssänkning hos lärjungematerialet, som bleve en följd av övergången till realskola, finge uttryck i betygsfördelningen. En elev med huvudsakligen a och AB i sitt folkskolebetyg kunde då, där icke bestämda specialkunskaper från realskola fordrades, ha goda möjligheter att hävda sig gentemot konkurrenter med realexamen av mer slätstruken art, även om ingen exakt jämförelse av betygsmeriter bleve möjlig.

En sådan exakt jämförlighet torde, som nämnts, icke vara möjlig att genomföra mellan skolformer, vilkas lärokurser skilja sig mer avsevärt från varandra. Men en viss jämförlighet i stort liksom också bättre likvärdighet hos betygssättningen i olika klassavdelningar inom samma skolform kan otvivelaktigt skapas genom en betygssättning, som på det sätt ovan angivits grundas på utrönande av medelprestationer och betygsfördelningar inom varje årsklass av ett systematiskt mer och mer gallrat material. Skulle en sådan betygssättningsnorm genomföras, måste emellertid först synnerligen omfattande förundersökningar av nuvarande elevmaterial samt av lärokurser och fordringar på alla berörda skolstadier åvägbringas, för att överblick över problemet skall vinnas och för att detta skall kunna angripas på lämpligt sätt. Det står utom allt tvivel, att undersökningar av sådan art äro önskvärda och gagneliga för vårt skolväsen även ur andra synpunkter än betygssättningsproblemet. Genom statens psykologisk-pedagogiska institut synas de också kunna komma till utförande. Men i vad mån de böra inriktas direkt på en reform av betygssystemet kan säkerligen diskuteras. Redan Wigforss varnar för att göra betygens likvärdig-

het till en alltför betydelsefull angelägenhet i folkskolans undervisning. I grunden viktigare synpunkter kunna härigenom löpa fara att undan- skjutas. Det har blivit ifrågasatt, om en ändring av nuvarande betygssättningsnormer i realskolan, syftande till att skapa en likformig betygsfördelning och viss jämförlighet med folkskolebetygen, skulle gagna undervisningen i stort. En sådan ändring måste förenas med införande av standardiserade prov i alla klasser och helst också i alla ämnen, och provningsproceduren måste bli mer maktpåliggande än i folkskolan på grund av den förekommande årliga gallringen. Det kan knappast väntas, att dessa nya provningsprinciper och de prestationskrav, som sammanhånga med dem, skola framstå såsom mindre påfrestande för lärjungarna och mindre olämpliga med hänsyn till skolans uppfostringsmål i det hela än de nuvarande principerna, ehuru de otvivelaktigt ge en mer objektiv bedömning än dessa.

Överhuvud är denna fråga av så invecklad natur och innefattar så många ytterligt tidskrävande och svårlösta delproblem, att det icke förefaller möjligt att för närvarande föreslå några ingripande reformåtgärder. I samma mån som skolväsendet utvecklas och parallelliteten i fråga om kurser och fordringar hos mellanstadiets skolformer starkare framträder, bör även åt betygssättningsproblemen, icke minst genom verksamheten vid statens psykologisk-pedagogiska institut, ägnas oavlåtlig uppmärksamhet och omsorg, och de ändringar, som visa sig erforderliga, i mån av behov genomföras.

För närvarande föreslå vi således inga sådana förändringar i de särskilda skolformernas betygssättning, som kunna leda till direkt jämförlighet mellan betygen. Fortsatt och utvidgad försöksverksamhet samt undersökningar av hithörande problem finna vi emellertid synnerligen önskvärda.

Det andra av de uppställda spörsmålen, hur betygsskalans *likvärdighet* skall kunna garanteras inom varje särskild skolform, har, som nämnts, för folkskolans del beaktats genom föreskrifter om betygsskalans förankring vid en betygsfördelning enligt normalkurvan kring en viss medelprestation och genom utfärdande av standardiserade prov, som angiva den enskilda klassavdelningens ståndpunkt i förhållande till denna. Den utveckling, som på området påbörjats, bör fullföljas, och standardiserade prov böra utarbetas även för andra ämnen och för andra klasser än dem, för vilka redan prov föreligga, allt i enlighet med de riktlinjer, som uppdragits av de särskilda sakkunniga, som verkställt utredning i frågan.

Mellan de betyg, som avges i studentexamen, råder, såsom förut visats, tämligen stor likvärdighet. Där olikheter i fråga om kraven på godkännande kunna konstateras, torde genom censorernas verksamhet rättelse kunna vinnas. Att medelbetyg och betygsfördelning i studentexamen skola meddelas i läroverkens årsredogörelser är av värde, då härigenom möjlighet

kan vinnas för direkt jämförelse, visserligen blott av formell art, av de särskilda skolornas betygsnivå och användning av betygsgraderna.

För realskolans del har realexamen visat sig tämligen effektivt utjämnande beträffande de skriftliga prov, som förekomma. Den eftergranskning av proven, som sker genom särskilda av skolöverstyrelsen utsedda bedömare, ger goda möjligheter att avgöra, vilken valör de särskilda betygsgraderna äga i olika skolor i förhållande till lärjungeprestationernas verkliga halt. Utan tvivel kunde dessa möjligheter utnyttjas mer än för närvarande sker. Meddelande till varje skola om hur eftergranskningen utfallit kunde sändas årligen eller med jämna längre mellanrum. Anmärkningsvärda betygsresultat kunde särskilt diskuteras.

Sådana åtgärder skulle väl i första hand blott medföra ytterligare utjämnning av den redan ganska jämna betygsskalan för de skriftliga examensproven. Men de skulle säkerligen få viss återverkan även på de slutgiltiga betygen i dessa ämnen. I praktiken torde de likformiga och centralt eftergranskade examensproven vara lika användbara såsom likare för realskolans betygssättning som de föreliggande standardiserade proven i modersmålet och matematik för folkskolans. I båda fallen beröras dock de ämnen, där inga prov finnas, endast föga av utjämningsåtgärderna. Den inspektionsverksamhet, som utövas av centrala skolmyndigheter vid examenstillfällena och under skolarbetet i övrigt, ger vissa mera sparsamma möjligheter till kontroll av varje skola. Men liksom vid gymnasiet föreligger vid realskolan ännu en kontrollmöjlighet genom skolornas skyldighet att offentliggöra medelbetyg och betygsfördelning i slutexamen. Tidigare offentliggjordes på samma sätt även betygsresultatet i realskolans näst högsta klass, från vilken övergång sker till fyraårigt gymnasiums första ring, men detta offentliggörande har i samband med den inskränkning av årsredogörelsens omfattning, som skett i besparingssyfte, numera bortfallit.

Den redovisning av betygsresultaten, som sålunda skett, har otvivelaktigt verkat återhållande på användningen av de högre betygsgraderna på realskolans högstadium. En skola har icke gärna velat framvisa högre medelbetyg än andra, utom vid de tillfällena, då skolan med säkerhet kunnat göra gällande, att en avgångsklass varit särskilt väl kvalificerad. En viss likformighet i betygsfördelningen vid jämförelser med andra skolor har säkerligen betraktats som indicium på att den särskilda skolan använt en riktigt avvägd betygsskala. Då någon förankring vid en »normal» fördelning icke utan vidare kan verkställas i en skola med inträdesprövning och med fixa kompetensvillkor fästade vid slutexamen, torde den genomsnittliga fördelning, som faktiskt visar sig råda, också vara den enda norm, som för närvarande står att uppdriva för sådana skolors betygssättning. Ur denna synpunkt synes det önskvärt, att en systematisk sammanställning sker av skolornas betygsfördelning och att denna tid efter annan offentliggöres till skolornas tjänst. Den tidigare skyldigheten att redovisa även näst högsta

klassens betygsresultat borde också återinföras främst med hänsyn till de lärjungar, som från denna klass övergå till gymnasium.

Den likformighet i betygssättningen, som på sådant sätt kan vinnas, är emellertid på intet sätt tillräcklig. Det hjälper föga, att en skola uppvisar en ordinär fördelning av underbetyg, godkända betyg och överbetyg, om det reella värdet av betyget »godkänd» i denna skola ligger över eller under andra skolors värden. Här behövs även i andra ämnen än dem, där skriftliga examensprov fordras, en likare för jämförelse av elevprestationerna. En mer omfattande inspektion av realexamen, varvid vederbörande inspektorer så långt möjligt böra få tillfälle att omedelbart jämföra flera olika skolors examensresultat, kan givetvis tjäna såsom likare och betyda mycket för utjämnningen av skolornas bedömningsskala. Anses en sådan åtgärd otillräcklig eller alltför svår att effektivt genomföra, torde någon form av lika skriftliga prov eller test i alla realskolans läsåmnen vara enda utvägen att skapa en enhetlig betygsskala för denna skola.

För flickskolans del har jämförligheten mellan de vid olika skolor givna avgångsbetygen med hänsyn till att ingen likformig slutexamen finnes, alltid framstått som en betydelsefull fråga. Sedan en bestämd avgångskompetens skapats för denna skolform, vilken beträffande de flesta läroämnen praktiskt om än icke formellt ställts i relation till realexamenskompetensen, ha emellertid realskolans kurser och fordringar på olika stadier av skolgången blivit starkt normgivande för flickskolan. Särskilt gäller detta de klasser, från vilka numera övergång enligt bestämda regler sker till gymnasium eller till sista klassen i realskola. Att betygsskalan i dessa klasser icke hålles för hög och att varje elev, som går över till allmänt läroverk, skall visa sig värd de vitsord hon i flickskolan erhållit, även då hon mätes med läroverkets mått, torde vara ett av flickskolorna noga beaktat krav. Den skyldighet till tentamen i vissa ämnen, som föreligger, synes till och med garantera större jämnhet i kunskapsstandarden för flickskoleleverna än hos de lärjungar, som från skilda realskolors näst högsta klass utan varje tentamen mottagas i gymnasium. I samma mån som flickskolans kurser nära överensstämmer med realskolans, torde också övergångsbestämmelserna kunna göras helt lika för båda skolformerna. På flickskolans högstadium däremot, där undervisningen i de flesta ämnen når utöver realskolans kurs, kan jämförelsen med realskolan icke spela samma roll. Den enda normerande åtgärd, som här vidtagits, är föreskriften, att de avgående elevernas betygsfördelning och medelbetyg skola redovisas i årsredogörelsen. Även för flickskolorna har denna föreskrift otvivelaktigt verkat återhållande på tilldelningen av överbetyg, och regelbundet offentliggörande av en sammanställning av uppgifterna i fråga vore lika önskvärdt som för realskolan. För skapandet av lika valör hos betyget »godkänd» ha dylika föreskrifter givetvis ingen betydelse. Frågan om anordnande av normerande prov eller test för att på denna punkt vinna likvärdig-

het hos betygen har, såsom från flickskolehåll uppgivits, emellanåt varit föremål för överläggning inom skolorna, men någon närmare kännedom om testmetodikens möjligheter i detta hänseende har knappast förelegat på flickskolehåll, och en viss oro för att de fördelar, som den examensfria studiegången medför, skulle minskas genom införande av standardprov torde också ha verkat återhållande på initiativ i sådan riktning.

I det hela torde kunna sägas, att flickskolan till följd av den längre skoltiden och de fylligare kurserna — här avses då kurser i genom hela skolan obligatoriska samt på högstadiet tillvalda och tillagda läroämnen — oavsett de ojämnheter, som råda de särskilda flickskolorna emellan, kan garantera en kunskapsstandard av minst realexamens mått. Om betyg från flickskola och realexamen jämföras, vilket torde vara vanligare än att olika flickskolors betyg jämföras med varandra, hävdar sig i de flesta fall flickskolekompetensen tillräckligt väl, och de ojämnheter, som kunna föreligga i fråga om betygssättningen av de olika flickskolornas högre kurser, falla mindre i ögonen. Sådana ojämnheter flickskolorna emellan få därför icke särskilt stor praktisk betydelse. Med hänsyn härtill föreslå vi inga omedelbara ändringar i fråga om flickskolans betygssättningsförhållanden. Om för framtiden normerande åtgärder visa sig mera behöfliga, torde det böra utredas, i vad mån kunskapsstest kunna komma till mer reguljär användning.

Den tredje av de tidigare uppställda huvudfrågorna avsåg betygsskalans *ändamålsenlighet* med hänsyn till betygsgradernas antal och praktiska användbarhet. Den svenska betygsskalan är, som nämnts, sjugradig och fingraderas därjämte i det dagliga skolarbetet ofta nog genom till betygsbeteckningarna lagda plus- eller minustecken. På folkskolans terminsbetyg utsättas emellanåt dessa tecken, i läroverkens terminsbetyg få de icke utsättas, dock göres ofta i praktiken undantag för det tecken, som lägges till betyget B för att angiva, att godkännandet skett med tvekan; på avgångs- och examensbetygen få inga tecken av här nämnt slag förekomma. De betygsbenämningar, som betygsbokstäverna representera, äro väsentligen lika i alla skolformer. Beträffande »Ba» råder den skillnaden, att det i läroverkens betygsskala motsvarar frasen »Icke utan beröm godkänd», i folkskolans frasen »Med nöje godkänd». Likaså motsvarar C i läroverkens betygssättning uttrycket »Icke godkänd» eller »Otillräcklig» i folkskolans »Underkänd».

De särskilda sakkunniga, som utrett folkskolans betygssättningsfråga, ha icke föreslagit någon förändring av antalet betygsgader, vilket antal synes dem lämpligt, särskilt som det vid den indelning i betygsklasser, som de föreslagit för lärjungematerialet i stort, tillåter, att klassbredden göres lika med medelavvikelsen från det aritmetiska mediet. Däremot ha de föreslagit en förändring av betygsbenämningarna, så att de uttrycka förhållandet till den medelgoda i stället för förhållandet till den godkända presta-

tionen. Skolöverstyrelsen har i sitt yttrande över förslaget icke tillstyrkt införande av de nya benämningarna, dels emedan dessa icke syntes överstyrelsen ge fullt adekvat uttryck åt den från medelbetyget räknat jämnt stigande och fallande prestationskurvan, dels emedan överstyrelsen funnit det önskvärt, att betygsbeteckningarna äro likformiga i alla skolformer.

I likhet med de sakkunniga finna vi den i vårt land sedan gammalt brukliga sju gradiga betygsskalan även för framtiden lämplig och ändamålsenlig, och detta icke blott för folkskolans del utan för samtliga skolor. I fråga om betygsbenämningarna torde, såsom skolöverstyrelsen betonat, likformighet inom alla skolformer vara ett synnerligen beaktansvärt önskemål. För allmänheten måste det verka förvirrande, om helt olika termer skulle användas för att beteckna lärjungarnas prestationer i folkskolan och i andra skolor — att betygens valör trots de lika benämningarna icke är helt densamma, är dock särskilt efter de nya betygssättningsprincipernas genomförande i folkskolan ofrånkomligt. Då folkskolans betygsskala icke ens enligt de av de sakkunniga framställda principerna helt skulle lämna skillnaden mellan godkända och icke godkända betyg obeaktad, torde det icke heller få anses alldeles olägligt, att denna skillnad kommer till uttryck i skalan. För de skolformer, inom vilka godkännande förblir ett nödvändigt villkor för flyttning, torde termen godkänd alltfört vara nödvändig.

Emellertid finna vi det önskvärt, att även de små skiljaktigheter, som för närvarande förefinnas mellan folkskolans och övriga skolformers betygsbenämningar, undanröjas. Då beträffande betyget Ba varken folkskolans benämning »Med nöje godkänd» eller övriga skolformers »Icke utan beröm godkänd» kan anses särskilt lämplig, föreslå vi, att Ba i samtliga skolformer får betydelsen »Väl godkänd». Betyget C bör i den betygsskala, där även BC = »Icke fullt godkänd» förekommer, alltid betyda *Otillräcklig*. Där BC icke förekommer, torde C däremot allttjämt bäst betecknas med uttrycket »Icke godkänd».

Den fingradering av betygsskalan, som ofta förekommer i det praktiska skollivet, bör i den mån den av enskilda lärare befinnes lämplig, även i framtiden få komma till användning på samma sätt som nu sker. Vi ha emellertid även till övervägande upptagit frågan, om en mer officiell fingradering borde komma till stånd, så att mellanbetygen skulle utsättas på terminsbetygen och tillmätas bestämda poängvärden. En sådan anordning har, såsom tidigare nämnts, för folkskolans del föreslagits av de särskilda sakkunniga. I likhet med skolöverstyrelsen, som i sina yttranden över förslagen avstyrkt poängberäkningen av mellanbetyg, anse dock de sakkunniga, att utsättandet av mellanbetygen skall vara frivilligt.

I och för sig synes det väl icke olämpligt att folkskolans betygsskala fingreras, då enligt de principer för betygssättning, som nu tillämpas, icke

mindre än 86 procent av samtliga lärjungar i det hela böra falla inom betygsklasserna B, Ba och AB och sålunda mycket stora olikheter i prestationsförmåga måste inrymmas inom en och samma betygsklass. Mellan en lärjunge i Ba-klassen, som står mycket nära AB, och en annan, som står lika nära B, måste därför skillnaden bli långt större än mellan den förre och en lärjunge med ett knappt AB eller mellan den senare och en lärjunge med ett gott B i betyget. Skall för något ändamål ett val mellan lärjungarna ske med ledning av betygssumman, måste det vara av mycket stort värde att veta, hurudan deras position är i förhållande till klassmitten.

Vid ett dylikt urval bli emellertid *frivilligt* markerade mellanbetyg, vare sig de kunna noggrant poängberäknas eller icke, tämligen värdelösa, då de innebära, att grunden för bedömningen kan bli olika för olika lärjungar. För den grundläggande rangsättningen är den vanliga sjugradiga skalan fullt användbar. Blir sedermera upprättande av en rangordning mellan lärjungar med samma betygssumma erforderlig, bör det i varje fall icke få bero på den enskilde lärarens gottfinnande, om hans betygssättning möjliggör en sådan åtgärd eller icke.

Ett lärjungarurval av ovan antytt slag kan komma att förverkligas vid intagning i högre skolor. Enligt den mening, som vissa ledamöter av utredningen hysa, böra nämligen folkskolebetygen ensamma läggas till grund för denna intagning. I dylikt fall måste det med hänsyn till den nyssnämnda fördelningen av folkskolans elevmaterial på de särskilda betygsklasserna anses mycket sannolikt, att, då platsantalet är lägre än antalet godkända sökande, val måste ske mellan lärjungar med samma poängsummor. Blir däremot ingen exakt rangsättning erforderlig, spelar det givetvis ingen roll, om betygsummorna äro lika. Att till tjänst blott för de skolor, vid vilka noggrann rangsättning måste ske, föreskriva, att mellanbetyg obligatoriskt måste utsättas för samtliga lärjungar i de berörda folkskoleklasserna eller blott för samtliga de lärjungar, som sökt inträde i läroverk, synes oss emellertid varken lämpligt eller nödvändigt. Såsom skolöverstyrelsen påpekat, innebär en så noggrann värdesättning av lärjungeprestationerna också stora svårigheter för läraren; det synes vara en ganska ömtålig avvägningsfråga att i enskilda fall avgöra om en lärjunge är mest förtjänt av betyget Ba + eller AB—. Vid de läroverk, där med ovannämnda intagningsmetod val måste ske mellan sökande med samma poängsumma, torde avgörandet böra tillkomma rektor. Vid en intagningsmetod, där folkskolebetygens poängsumma kompletteras med poängtillägg för test eller likformiga prov av den art, som föreslås av vissa andra ledamöter av utredningen, blir risken för lika poängsummor hos olika lärjungar obetydlig.

I övriga skolformer skulle en fingradering närmast vara behöflig beträffande de betygsgrader, på vilka i praktiken en anhopning av lärjungeprestationerna förekommer, nämligen B och Ba. Av här förekommande

mellanbetyg har särskilt B — som beteckning för tveksamhet vid godkännandet redan fått en viss officiell prägel, då detta mellanbetyg icke sällan utsättes på terminsbetygen, ehuru icke på examens- eller avgångsbetyg. Så länge inga mer ingående undersökningar gjorts beträffande dessa skolors betygssättningsproblem torde icke någon ändring av nu rådande förhållanden rörande detta eller andra mellanbetyg böra vidtagas.

b. Sammanfattningsbetyg samt betyg i uppförande och ordning.

Såsom tidigare nämnts, ha i svenska skolor de vitsord, som innebära ett sammanfattande omdöme om lärjungarnas kapacitet och personliga egenskaper, med tiden fått en alltmer summarisk och formell karaktär, beroende på svårigheten att i dylika hänseenden fälla rättvisa och för framtiden giltiga omdömen. Denna svårighet förtjänar också enligt vår mening väl att beaktas. Av föregående överbäganden framgår, att vi icke kunna tillstyrka införande på betygen av sådana vitsord, som innebära en sammanfattning av vad som speciellt vitsordas genom betygen i de särskilda ämnena; betygssumman torde här kunna anses i det hela ge mer objektivt besked om de allmänna egenskaper, vilka ligga till grund för skolprestationerna än en av läraren på subjektiva grunder gjord uppskattning. Således föreslå vi icke upptagande av vitsord om allmän mognad, studielämplighet, eller praktiskt handlag på betygen. Icke heller kunna vi föreslå införande av särskilda vitsord beträffande sådana egenskaper på känslö- och viljelivets område, vilka först sent framträda i fullt utbildad form och vilka under pubertetstiden, då i de flesta fall skolornas slutbetyg av lärjungarna förvärfvas, kunna vara utsatta för svårbedömbara utvecklingsvariationer. Sålunda föreslå vi icke införande av betyg över energi, målmedvetenhet eller förmåga av samarbete. Slutligen föreslå vi icke heller, att vitsord utfärdas över egenskaper, som endast delvis kunna bedömas genom iakttagelser av lärjungarna under skoltid, och som stå i nära samband med deras hemmiljö och privata förhållanden, såsom betyg i flit eller hållning och skick. I den mån dylika omdömen befinnas nödvändiga för speciella syften i samband med lärjungarnas val av levnadsbana, böra de avges på anfordran från den institution, som behöver dem, genom särskilda intyg eller också böra de intagas i de uppgifter, som enligt vad vi föreslå skola lämnas av lärarna i enlighet med önskemål från de yrkesrådgivande myndigheterna för mera omedelbart bruk.

Ett allmänt vitsord över uppförande torde emellertid alltfört vara nödvändigt såväl för terminsbetyg som avgångsbetyg. Likaså synes det lämpligt, att lärjungarnas ordning alltjämt, såsom nu sker, särskilt vitsordas. Sådana vitsord avse otvivelaktigt i det hela egenskaper, som med ganska stor säkerhet kunna bedömas på grundval av lärjungarnas förhållande i skolan, bland lärare och kamrater, även om givetvis hemmiljö, utvecklingsregelbundenheter och privata förhållanden, i enskilda fall lämna förkla-

ringar till och förtydliganden av skolans iakttagelser av sådan art, att de kunna och böra leda till modifikationer i dess bedömning. Självklart ha också föräldrar och målsmän stort intresse av att få del av skolans omdöme om de unga i dessa hänseenden, avgivet i betygets sammanfattande och auktoritativa form.

Emellertid ha dessa betyg sedan gammalt utöver den vanliga en speciell funktion. De innebära icke blott skolans omdöme om speciella egenskaper och förhållningssätt, utan de äro uttryck för dess gillande eller klander med bestämd inriktning på lärjungarnas moraliska fostran. I detta hänseende ha de införlivats med de åtgärder för bestraffning av felande elever, som stå skolan till buds. Detta har lett till en karakteristisk utformning av betygsskalan. Den högsta betygsgraden användes i regel som normalbetyg, och varje lägre grad betecknar, att lärjungen brännmärks för någon förseelse mot skolans lag och ordning. Naturligt nog har det inom skolorna uppstått ett behov att reglera dessa straffåtgärder, att skapa en kodex, angivande dels vad som överhuvud skall falla inom skolans bedömning, dels vad som skall anses värt att brännmärkas och dels vilken betygssänkning som skall anses bäst avpassad för olika förseelser.

Beträffande uppförandebetyget torde vissa allmänna regler i praktiken gälla för alla skolor, i övrigt skapar varje skola sitt regelsystem, som sedan tillämpas med de modifikationer, som då och då kunna följa av principdebatter inom kollegierna i anledning av särskilda fall. Där klassläro-system finnes, torde mestadels den enskilde klassläraren inhämta råd och erfarenheter från överordnade och kolleger beträffande sänkning av hit-hörande betyg, så att vid varje skola en någorlunda enhetlig ordning skapas. Vissa klasslärare tillämpa dock avvikande principer särskilt beträffande den betygsgrad, som användes såsom normalbetyg.

Ordningsbetyget anses i allmänhet icke så betydelsefullt, att alltför strikta regler behöva utformas för dess användning, men för att få en likformig bedömning av lärjungarna uppställa skolorna dock i många fall formella regler för betygssättningen: ett visst antal fall av glömska, slarv, för sen ankomst eller dylikt leder till anmärkning, ett visst antal anmärkningar till nedsättning av ordningsbetyget. Dettas område är emellertid icke bestämt avgränsat från uppförandebetygets; icke sällan torde ordningsbetyget användas för att bestraffa lindriga fall av olämpligt uppförande, särskilt om dessa ha något samband med slarv eller vårdslöshet. En bestämd gräns mellan områdena för de båda betygen torde icke heller kunna dragas. Önskvärt synes dock, att betygen så långt som möjligt göras oberoende av varandra.

De problem, som knyta sig till de båda ifrågavarande betygen äro således delvis av annan art än de, som gälla ämnesbetyg. Frågan om likformighet mellan olika skolformers betygssättning blir i ett avseende betydligt mer lättlost, då olikheter i fråga om undervisningsstoff och krav

på prestationsförmågan i särskilda ämnen här icke inverka på bedömningen. I det hela är det samma egenskaper och förhållanden, som skola vitsordas, och endast avsevärda ålderskillnader mellan skolformernas elevmaterial kunna principiellt leda till större olikheter i deras fordringar och betygssättningsnormer. Men i ett annat avseende blir frågan om likformighet även här svårlöst. Om full likformighet skall skapas, bör samma formella regelsystem gälla för alla skolformer. Detta kan leda till att varje skola finner sig bunden av det gemensamma regelsystemet i enskilda fall, då den velat tillämpa en specialbedömning och specialbehandling av lärjungar, som felat. Samma svårighet gäller emellertid i lika grad även den enskilda skolans förhållande till den kodex den själv skapat. Hur nödvändig ur den formella rättvisans synpunkt den likformiga bedömningen än må synas, leder den dock många gånger till en behandling av enskilda lärjungar, som icke kan försvaras med hänsyn till den psykologiska bakgrunden för lärjungens fel och till den handledning och fostran, som han just är i behov av.

I verkligheten kan det också ifrågasättas, om likformig bedömning vad speciellt uppförande- och ordningsbetygen beträffar, är ett så betydelsefullt intresse, att andra synpunkter böra sättas i efterhand. På avgångs- och examensbetyg utgör ett nedsatt betyg av detta slag en så graverande omständighet, att det knappast torde böra begagnas, om det icke verkligen kan anses troligt, att vederbörande lärjunge lider av en konstitutiv brist, för vilken de personer eller institutioner, som skola taga emot honom, behöva varnas. Även ur den formella rättvisans synpunkt blir det då otillfredsställande, om skolan skall anse sig tvungen att för likformighetens skull sänka betygen i fråga för en mer tillfällig förseelse; skolans bedömning av uppförande och ordning måste väl också emellanåt följa normer, som visserligen gälla i skolans eget liv men icke alltid ha samma betydelse utanför dess väggar.

Terminsbetygen äro så tillvida olika, som de avse att mer tillfälligt bestraffa det som ur skolsynpunkt är olämpligt. Eleverna ha här större möjlighet och större intresse av att jämföra den bedömning de rönt, och att de med det starka sinne för formell rättvisa, som de under vissa år av skoltiden äga, kunna anse sig högst orättvist behandlade, om samma yttre fel satt olika spår i betygen, är givet. Men även i detta fall kan det ifrågasättas, om det är lyckligt, att betygen i fråga utnyttjas schematiskt med åberopande av att formell likhet inför skolans lag fordras för att betygen skola kunna tjäna till straff för den felande och varnagel för andra — oavsett att vissa svårare fel knappast någonsin kunna undgå att brännmärkas med nedsatt betyg. Att den felande i svåra och ömtåliga fall får schavottera inför kamraterna genom att hans nedsatta uppförandebetyg registreras i betygsstatistiken på varje betygsblankett, och detta kanske långt efter det att felet blivit upptäckt och utrett, är säkerligen icke lyckligt för den drabbade

och möjligen också av tvivelaktigt värde för de kamrater, som anses skola taga varning av dennes öde.

Bäst vore, om varje fall av olämpligt uppförande och bristande ordning kunde behandlas och bedömas individuellt med skyldig hänsyn till de olägenheter, som vållats skolan, och de verkningar felet haft på medlärjungarna. En sträng tillämpning av formella regler synes således icke tillräddlig, och någon mekanisk sammanräkning av anmärkningar bör icke förekomma. Vad särskilt uppförandebetyget beträffar, borde det bero av kollegiets beslut, i vilken form den felandes kamrater skola erhålla kännedom om det inträffade. Statistik över uppförandebetyg borde således i regel icke förekomma. En för praktiska ändamål tillräckligt stor likformighet i betygssättningen torde ändock med hänsyn till den i det stora hela likartade karaktären av lärjungebedömningen i alla skolformer komma att förefinnas.

Betygsskalan är i alla skolor för uppförandebetyget fyragradig och för ordningsbetyget tregradig, i båda fallen är som nämnts vanligen högsta betygsgraden normalbetyg. Det har emellanåt ifrågasatts, om denna ordning är den lämpligaste. Den tillåter endast utmärkande av negativa egenskaper; säkerligen föreligger i många fall ett behov av att utmärka även det positiva i fråga om uppförande och ordning. I vissa enskilda skolor ha också tidigare försök gjorts att beträffande betyg, vilka närmast varit att jämföra med ordningsbetyget, använda en finare graderad skala och därvid räkna såväl högsta som näst högsta betygsgraden såsom fullgoda betyg men förbehålla den förstnämnda åt de verkligt »prickfria» eleverna. Anordningen har visat sig innebära praktiska svårigheter, då det varit ytterst svårt att med tillräcklig säkerhet och efter likformiga grunder utvälja dem, som skolat honoreras med högsta betyget. Subjektiviteten i den enskilde lärarens uppfattning av lärjungarnas allmänna hållning och av vad som överhuvud skall räknas som anmärkningsvärt i fråga om slarv eller bristande skick har starkt trätt i dagen. Dessutom har det visat sig svårt att inför föräldrar och elever klargöra, att näst högsta betyget icke skolat räknas som »nedsatt» betyg. Skiljaktigheten från andra skolors betygssättningsnormer har väl här bidragit att försvåra förståelsen för den använda principen; ännu mer har dock det förhållandet inverkat, att uppförandebetyget avgivits på vanligt sätt. Denna olägenhet skulle givetvis försvinna, om normerna bleve lika för alla skolor, men lärarnas starkt skiftande värdesättningsskalor i fråga om uppförande, ordning och skick torde vara ofrånkomliga. Det måste också beaktas, att de ifrågavarande betygens disciplinära uppgift bäst gagnas av att betygssättningen alltigenom är entydig och att varje nedsättning av betyget räknas såsom en bestraffning. Med hänsyn härtill synes det oss icke lämpligt att ändra principen om högsta betyget såsom normalbetyg, vilken för närvarande gäller vid allmänna läroverk samt kommunala mellan- och flickskolor. Vi anse det också erforderligt, att samma princip fullt genomföres även i folkskolan, så att enskilda lärare icke kunna

tillämpa avvikande betygssättningsnormer. Huruvida en finare gradering av skalan skulle vara ändamålsenlig, är mindre lätt att avgöra. I den mån A—, A? eller A med hänvisning till någon i anmärkningsform gjord reservation äro vanliga vitsord på terminsbetygen, skulle det möjligen kunna anses bättre, att ett verkligt betyg av lägre valör, närmast då AB, komme till användning än dylika tecken, lagda till normalbetyget. Det synes dock tveklaktigt, om införande av mellanbetyget AB, vilket väl komme att fattas som ett verkligt nedsatt betyg, i realiteten skulle leda till avskaffande av försvagningstecknen efter normalbetyget; såsom uttryck för tveksamhet vid avgivande av högsta betyget kunde dessa alltfört kunna befinnas ändamålsenliga. I sådant fall skulle den finare graderade skalan kunna befaras uppmuntra ett pedantiskt vägande av lärjungarnas småfel, som ingalunda alltid skulle vara till nytta för deras rätta behandling och fostran. Det synes oss således, som om någon fingradering av betygsskalan i ifrågavarande fall icke vore erforderlig. Att göra skalan torftigare finna vi å andra sidan heller icke tillrådligt. Verkligt svåra fel i uppförandet böra kunna brännmärkas med ett särskilt betyg, vilket motiverar en fyragradig skala för uppförandebetyget. I ordning har nyligen ett system med blott två betygsnivåer prövats, men denna anordning har frångåtts i de senaste läroverksstadgorna, då den tidigare använda tregradiga skalan befunnits lämpligare. Vi föreslå således icke någon ändring i nuvarande förhållanden på denna punkt.

I fråga om betygsgradernas benämning och om lärjungarnas fördelning på de olika graderna ha de särskilda sakkunniga, som utrett folkskolans betygssättningsproblem, föreslagit, att även beträffande uppförande och ordning utgångspunkten för betygssättningen skulle vara en fördelning enligt normalkurvan kring en medelprestation inom ett stort, ogallrat material. Men normalbetyget borde här icke beteckna blott de medelgoda prestationerna utan även alla de ännu bättre; detta normalbetyg, A, skulle således i den vanliga sjugradiga skalan motsvara Ba och högre betyg. Endast skalan nedersta del skulle vara graderad, varvid lägsta betygsgraden från början skulle motsvara betygen C och BC och den näst lägsta betyget B. Denna fördelning borde dock främst avse ordningsbetyget; i fråga om uppförande borde normalbetyget få något större frekvens. Med hänsyn till att således ej blott de exemplariska eleverna utan samtliga i den medelgoda klassen såväl som i högre klasser skulle erhålla högsta betyget A, borde detta få betydelsen »Gott», icke såsom nu »Mycket gott», uppförande, och »God», icke såsom nu »Mycket god», ordning. De båda lägre betygsgraderna skulle benämnas Bristfällig(t), motsvarande B och Dålig(t), motsvarande BC och C i den sjugradiga skalan. För att ge ifrågavarande lägre betyg verkligt uppfostrande betydelse borde man enligt de sakkunniga låta dem komma till användning mer än nu sker. Deras frekvens borde emellertid avtaga, allteftersom lärjungarna komme upp i högre klass; i avgångsbetyget borde slut-

ligen »Bristfällig(t)» närmast motsvara BC och »Dålig(t)» C i den sjugradiga skalan; här förordas således en »glidande» betygsskala, motsvarande en utveckling i »ordentlighet», som förutsättes ske, ehuru beräkningens godtycklighet medges. Skolöverstyrelsen har icke ansett sig kunna tillstyrka en omedelbar ändring av betygsbenämningarna enligt de sakkunnigas förslag.

Det synes oss icke erforderligt eller ens lämpligt att i här förevarande fall tillämpa en rangordningsskala, utgående från förutsättningen, att vissa procent av lärjungarna normalt falla under den gräns, som anger gott uppförande eller god ordning. Med samma rätt skulle exempelvis en domare kunna anse sig skyldig att vid avkunnande av domar taga hänsyn till frekvenstalen i den officiella brottmålsstatistiken. Den likformighet i bedömningen, som skall gälla för betygssättning av här ifrågavarande art, bör säkerligen utgå från en grunduppfattning av vad som ur skolans och den allmänna fostrans synpunkt kan anses lämpligt att brännmärka med ned-satt betyg. I de enskilda fallen bör denna grunduppfattning modifieras med hänsyn till föreliggande omständigheter av förmildrande eller försvårande art. Att i det stora hela en viss regelbunden fördelning av de sålunda bedömda framträder på de olika betygsnivåerna, är ur skolans synpunkt sekundärt och bör icke få verka på något sätt normerande. Den vedertagna benämningen »Mycket god» för högsta betygsgraden synes med hänsyn härtill icke böra ändras. Mer tveksam kan man ställa sig till benämningen på den näst högsta graden, »God», då denna betygsgrad ovedersägligen ger uttryck för ogillande från skolans sida. Här finna vi den i annat sammanhang av betygssättningssakkunniga föreslagna termen »Någorlunda god» vara lämpligare. Någon ändring av övriga benämningar synes icke erforderlig.

E. Sammanfattning och förslag.

Att i svenskt skolväsen metoden att avge mer personligt färgade helhetsomdömen ersatts med metoden att formellt registrera kunskaper och färdigheter i speciella skolämnen enligt en fast betygsskala samt att lämna schematiska omdömen om uppförande och ordning i samma form, kan förklaras med hänvisning till de starka krav på likformighet och jämförbarhet hos betygen, som uppstått och som skärpts i samma mån som dessa betyg fått utslagsgivande betydelse vid urvalet av sökande till tjänster, platser vid högre utbildningsanstalter, studieunderstöd o. dyl. I dessa hänseenden synas betygens vikt och betydelse icke komma att minska. *Likvärdighet* hos betyg från samma skolform och *jämförlighet* hos betyg från olika skolformer, i den mån dessa samordnas i en enhetsskoleorganisation, äro således även för framtiden betydelsefulla krav. Därjämte måste fordras, att betygen lämna upplysningar om för de ungas framtida livsgärning väsentliga egenskaper, att de ställa en någorlunda tillförlitlig *prognos* beträffande den enskildes möjligheter och förutsättningar.

De båda förstnämnda kraven stå i viss motsättning till det sistnämnda, emedan de mest betydelsefulla personliga egenskaperna icke alltid låta sig mätas och värderas enligt de likformiga normer, som erfordras för att likvärdighet och jämförlighet skola kunna vinnas. Allt eftersom den ena eller den andra synpunkten får dominera, löpa betygen därför fara att antingen brista i prognostiskt värde eller i inbördes jämförlighet. Därtill kommer, att all betygssättning i vanlig form ytterst är beroende av den enskilde bedömarens personliga läggning och grad av omdömesgillhet, och att de unga, vilkas kapacitet skall värdesättas, vanligen befinna sig i en utveckling, vars förlopp icke alltid kan tillräckligt säkert förutses. Det kan således icke väntas, att skolans betyg i varje enskilt fall skola visa sig riktiga och pålitliga. Företagna undersökningar ha dock givit vid handen, att betygen från olika skolformer i flertalet fall ge väl användbara upplysningar om de ungas förutsättningar och möjligheter. Då dessa betyg, så länge icke andra och mer tillförlitliga bedömningsmetoder hunnit utformas och göras användbara i skollivet, förbli outhärliga såsom uttryck för skolans omdöme, är det angeläget, att åtgärder vidtagas för att förbättra såväl betygens prognostiska värde som deras likvärdighet, så långt dessa krav överhuvud kunna förenas.

Avgångs- och examensbetyg av nuvarande form äro alltför starkt inriktade på bedömning av kunskaper och intellektuella förutsättningar i allmänhet för att kunna lämna en allsidig prognos. De personliga egenskaper, som

därutöver borde ingå i skolans bedömning, äro emellertid ytterst svåra att likformigt värdesätta, och de framträda icke heller alltid under de barndoms- och ungdomsår, som skoltiden omspanner, så klart och entydigt, att de med säkerhet kunna bedömas. Med hänsyn härtill föreslås, att skolans slutbetyg få behålla sin hävdvunna form men att lärarnas personliga kännedom om elevernas individuella egenart tillvaratages genom utfärdande av ett *komplement* till varje lärjunges betyg, utformat i anslutning till de önskemål, som framställas av de yrkesrådgivande organen, och avsett att innehålla en vid avgångstillfället omedelbart användbar karakteristik till vägledning vid val av verksamhetsområde. Detta kompletterande intyg bör vid för yrkesvägledningen lämplig tidpunkt under sista skolåret utfärdas av vederbörande klasslärare eller klasskonferens och tillställas såväl lärjungen som den yrkesgivande instansen på orten, varjämte ett exemplar bör förvaras i skolans arkiv.

För lärjungar, som övergå från en skola eller skolform till en annan, kunna till de mottagande lärarna eventuellt lämnas personliga omdömen rörande sådana egenskaper, som påkalla uppmärksamhet och omsorg; dessa meddelanden böra insändas direkt till den mottagande skolan.

Kravet på likvärdighet och jämförlighet mellan olika skolors och skolformers betyg måste beaktas i samband med frågorna om betygsskalans lämplighet och principerna för dess användning.

Något förslag om ändring av den i svenskt skolväsen brukliga sjugradiga betygsskalan framlägges icke. Visserligen synas många lärare i vissa fall känna behov av en finare gradering av skalan, vilket lett till att plus- och minustecken emellanåt läggas till betygsgraderna, där sådana tecken få ut sättas. Någon inskränkning i lärarens rätt att använda dylik finare gradering anse vi icke påkallad. Att utsträcka denna rätt eller att genomföra en obligatorisk fingradering av ovannämnd art synes oss å andra sidan heller icke lämpligt, då det skulle bli en ytterst svår och grannlaga uppgift att i alla individuella fall på detta noggranna och ingående sätt jämföra lärjungarnas kapacitet och därvid ge var och en en rättvis värdesättning.

Ju närmare olika skolformer förenas i ett enhetsskolesystem, dess mer angeläget blir det, att betygsskalan överallt har en enhetlig yttre form. Med hänsyn härtill föreslå vi, att de olikheter i betygsbenämningar, som för närvarande råda mellan folkskolan och övriga skolformer avskaffas. Betyget Ba bör således i samtliga skolformer erhålla betydelsen »Väl godkänd». Betyget C bör i fråga om läro- och övningsämnen över allt i de fall, då även BC — med betydelsen »Icke fullt godkänd» — ingår i skalan, betyda »Otillräcklig», i andra fall »Icke godkänd».

Ofrånkomligt är emellertid tills vidare, att betygsgradernas innebörd blir något olika i olika skolformer. Detta sammanhänger med olikheter i fråga om skolformernas målsättning och de avgivna betygets kompetensvärde. Direkt jämförlighet mellan olika skolformers betyg kan icke vinnas, förrän förhål-

landet mellan deras mål och fordringar klart fixerats och likaså elevmaterialets beskaffenhet i varje skolform stabiliserats. Utan ett omfattande system av objektiva prov eller test som ledning vid elevurvalet till skolorna och som kontroll över att fordringarna hållas konstanta torde ingen verklig jämförlighet vara möjlig att uppnå. På detta område kan endast hänvisas till undersöknings- och försöksverksamhet; för ledning av dylik verksamhet har numera skapats ett organ genom upprättandet av statens psykologisk-pedagogiska institut.

Något mindre svårlöst är problemet att vinna garantier för likvärdighet mellan betyg, som avges av olika skolor eller lärare inom samma skolform. För gymnasiets och realskolans betygssättning ha dessa skolformers slutexamina visat sig verka rätt väl stabiliserande. Vid sidan av de likformiga och tämligen likformigt bedömda skriftliga proven bidrager den övervakning av minimifordringarna för godkännande, som utövas av censorerna i studentexamen, till att göra dessa minimifordringar lika vid landets skilda gymnasier. De skriftliga proven i realexamen samt den eftergranskning av dessa, som sker genom skolöverstyrelsens försorg, har för realskolans del en liknande verkan, ehuru denna blott sträcker sig till ett fåtal ämnen; skolorna böra emellertid framdeles få bättre kännedom än nu om eftergranskningens utfall. Vad den muntliga realexamen beträffar, föreslå vi i annat sammanhang en viss inspektionsverksamhet. Denna bör skapa bättre möjligheter för jämförelse mellan olika skolors minimikrav och sålunda bidra till stabilisering av detta krav.

Om på sådant sätt en någorlunda lika gräns för godkännande kan upprätthållas, är ett grundläggande likvärdighetskrav tillgodosett. Men därjämte bör användningen av de olika betygsgraderna så långt möjligt normaliseras. I detta syfte föreslå vi, att de uppgifter om betygsfördelning och medelbetyg, som för närvarande årligen lämnas för examens- och avgångsklasser vid gymnasier, flickskolor, real- och mellanskolor, regelbundet av skolöverstyrelsen sammanställas och att genomsnittsfördelningen för hela landet bringas till skolornas kännedom, så att varje skola kan bedöma sin egen genomsnittliga betygsfördelning med ledning av dessa medeltal. På samma sätt bör betygsfördelningen betraktas och meddelas i sådana klasser, från vilka reguljär övergång sker till andra skolformer.

För folkskolans del gälla redan särskilda föreskrifter för betygssättningen, vilka avse att tjäna en utjämning av betygsskalan. Med hänsyn till folkskolans obligatoriska karaktär, kan gränsen för godkännande icke spela samma roll som för nämnda skolformer. Betygssättningen har här bundits vid den fördelning på ett antal prestationsklasser, som vid prövning med speciella uppgifter kan iakttagas inom ett stort ogallrat lärjungematerial på ett och samma klasstadium. Den enskilda klassavdelningens förhållande till denna normalfördelning studeras av klassläraren med hjälp av standardiserade prov, vilkas användning dock ännu är frivillig. En viss utjämning av folk-

skolans betygssättningsprinciper synes genom nämnda föreskrifter redan ha åstadkommit; det är angeläget, att denna utveckling fullföljes och att systemet med standardiserade prov alltmer utbygges.

Mot betygssystemet har även den anmärkningen riktats, att det skulle leda till hets, betygsjäkt och skadlig konkurrens lärjungarna emellan. Anmärkningen drabbar emellertid knappast systemet såsom sådant. Under vilken form skolan än värdesätter lärjungeprestationerna, måste skolarbetet alltid innefatta tävlan och konkurrens, så länge skolans värdesättning förblir utslagsgivande vid urvalet till tjänster och befattningar, till fortbildningsanstalter eller till studieunderstöd. På denna konkurrenssituation har skolan intet inflytande, och den är givetvis skyldig att avge de omdömen, som samhället och arbetslivet fordra av den. Tävlingsmomentet kan också i och för sig väl förenas med en god allmän fostran. Men väl kan ett överdrivet utnyttjande av betygen såsom eggelse i skolarbetet ge visst skäl för kritik. Det gäller här att finna arbetsformer och undervisningsmetoder, som göra skolarbetet effektivt och intresseväckande, utan att betygen behöva spela en huvudroll som eggelse. Alltför tidigt böra lärjungarna heller icke få göra bekantskap med betygssystemet; särskilt på det skolstadium, där betygens innebörd ännu knappast kan rätt förstås av barnen, synas graderade betyg obehövlige. Vi föreslå således, att under de tre första terminerna i grundskolan endast kortfattade meddelanden lämnas hemmen om barnens allmänna förmåga att följa undervisningen samt om deras uppförande i skolan. För den följande skoltiden anse vi, icke minst med hänsyn till hemmens berättigade krav på att hållas underrättade om elevernas framsteg och allmänna uppförande i skolan, terminsbetyg i vanlig ordning alltjämt erforderliga.

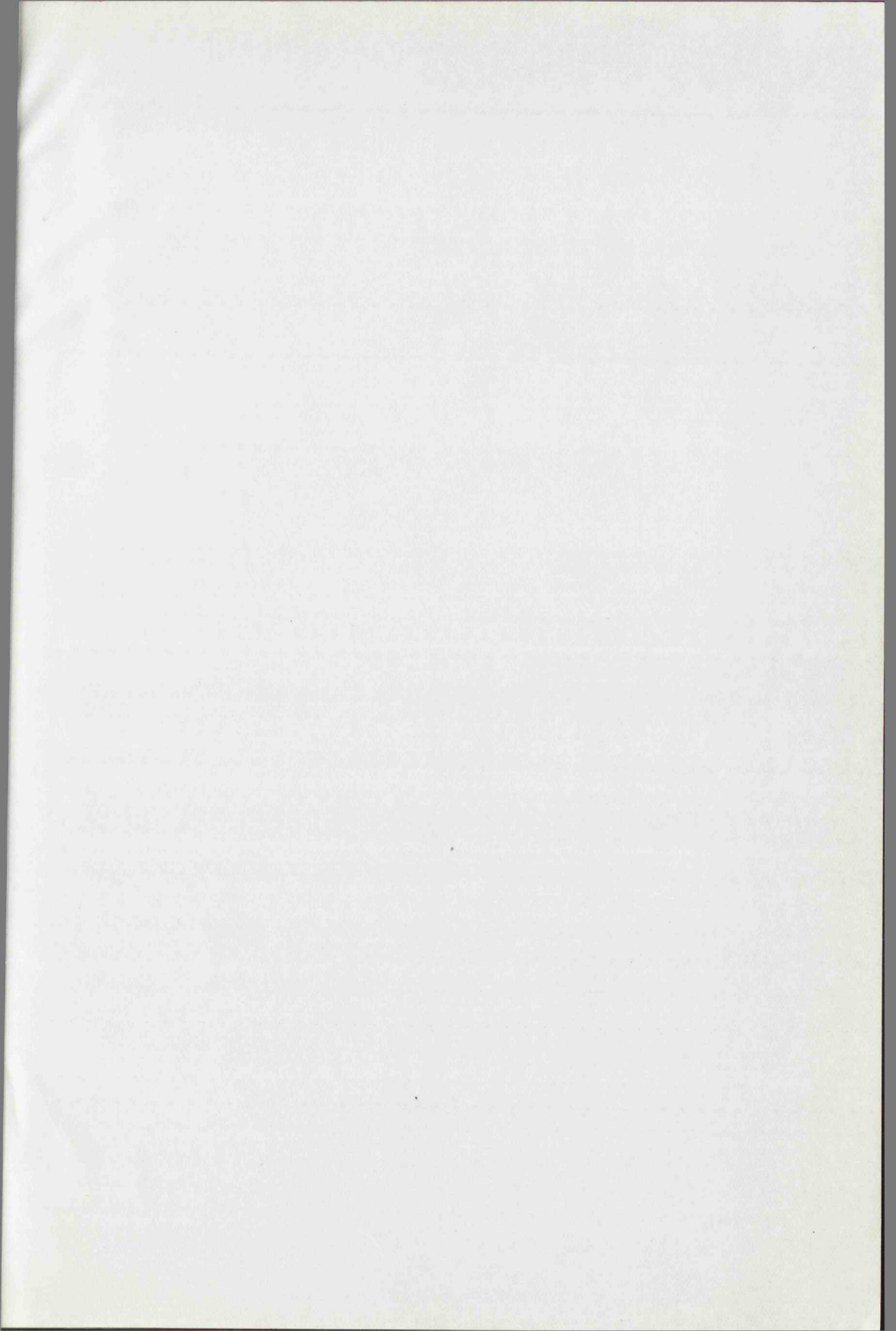
Vitsorden i uppförande och ordning intaga en särställning såsom uttryck för skolans gillande eller ogillande av lärjungarnas karaktärsegenskaper. De ha sedan gammalt varit och måste enligt vår mening alltjämt förbliva ett led i skolans disciplinerande och karaktärsfostrande verksamhet. Om några starkt specificerade omdömen kan det dock icke bli fråga. Med hänsyn härtill synes det vara en riktig princip, att högsta betyget användes såsom normalbetyg; denna princip bör uttryckligen gälla för såväl folkskolan som andra skolformer. Så långt möjligt bör formalism och mekanisering vid denna betygsgivning undvikas. Vad särskilt uppförandebetyget beträffar, bör på grund av den grannliga och allvarliga karaktär, som en nedsättning av detta betyg äger, frågan om betygets offentliggörande inför kamraternas målsmän och hem avgöras från fall till fall; den översikt över samtliga i en klassavdelning givna vitsord, som lämnas på lärjungarnas terminsbetyg, bör således i framtiden icke omfatta uppförandebetyget.

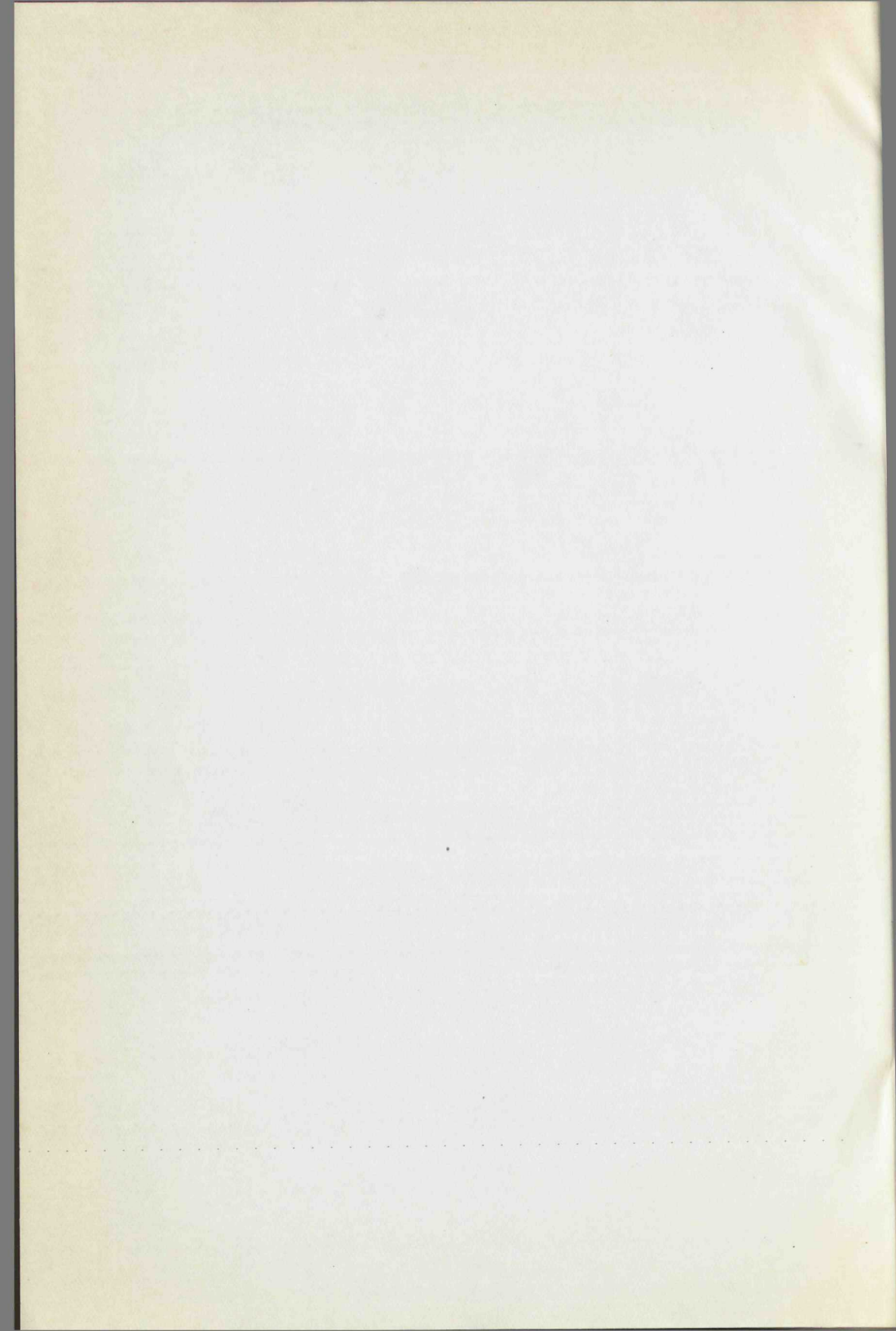
Då betyget B i uppförande och ordning i verkligheten innebär, att lärarna icke äro fullt tillfredsställda med lärjungens förhållande i skolan, föreslås, att betyget i framtiden i samtliga skolformer får betydelsen »Någorlunda

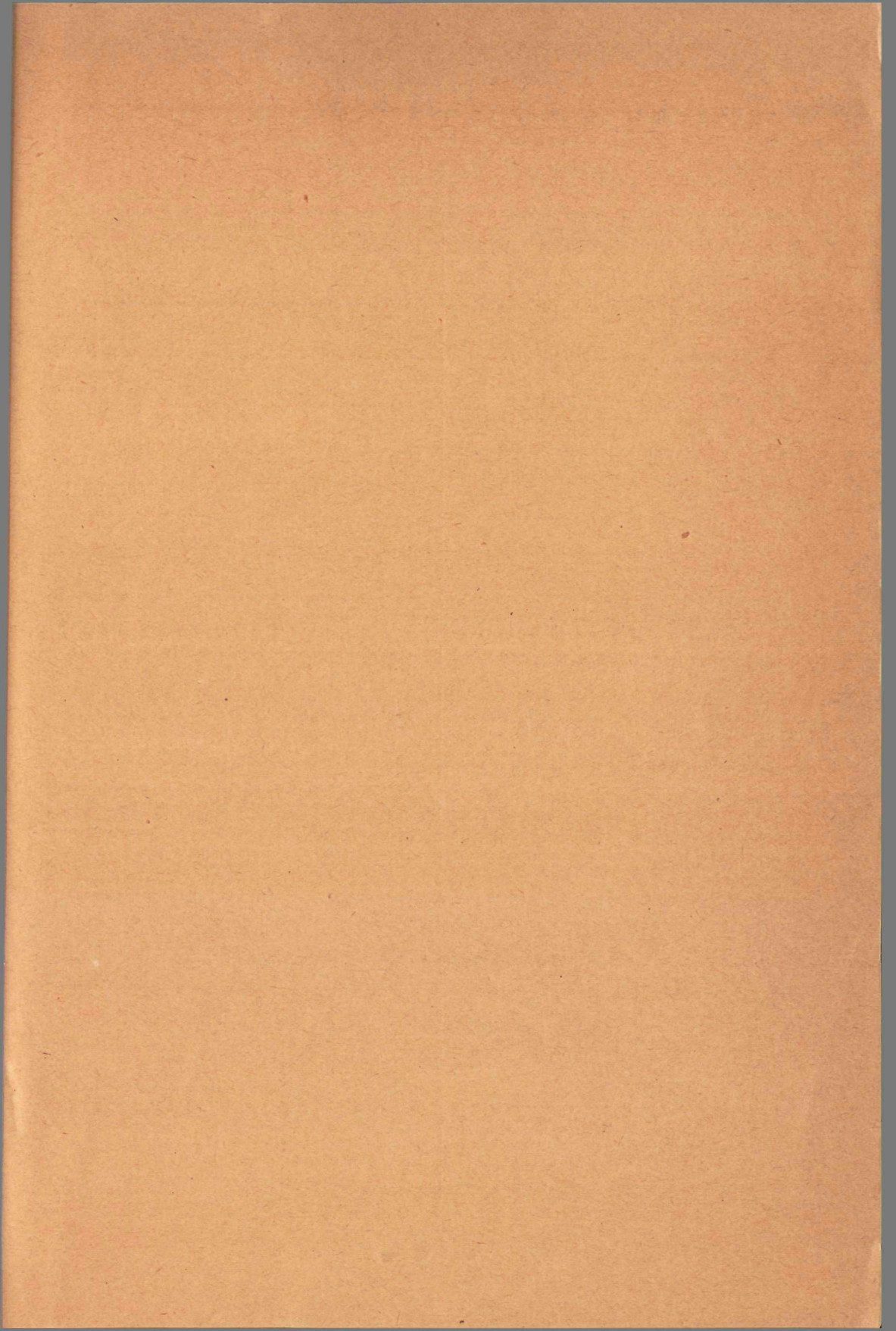
god» i stället för den nuvarande »God», en betydelse, som kommit enskilda klasslärare att tveka om huruvida icke ifrågavarande betygsgrad rätteligen borde begagnas såsom normalbetyg.

Ytterst önskvärt är, att varje lärare i samband med sin utbildning erhåller nödig inblick i betygssättningens problem och god kännedom om de principer, som lämpligen böra vara vägledande för denna.

Statens offentliga utredningar 1945

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

- Betänkande med förslag till utlänningslag och lag angående omhändertagande av utlänning i anstalt eller förläggning. [1]
Straffrättskommitténs betänkande med förslag till ändringar av strafflagen för krigsmakten i vad den berör brott mot staten och allmänheten. [28]
Straffrättskommitténs betänkande med förslag till ändrad lagstiftning om ämbetsbrott av präst. [29]

Statsförvaltning. Allmän statsförvaltning.

- Betänkande ang. dyrortsgrupperingen. [32]
Betänkande med förslag ang. kommissionärsväsendet vid statens förvaltningsmyndigheter m. m. [34]

Kommunalförvaltning.

- Stadsplaneutredningen 1942. 3. Förslag till byggnadslag m. m. [15]
Kommunindelingskommittén. 2. Betänkande med förslag till riktlinjer för en revision av rikets indelning i borgerliga primärkommuner. [38] 3. Bilagor till kommunindelingskommitténs betänkande med förslag till riktlinjer för en revision av rikets indelning i borgerliga primärkommuner. [39]

Statens och kommunernas finansväsen.

- 1944 års uppbořdsberedningens betänkande med förslag till omläggning av uppbořdsförfarandet. [27]
1944 års skattesakkunniga. 1. Betänkande med förslag ang. vissa spörsmål på den allmänna kommunalbeskattningens område. [35]
Betänkande ang. revision av kommunala fondbildningslagen m. m. [37]

Politi.

- Normalbrandordning för städer, köpingar och municipalsamhällen. [18]
Normalbrandordning för landskommuner. Alternativ 1. [19] Alternativ 2. [20]

Nationalekonomi och socialpolitik.

- Betänkande ang. den husliga utbildningen. [4]
Betänkande och förslag rörande effektivisering av skyddshemselevernas eftervård m. m. [10]
Utredningar ang. ekonomisk efterkrigsplanering. 8. [11] 9. [30] 10. [31] 11. [36] 12. [42]
Investeringsutredningens betänkande med förslag till investeringsreserv för budgetåret 1945/46 av statliga, kommunala och statsunderstödda anläggningsarbeten. [12] Bilagor. [13]
Socialpolitikens ekonomiska verkningar. [14]
Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 5. Tiden juli 1943—juni 1944. [17]
Socialvårdskommitténs betänkande. 10. Statistisk undersökning ang. folkpensionärernas bostadsförhållanden m. m. [23]
Kommitténs för partiell arbetsföra betänkanden. Bilaga nr 1. Riktlinjer för skapande av socialväsendets forskningsorganisation. [26]

Hälso- och sjukvård.

- 1941 års reumatikervårdssakkunnigas betänkande. Del 3. Utredning om reumatikervårdens utbyggande och vidtagande i övrigt av åtgärder för de reumatiska sjukdomarnas bekämpande. [41]

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.

- Promemoria med förslag till arrendebestämmelser för kommunal jord. [9]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Industri.

- Utredning rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande. 7. Förslag till åtgärder för livsmedelsforskningens ordnande. [6]

Handel och sjöfart.

- Betänkande ang. grundpenningväsendet. [24]

Kommunikationsväsen.

- Betänkande med förslag till organisation av en luftfartsstyrelse m. m. [2]
Betänkande rörande Sveriges smalspåriga järnvägar. Del 1. Allmänna synpunkter. [7] Del 2. Blekingenätnets järnvägar. [8]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

- Betänkande med utredning och förslag ang. yrkesutbildning av sjöfolk av manskapsgrad samt åtgärder till höjande av sjöfolkets allmänna och medborgerliga bildning. [5]
Betänkande med förslag till nyorganisation av kyrkomusikerbefattningarna m. m. Del 1. [16]
Ungdomen och nöjeslivet. Ungdomsvårdskommitténs betänkande del 3. [22]
Betänkande och förslag ang. statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet. [25]
Betänkande ang. yrkesutbildningen i Norrland. [33]
1940 års skolutredningens betänkanden och utredningar. 5. Skolans betygssättning. [45] Bilaga 4. Lärjungurvalet till studielinjer med den nuvarande realskolans mål. [44] Bilaga 5. Skolungdomens vägledning till utbildning och yrke. [43]

Försvarsväsen.

- Betänkande rörande särskilda åtgärder vid återförandet till civil verksamhet av till beredskapstjänstgöring inkallad personal. [3]
Betänkande och förslag rörande upplysningsverksamhet om och inom försvaret. [21]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.